

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1930.

Andra kammaren.

Nr 31.

Fredagen den 2 maj.

Kl. 3.30 e. m.

Förhandlingarna leddes vid detta sammanträde av herr förste vice tal-
mannen.

§ 1.

Föredrogos, men bordlades åter bevillningsutskottets betänkanden nr 20
och 21.

§ 2.

Vid nu skedd föredragning av andra lagutskottets memorial, nr 28, angå-
ende arvode åt byråchefen Gunnar Palm, vilken inom andra lagutskottet bi-
trätt vid behandlingen av viss fråga, blev utskottets däri gjorda hemställan
av kammaren bifallen.

§ 3.

Föredrogs ett från första kammaren överlämnat protokollsutdrag, nr 492,
innefattande delgivning av nämnda kammares beslut över dess första tillfälliga
utskotts utlåtande, nr 6, i anledning av väckt motion om ändring i förordningen
angående forntida minnesmärkens fredande och bevarande. Ordet begärdes
av

Herr **Ljung**, som yttrade: Herr förste vice talman! Enär andra kammaren
den 30 sistlidne april vid behandling av sitt första tillfälliga utskotts utlå-
tande nr 8, i anledning av en i samma ämne inom andra kammaren väckt mo-
tion, nr 374, fattat enahanda beslut som det, vilket nu blivit kammaren del-
givet, tillåter jag mig hemställa, att kammaren måtte besluta, att delgivnin-
gen ej skall föranleda någon kammarens åtgärd.

Denna hemställan bifölls.

§ 4.

Härefter föredrogs ett från första kammaren överlämnat protokollsutdrag,
nr 489, innefattande delgivning av nämnda kammares beslut över dess andra
tillfälliga utskotts utlåtande, nr 6, i anledning av väckt motion, I: 228, om
undersökning av lantarbetarnas bostadsförhållanden m. m.; och yttrade därvid

Herr **Andersson** i Löbbo: Herr förste vice talman! Enär andra kammaren
den 30 sistlidne april vid behandling av sitt fjärde tillfälliga utskotts utlåtan-
de nr 3, i anledning av en i samma ämne inom andra kammaren väckt motion,
nr 377, fattat enahanda beslut som det, vilket nu blivit kammaren delgivet,
tillåter jag mig hemställa, att kammaren måtte besluta, att delgivningen ej
skall föranleda någon kammarens åtgärd.

Denna hemställan blev av kammaren bifallen.

Andra kammarens protokoll 1930. Nr 31.

§ 5.

Vidare föredrogs ett från första kammaren överlämnat protokollsutdrag, nr 485, innefattande delgivning av nämnda kammares beslut över dess första tillfälliga utskotts utlåtande, nr 5, i anledning av väckt motion om beredande åt sökande till folkskollärartjänst av gottgörelse för resekostnader i samband med avläggande av undervisningsprov; och beslöt andra kammaren hänvisa detta ärende till sitt första tillfälliga utskott.

§ 6.

Anmälades och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen:

från konstitutionsutskottet, nr 185, i anledning av konstitutionsutskottets memorial med förslag till utredning angående riksdagens arbetsformer;

från statsutskottet:

nr 174, i anledning av väckt motion om ett personligt arvode åt byråchefen J. Döss; och

nr 175, i anledning av riksdagens år 1929 församlade revisorers berättelse angående verkställd granskning av statsverkets jämte därtill hörande fonders tillstånd, styrelse och förvaltning för tiden 1 juli 1928—30 juni 1929;

från bankoutskottet, nr 158, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 13 § i lagen den 4 juni 1920 (nr 254) angående rätt till tjänstepension för ordinarie tjänstemän vid postverket, telegrafverket, statens järnvägar och statens vattenfallsverk m. m.;

från första lagutskottet:

nr 183, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i 1 och 12 §§ lagen den 5 juli 1884 om skydd för varumärken; och

nr 184, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 18 § lagen den 4 juni 1913 (nr 159) angående förbud mot införsel till riket av varor med oriktig ursprungs-beteckning och lag om ändrad lydelse av 2 § lagen den 9 oktober 1914 (nr 422) angående förbud i vissa fall mot varors förseende med oriktig ursprungs-beteckning och saluhållande av oriktigt märkta varor; samt

från andra lagutskottet, nr 182, i anledning av väckta motioner om utvidgning av tillämpningsområdet för lagen om försäkring för vissa yrkessjukdomar.

§ 7.

Till bordläggning anmälades:

bankoutskottets utlåtanden:

nr 30, angående vissa framställningar rörande elfte huvudtiteln, innefattande anslagen till pensions- och indragningsstaterna;

nr 31, i anledning av vissa framställningar angående pensioner och understöd m. m., att utgå av affärsdrivande verks medel;

nr 32, i anledning av vissa framställningar rörande pensioner eller understöd åt efterlevande till vissa i statens tjänst anställda personer;

nr 33, i anledning av väckt motion om ändring av viss bestämmelse rörande tilläggsersättning å livränta av statsmedel till följd av olycksfall i arbete;

nr 34, i anledning av väckt motion om ersättning åt Knut Sigurd Bexelius för olycksfall under arbete vid ett av arbetslöshetskommissionen anordnat arbetsföretag;

nr 35, i anledning av väckta motioner om årliga understöd åt fyra genom misstag under tjänstutövning av barnmorska skadade barn;

nr 36, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 5 och 6 §§ i lagen den 11 oktober 1907 (nr 85) angående civila tjänst innehavares rätt till pension;

nr 37, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tillfällig löneförbättring under budgetåret 1930/1931 för viss personal inom den civila statsförvaltningen, i vad avser pensions- och indragningsstaterna; och

nr 38, i anledning av fullmäktiges i riksbanken framställning om tillfällig löneförbättring under budgetåret 1930/1931 för vissa befattningshavare vid Tumba bruk;

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 26, i anledning av väckt motion angående viss ändring i lagen om samhällets barnavård; och

nr 27, i anledning av väckta motioner om utredning i syfte att bereda arbetare skydd mot vräkning vid arbetskonflikter; samt

andra kammarens fjärde tillfälliga utskotts utlåtanden:

nr 4, i anledning av väckt motion angående äganderätten till åt industrien upplåtna skogsområden; och

nr 5, i anledning av väckt motion angående avtal om löne- och arbetsvillkor för den civila personalen vid truppförbandens intendenturverkstäder.

§ 8.

Justerades protokollsutdrag.

§ 9.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr <i>Ljunggren</i>	under 5 dagar fr. o. m. den 5 maj och
» <i>Wirsell</i>	» 4 » » » 3 » .

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 3.50 e. m.

In fidem
Per Cronvall.

Lördagen den 3 maj.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Föredrogs, men blevo ånyo bordlagda bankoutskottets utlåtanden nr 30—38, andra lagutskottets utlåtanden nr 26 och 27 samt andra kammarens fjärde tillfälliga utskotts utlåtanden nr 4 och 5.

§ 2.

Vidare föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 123, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående åtgärder i anledning av Markaryd—Veinge järnvägsaktiebolags skuldförhållande till staten jämte i ämnet väckta motioner; och blev utskottets däri gjorda hemställan av kammaren bifallen.

§ 3.

Ang. uppförande av ett badhus med samlingslokal vid Åkers krutbruk. Till avgörande företogs statsutskottets utlåtande, nr 124, i anledning av väckt motion om uppförande av ett badhus med samlingslokal vid Åkers bruk.

Uti en inom andra kammaren av herr *Andersson* i Stockholm väckt motion, nr 18, vilken hänvisats till statsutskottets förberedande behandling, hade föreslagits, att riksdagen för uppförande av ett badhus med samlingslokal vid Åkers krutbruk måtte anvisa ett anslag av 47,000 kronor.

Utskottet hemställde, att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Herr *Andersson* i Stockholm: Herr talman! Utskottet har ju här med några ord förklarat, att utskottet icke anser sig åtminstone för närvarande kunna tillstyrka bifall till det av mig framställda yrkandet. Utskottet har emellertid sagt, att det ingalunda vill »bestrida önskvärheten av att de av motionären föreslagna anordningarna vid krutbruket i sinom tid komma till stånd», men »i det skick, vari ärendet nu föreligger» har utskottet ansett sig icke kunna tillstyrka, att medel anvisas för ändamålet. Jag vet nu icke, i vilket skick detta ärende enligt utskottets åsikt borde föreligga. Utskottet har åtminstone icke i sitt utlåtande givit några antydningar om den saken. Det förhåller sig med detta ärende på det sättet, att arbetsledningen vid Åkers krutbruk redan år 1919 till statsmyndigheterna framhöll önskvärheten av att man genomförde sådana anordningar vid Åkers krutbruk, att de där samsatta arbetarna bl. a. kunde få tillfälle till varma bad. När arbetsledningen har framfört det yrkandet och de synpunkterna, är det bl. a. därför att arten av det arbete, som förekommer vid krutbruket, är sådant, att det nödvändig-

gör för de där anställda arbetarna, åtminstone en del av dem, att varje dag, när arbetet är slut, ordentligt tvätta sig och det över hela kroppen, för att icke de frätande syror, med vilka de äro sysselsatta i arbetet, skola dragas med i deras hem och bränna sönder sängkläder och sådant. Jag tror, att det är ingen som vill bestrida nödvändigheten av att man måste ge arbetarna tillfälle till varma bad för att åstadkomma vad som i det avseendet och med dessa varma bad är erforderligt. Nu säger emellertid utskottet, att det anser, att i sinom tid böra de anordningarna komma till stånd. Utskottet menar väl då, att arbetarna vid Åkers krutbruk någon gång i framtiden skola få tillfälle att genom varma bad befria sig från de syror, med vilka de blivit bemängda under det arbete de hava att utföra vid krutbruket. En sådan ståndpunkt från utskottets sida kan ju eller borde kanske icke ge anledning till förvåning, men nog måste jag säga mig, att det är litet underligt, att man icke i statsutskottet kunnat uppbringa någon, som för de hygieniska förhållandena för arbetarna vid Åkers krutbruk har haft samma förståelse som den major, som är chef för krutbruket. När man från utskottets sida behandlar frågan på det sättet och anför sådana skäl, som här anförts, för avstyrkande, så måste jag säga, att jag har fått det intrycket, att det är de obotfärdigas förhinder och ingenting annat, som kommit fram i utskottets utlåtande. Man kan nämligen, som jag i motionen framhåller, icke tänka sig, att den där anordningen kan genomföras eller ordnas på något annat sätt. Det är en stor skillnad mellan en arbetsplats, förlagd i en landskommun på detta sätt, och en liknande arbetsplats, förlagd t. ex. i en stad som Stockholm. Här har kommunen möjlighet att ordna det så, att arbetarna kunna få tillfälle till varma bad, visserligen mot avgift, men i varje fall få tillfälle till sådana, men det är väl ingen som föreställer sig, att en kommun där skall hava möjlighet att ordna upp dessa förhållanden, så att krutbrukets arbetare skola få de tillfällena till hygien, som staten som ägare av företaget här icke under alla dessa år ansett sig böra genomföra. På den punkten hade jag åtminstone väntat mig, att man skulle kunnat få någon reservant i utskottet, även om nu utskottet i sin helhet icke har haft blicken öppen för att detta är statens skyldighet, och jag hävdar med bestämdhet, absoluta skyldighet i ett fall som detta. Emellertid har det, såvitt jag kunnat finna, icke funnits någon utskottsrepresentant från Sörmlandsbanken, ty hade så varit fallet, hade det varit möjligt att i denna fråga liksom i en annan fråga vid föregående års riksdag åtminstone kunna uppbringa någon reservant från det län, inom vilket arbetsplatsen är förlagd. Men så har icke ens varit fallet i denna fråga, och detta är väl beroende på, att någon, som möjligen kunnat känna sig skyldig att reservera sig på den punkten, icke har varit närvarande i utskottet vid frågans behandling.

När det gäller frågan om en samlingslokal vid Åkers krutbruk, har man försökt att tillmötesgå arbetarnas anspråk där för närvarande på det sättet, att man har upplåtit en enrumslägenhet i en av arbetarbostäderna för att arbetarna där skola få hålla sina möten och sina studiecirkelesammanträden o. s. v. Jag tror, att man kan säga, att den utveckling, som studiecirkelesammanträden har tagit bland arbetarna vid Åkers krutbruk, är ganska glädjande, men denna cirkelesammanträden hämmas i ganska stor utsträckning på grund därav att man icke har tillräckliga eller erforderliga lokaler till sitt förfogande. För någon tid sedan bildades det en gymnastikförening bland arbetarna eller personalen vid Åkers krutbruk, men denna gymnastikförening måste nedläggas i brist på lokal, och det är väl också, skulle jag tro, saker som kunde intressera en del av kammarens ledamöter.

Herr talman, jag finner att det är anmärkningsvärt, att man från utskottets sida har avfärdat en sådan fråga på det sätt som här skett, ty det förhåller sig på det sättet, att i varje någorlunda välordnat privat industriföretag, som är

*Ang.
uppförande av
ett badhus
med samlings-
lokal vid
Åkers
krutbruk.
(Forts.)*

Ang.
uppförande av
ett badhus
med samlings-
lokal vid
Åkers
krutbruk.
(Forts.)

förlagt till sådana delar av landet, där det icke genom kommunens försorg ges tillfälle till varma bad, där har industriföretagets ägare, alltså bolaget, sökt tillmötesgå arbetarnas anspråk i detta avseende. Så är t. ex. fallet med det närbelägna Åkers styckebruk. Där har man alltså ordnat för arbetarnas vidkommande på det sättet, men staten som ägare av ett industriföretag som detta, staten, som man talar om som mönsterarbetsgivare, skjuter undan dessa skyldigheter med den förklaringen, att frågan har under åtskilliga år här på grund av arbetsledningens framställning varit under behandling, men den har avvisats därför att det icke funnits tillräckliga medel till förfogande. Jag har här i kammararen i annat sammanhang visat på, huru man använder de medel, som riksdagen anslår till underhåll av kronans byggnader på detta område, och när man kan använda t. ex. 35,000 kronor, som jag påpekade, för uppförande av en bostad åt en löjtnant vid ammunitionsfabriken, då tycker jag, när statsutskottet nu ej anser sig böra påtala den saken, att utskottet också borde haft blicken öppen för vad som är riktigt och rimligt, när det gäller beviljande av medel för ett ändamål som detta.

Jag hyser, som frågan nu ligger till, icke några större förhoppningar om att man här skall kunna få igenom ett omedelbart beslut om att bevilja ett anslag för ändamålet, men då jag anser, att riksdagen ändå borde själv visa sitt intresse för en sådan fråga som denna genom att åtminstone besluta något, som kan vara ett stöd i någorlunda positiv riktning, skall jag tillåta mig att föreslå, att riksdagen må besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om förslag till 1931 års riksdag angående anslag till uppförande vid Åkers krutbruk av en byggnad, inrymmande varmbadhus och samlingslokal.

Herr Holmgren: Herr talman! Den ståndpunkt, som statsutskottet intagit i förevarande fråga, är ingalunda, som den föregående talaren ville göra gällande, att betrakta såsom att vi icke skulle vilja saken. Det står tydligt i utskottets yttrande, att utskottet »ingalunda vill bestrida önskvärdheten av att de av motionären föreslagna anordningarna vid krutbruket i sinom tid komma till stånd». Men förhållandet är det, att under fjärde huvudtiteln komma årligen framställningar från försvarsväsendet underställda myndigheter i sådan mängd till försvarsministern, att de nödvändigtvis måste sovras med hänsyn till de begränsade medel, som av riksdagen ställts till försvarets förfogande. Då är det självklart, att departementschefen i första rummet måste taga de ur försvarets synpunkt viktigaste kraven och därom göra framställning till riksdagen, under det att andra måste eftersättas. Skulle fallet varit det, att man under annan huvudtitel än den fjärde kunnat få de erforderliga medlen till detta badhus, skulle jag för min del icke haft något att erinra däremot, utan tvärtom gärna gått med på ett sådant, men under nuvarande omständigheter kan jag icke göra annat än att yrka bifall till utskottets utlåtande på denna punkt.

Herr Jonsson i Eskilstuna: Herr talman! Jag har icke haft tillfälle att deltaga i statsutskottets behandling av detta ärende, men om jag det haft, skulle jag vid utskottets utlåtande fogat en reservation, därför att jag kan icke gilla det resonemang, som utskottet för, och ännu mindre kan jag vara med om det yrkande, till vilket det kommit. Jag kan få besvara kammarens ledamöter ett par minuter för att tala om, hur denna fråga under årens lopp utvecklats sig. Det kan vara av en viss betydelse att veta det.

Vid krutbruket i Åker saknas, som det också framhållits i utskottets handlingar, ett varmbadhus och ordentlig tvättinrättning för personalen, och vidare har det saknats så gott som fullständigt alla samlingslokaler. Men vid det ett stycke från krutbruket belägna privatföretaget Åkers styckebruk ha där-

emot funnits både badhus och samlingslokaler för personalen. Dessa senare lokaler hava icke kunnat få användas av personalen vid Åkers krutbruk. Då har hos styresmannen för det senare bruket uppstått den tanken, att det borde kunna ordnas likadana lokaler vid krutbruket som vid styckebruket. Man borde uppföra samlingslokal och framför allt en byggnad för varmbadhus. Sedan förslaget framförts av styresmannen, det skedde för 11 år sedan, hava förhållandena kommit i ett annat läge. Arbetarna vid styckebruket hava icke varit riktigt nöjda med den samlingslokal de hade, därför att de måste fråga bruksledningen varje gång de ville använda lokalen. De tyckte därför, att de ville hava ett eget folkets hus där de fritt kunde samlas och bildade därför en folketshusförening, köpte tomt och uppförde ett folkets hus, i vilket de också ville att arbetarna vid krutbruket skulle vara delägare. Frågan om samlingslokal ligger alltså icke i alldeles samma läge nu, det är att observera, som den gjorde för 10—5 år sedan. Behovet av samlingslokal är, om icke fullt ut, så i någon mån fyllt för krutbrukets arbetares del. Men däremot kvarstår naturligtvis behovet av hygieniska anordningar. Det är väl icke mer än rätt och rimligt, att staten sörjer för att, när den kastar ut en industrianläggning på rena rama landsbygden, arbetarna och deras familjer också beredas möjlighet att få varmbad. Icke någon av kammarens ledamöter torde förundra sig över, om man från arbetarnas sida kräver det.

Såsom saken nu ligger, skulle jag vilja framställa ett annat yrkande än utskottet gör och också ett annat yrkande än herr Andersson i Stockholm framställde, därför att det är nödvändigt att få en annan motivering till ett positivt yrkande än den som utskottet har förebringat för ett avslag. Jag tillåter mig därför, herr talman, hemställa, att kammaren måtte besluta att biträda följande förslag:

Utskottet kan icke bedöma, huruvida de för flera år sedan uppgjorda kostnadsberäkningar, som ligga till grund för motionärens förslag, numera äro giltiga. Redan av detta skäl är ett tillstyrkande av motionen uteslutet. Men då, av de handlingar rörande den föreliggande frågan (se bilaga till detta utlåtande), som utskottet under hand införskaffat från styresmannen för Åkers krutbruk, synes framgå, att under alla förhållanden ett starkt behov av varmbadhus och tvättinrättning för personalen vid bruket föreligger, hemställer utskottet, att riksdagen må, i anledning av herr E. Anderssons i Stockholm ovanberörda motion, II: 18, i skrivelse till Kungl. Maj:t begära, att Kungl. Maj:t måtte, efter i ärendet företagen utredning rörande behovet av och kostnaderna för uppförande av varmbadhus, tvättinrättning och nödiga samlingslokaler för personalen vid Åkers krutbruk, till 1931 års riksdag framlägga det förslag, vartill utredningen föranleder.

Häruti instämde herr *Laurén*.

Herr **Andersson** i Stockholm: Herr talman! Beträffande det sista förslaget måste jag säga, att jag icke skulle hava vågat mig på att ställa ett förslag med denna motivering, därför att detta, såvitt jag förstår, skulle innebära en inkompetensförklaring för statsutskottets vidkommande, som är alldeles oerhörd. Skulle verkligen statsutskottet icke hava möjlighet att bedöma en kostnadsberäkning, helst som det väl har möjlighet att utan vidare infordra yttranden från arméförvaltningens fortifikationsdepartement, där arméns byggnadssakkunniga äro församlade? Jag kan aldrig tänka mig, att det skulle vara någon större svårighet att bedöma, huruvida det slår fel på en eller annan punkt av de gjorda kostnadsberäkningarna. Innan jag tog med den kostnadsberäkningen i motionen, vände jag mig till en byggnadssakkunnig, som jag känner, och frågade, vad man har anledning att säga om den, och det

*Ang.
uppförande av
ett badhus
med samlings-
lokal vid
Åkers
krutbruk.
(Forts.)*

Ang.
uppförande av
ett badhus
med samlings-
lokal vid
Åkers
krutbruk.
(Forts.)

svarades, att visserligen kunde man ju om en eller annan siffra säga, att den är ett hundratal kronor för hög och en annan ett hundratal för låg, men i stort sett kommer man icke till andra siffror, när det gäller att åstadkomma en byggnad av den omfattning, som är angiven på ritningarna och på arbetsbeskrivningen. Är det emellertid så, att statsutskottet av det skälet, att det icke kan vara med om att yrka bifall, då kan jag hysa en viss förståelse för det yrkande, till vilket utskottet kommit, men jag måste säga, att det inger mig icke någon större respekt för den sakkunskap, som skulle vara representerad eller ligga till grund för statsutskottets förslag, när man från arbetsledningen vid Åkers krutbruk har gjort upp en kostnadsberäkning, ty kostnadsberäkningen är icke uppgjord av mig. Jag skulle kunna förstå en del av utskottets ledamöter, som i annat sammanhang hava förklarat om yrkanden som ställts från min sida, att det vore omöjligt att biträda dem, därför att de icke kommit fram i samförstånd med andra kammarledamöter. Jag skulle kunna förstå dem, om de icke varit beredda att biträda dessa yrkanden, därest kostnadsberäkningarna varit uppgjorda av mig, men om kostnadsberäkningarna kommit den andra vägen till kammaren, alltså om kostnadsberäkningarna uppgjorts av arbetsledningen och framlagts av försvarsdepartementet eller Kungl. Maj:t, då skulle jag tro, att utskottet varit tämligen benäget att taga den kostnadsberäkningen till grund för sin prövning och beviljande av anslag här. Om det varit så, att utskottet på någon punkt skulle prutat på den uppgjorda kostnadsberäkningen, då hade väl utskottet inhämtat de sakkunnigas mening om möjligheten i det avseendet, och det händer väl också, att statsutskottet ruckar på en hel del andra kostnadsberäkningar, som komma fram från Kungl. Maj:ts sida, när det gäller betydligt mera omfattande anordningar än uppförande av detta badhus, och när utskottet har möjlighet att sätta sig in i sådana kostnadsberäkningar, tycker jag utskottet haft möjlighet att på de månader som förflutit sedan motionen väcktes med tillräcklig sakkännedom konstatera riktigheten av de av arbetsledningen vid Åkers krutbruk uppgjorda kostnadsberäkningarna på denna punkt. Detta alltså om den delen av yrkandet.

Herr Holmgren talade, kunde jag förstå, å utskottets vägnar, men herr Holmgren förklarade icke, vad det var för fel i det skick, vari frågan befann sig, och vilket utgjorde skälet till att utskottet icke kommit fram med ett annat utlåtande än det, som utskottet lämnat. Det skulle varit intressant att höra från de utskottsledamöter, som deltagit i behandlingen, om vad orsaken varit till att de icke kunnat vara med om att göra något annat yrkande, och alltså vilket fel frågan har i föreliggande skick.

Herr Jonsson i Eskilstuna utvecklade här, huru frågan behandlats under gångna tider. Och av de handlingar, som bifogats utskottets utlåtande, framgår ju, att arbetsledningen, som tidigare påpekats, flera gånger gjort framställning om medel för uppförande av ett badhus vid Åkers krutbruk. Men herr Holmgren säger, att man, när det gäller anslag under fjärde huvudtiteln, måste sova. Och vore det så, att man under någon annan huvudtitel kunde få dessa pengar, skulle herr Holmgren icke ha någonting emot det. Jag vet nu icke, vad det finns för skäl för att resonera på det sättet om en fråga, som väl intimt sammanhänger med den verksamhet, som bedrivs under försvarshuvudtiteln. Ty är icke tillverkningen av krut vid Åkers krutbruk en verksamhet, som är nödvändig för militärväsendet? Då borde det väl också vara klart för både herr Holmgren och övriga utskottsledamöter, att uppehållande av hälsa och krafter hos dem, som skola utföra detta arbete, också är tämligen nödvändigt för detta militärväsen. Man kan visserligen resonera på det sättet, men jag har icke fattat det såsom herr Holmgrens mening, att när de arbetskrafter, som finnas, äro förbrukade, kan man ersätta dem med andra, ty

det finns riklig tillgång på annan billig arbetskraft. Så har arbetsledningen icke resonerat, och jag kan, som sagt, icke tänka mig, att detta skulle vara herr Holmgrens mening. Jag håller sålunda före, att när man sovrat och därvid utelämnat det anslag, som begärts för detta ändamål, så har där kommit till uttryck den andan, att man skall väl begära anslag till de direkta militära ändamål, som falla under fjärde huvudtiteln, men så snart det är fråga om någonting, som skulle vara ägnat att tillgodose de berättigade anspråken hos de arbetare, som där äro sysselsatta, då tycker man, att man vid sovringen gott kan lämna å sido sådana krav på anslag inom denna huvudtitel. Det är synpunkter, som jag knappast hade tänkt mig, att man, åtminstone mera allmänt, här skulle uttala. Och är det dessa synpunkter, som ligga till grund för utskottets ståndpunkt, måste jag säga, att det är för mig litet svårförklarligt, huru man kunnat åstadkomma ett enhälligt utskottsutlåtande.

När det så gäller den samlingslokal, som det också här är fråga om, så är det riktigt, som herr Jonsson i Eskilstuna här påpekade, att man numera där uppe i Åker har byggt ett folkets hus, som är beläget omkring två och en halv kilometer från krutbruket. Men arbetarna vid Åkers krutbruk hava, såvitt jag förstår, efter måttet av sin ekonomiska bärkraft försökt bidra till åstadkommande av detta folkets hus. Man har också, åtminstone för mig, förklarat, att man har för avsikt att göra det även i fortsättningen. Men man anser, att behovet av en samlingslokal vid krutbruket föreligger under alla förhållanden, därför att dels behöver man den för studiecirkelverksamheten, och dels behöver man den för sina fackföreningsmöten, dels också för föreläsningar och sådant, som man väl anser bör samla arbetarna. Men man kan icke räkna med, att arbetarna vid krutbruket skola gå den långa vägen ned till Åkers station, där folkets hus är beläget. Jag ställde mig litet fundersam från början till frågan om denna samlingslokal, liksom jag gjorde vid ett annat tillfälle, då det var fråga om att skaffa en samlingslokal till varvsarbetarna i Karlskrona. Jag hävdade då den uppfattningen, att de skulle vara mera betjänta med att bygga ett folkets hus i Karlskrona, och om den meningen samlades också alla varvsarbetarna. Men där äro förhållandena annorlunda; där ligger ett folkets hus mitt i staden. Det är en väsentlig skillnad på förhållandena i Åker. Där behöver man en samlingslokal vid krutbruket för andra ändamål än sina politiska möten. Man har åtminstone vid det utlåtande, som här föreligger, sagt, att användningen av lokalen skulle vara beroende av styresmannens medgivande i varje särskilt fall. Och jag skulle tro, att det därför kommer att ske en betydande sovring av de politiska sammankomster, som där skola kunna förekomma.

Med dessa ytterligare synpunkter ber jag få konstatera, att vad som här anförts från utskottets sida icke har givit någon klarhet om det felaktiga skick, vari frågan nu skulle föreligga, varför jag vidhåller mitt yrkande.

Herr Törnkvist i Karlskrona: Herr talman! Jag har icke haft tillfälle att deltaga vare sig i avdelningens eller i utskottets behandling av denna fråga, men jag finner likväl anledning att säga ett par ord. Då vill jag först betyga, att om jag varit med om den tidigare behandlingen av ärendet, hade jag säkerligen kommit att yrka bifall till ett anslag för uppförande av ett badhus med tvättstuga vid Åkers krutbruk. Jag delar den uppfattning, som här gjorts gällande och utvecklats närmast av herr Jonsson i Eskilstuna, att behovet av en sådan inrättning verkligen föreligger, och att det skulle vara önskvärt, om man redan nu kunde fatta ett beslut i denna fråga, då ju efter vad man kan se kostnaderna för uppförande av detta hålla sig inom sådana gränser, att man mycket väl kan försvara en sådan anordning med det goda ändamålet.

Ang.
uppförande av
ett badhus
med samlings-
lokal vid
Åkers
krutbruk.
(Forts.)

Ang.
uppförande av
ett badhus
med samlings-
lokal vid
Åkers
krutbruk.
(Forts.)

Däremot, herr talman, skulle jag ställt mig litet skeptisk till frågan om bygandet av en samlingslokal på de grunder, som synas föreligga i de handlingar, som finnas tillgängliga. Lokalen skulle endast få användas efter styresmannens för varje särskilt fall lämnade tillstånd, varför denne skulle ha i sin hand att kunna förhindra, att valmöten och politisk agitation eller dylikt där skulle kunna bedrivas. Den skulle däremot göra tjänst som sammanträdeslokal för sjuk- och begravningskassan, brukets konsumtionsförening, försvarsverkens civila personalförbund m. m. Jag föreställer mig, att motionären, som är ombudsman för försvarsverkens civila personalförbund, med de restriktioner, som nu synas hava varit påtänkta, förvisso många gånger skulle komma att möta stora svårigheter, då styresmannen tydligen velat utveckla en lust att veta, huruvida motionärens uppträdande vore politiskt eller fackligt. I varje fall är det inom arbetarvärlden en ganska solid uppfattning därom, att arbetarnas samlingslokaler böra stå fria från allt annat inflytande än deras eget. Och följaktligen hava de överallt satt igång med att skaffa sig egna lokaler, som de givit namnet folkets hus. Den vägen synes också vara den riktiga vad denna angelägenhet beträffar.

Nu har motionären förvånat sig över, att statsutskottet har behandlat motionen på detta sätt. Jag är för min del fullkomligt förvissad därom, att statsutskottets ledamöter — jag utesluter mig själv i detta sammanhang — också äro ganska förvånade över motionärens energiska lust att öka anslagen på fjärde huvudtiteln. Motionären har ju för vana att varje gång, som fjärde huvudtiteln första gången behandlas i kammaren, gå in för avslag på alla anslag å denna huvudtitel. Nu är det väl allenast en tillfällighet, att en sådan hemställan som denna icke tagits upp i fjärde huvudtiteln som ett extra anslag. Och jag föreställer mig, att om det under fjärde huvudtiteln hade funnits förslag till ett extra anslag för uppförande av samlingslokal vid Åkers krutbruk, så hade detta anslag blivit utsatt för samma avslagsyrkande, som den ärade motionären levererade, då vi behandlade de övriga punkterna under fjärde huvudtiteln i början av mars månad detta år. Det är klart, att statsutskottets ledamöter måste fråga sig: vad är det för politik, som framgår på det sättet, att man yrkar avslag principiellt på alla anslag under fjärde huvudtiteln och sedan sätter in en bestämd energi på punkter, som man tycker om, för att höja anslagen under försvarshuvudtiteln? Det är givetvis en politik, som är mycket underlig. Nu säger jag detta endast för att erinra om, vad som inträffat i detta sammanhang.

Statsutskottet behandlar ju emellertid varje fråga sakligt. Då det från motionärens sida göres invändningar emot, att statsutskottet icke har givit sig in på att granska kostnadsberäkningarna, bör det ju rimligtvis ligga till på det sättet, att man icke bör kasta på ett utskott ofullbordade foster. En kostnadsberäkning, som är elva år gammal, i dessa tider med den förskjutning framför allt i ekonomien, som ligger emellan år 1919 och nu, måste sägas icke vara tillräckligt hållbar. Man kan icke anse det vara statsutskottets skyldighet att sätta till ett kansli eller använda sitt eget kansli för att granska siffrorna i en motion, utan det bör vara motionärens sak att se till, att de siffror, som presterats i motionen, äro hållbara just vid den tidpunkt, då de läggas fram på kammarens bord. Detta är det enkla svaret på denna fråga, som jag skulle hava givit, om jag suttit och behandlat ärendet inom utskottet, och som jag nu kan giva, när jag begärt ordet.

Då nu motionären själv har gått in på skrivelsevägen och önskat frågan framlagd till nästa år, anser jag det icke olämpligt att också för min del förorda skrivelsevägen. Men jag skall, herr talman, hemställa, att andra kammaren måtte bifalla det förslag, som här framställt av herr Jonsson i Eskilstuna.

Herr Jonsson i Eskilstuna: Herr talman! Herr Andersson i Stockholm synes vara missnöjd däröver, att statsutskottet icke har korrigerat hans kostnadsberäkningar och levererat ett eget förslag. Det är naturligtvis möjligt, att statsutskottet hade kunnat beställa en utredning för att få hållbara beräkningar. Men så, som saken nu ligger, är det lika gott, att hela ärendet skickas till Kungl. Maj:t för den utredning, som kan vara erforderlig, därför att förutsättningarna för det förslag, som herr Andersson framlagt, föreligga icke längre, såsom jag försökte framhålla i mitt förra anförande. Dels äro kostnadsberäkningarna första gången uppgjorda för elva år sedan och uppgjorda under den förutsättningen, att man hade dels pengar och dels en massa materiel över från ett föregående bygge vid krutbruket. De förutsättningarna finnas icke längre. Dessutom har också frågan om en samlingslokal för arbetarna i Åkers kommun nu kommit i ett annat läge, än den låg, då styresmannen vid krutbruket framställde sitt förslag. Det kan finnas behov av en samlingslokal för arbetarna vid krutbruket, men det är troligt, i varje fall sannolikt, att det icke föreligger samma behov nu, som då förslaget först framlades.

Därför tror jag, att kammaren gör klokt i — och den kan göra det utan någon risk — att bifalla det yrkande, som är framställt av undertecknad.

Herr Holmgren: Herr talman! Herr Andersson i Stockholm framställde den undran, vad det egentligen var för fel med den utredning, som föreligger i denna fråga, eftersom statsutskottet säger sig »i det skick vari detta ärende nu föreligger», icke kunna tillstyrka anvisande av medel för ändamålet. Jag vill då säga, att vad vi funnit vara det stora felet i denna utredning, är det, att en mycket viktig instans icke blivit hörd i frågan, nämligen Kungl. Maj:t. Inom intet område är det så viktigt, att Kungl. Maj:t blir hörd, som just då det rör ärenden under fjärde huvudtiteln. Vi hava här inom statsutskottet ingalunda velat förneka behovet och önskvärdheten av att få badhus och samlingslokal för folket i Åker. Men vi kunna ändå icke säga oss annat, än att det finns vida viktigare försvarsändamål än detta, vilka först och främst böra tillgodoses, innan man skrider till anskaffande av badhus.

Jag kan för min del icke gå med på den förändring i motiveringen liksom i yrkandet, som här föreslagits av herr Jonsson i Eskilstuna. Det skulle vara att binda Kungl. Maj:ts händer. Jag anser, att Kungl. Maj:t bör stå helt fri i denna fråga, så att, när tiden är mogen och övriga viktigare försvarsändamål blivit tillgodosedda, Kungl. Maj:t kan komma till riksdagen med förslag i frågan.

Herr Andersson i Stockholm: Herr talman! Beträffande herr Törnkvists resonemang vill jag först rikta uppmärksamheten på, att när herr Törnkvist säger, att man skulle bygga ett badhus med tvättstuga, så är det sistnämnda tämligen onödigt, därför att bygger man ett varmbadhus, så räcker det med den tvättstuga, som man där redan har, enligt styresmannens egen utsago. Man har för närvarande ett par badkar i tvättstugan, och när man skall använda tvättstugan både för bad och för utförande av all den tvätt, som förekommer för familjerna vid krutbruket, så är tvättstugan otillräcklig. Jag konstaterar alltså, att på den punkten har herr Törnkvist icke riktigt reda på, vad det här är fråga om, och för den skull måste man ju ursäkta honom det resonemang, han för.

När det gäller användandet av samlingslokaler, hävdar jag med mycket stor bestämdhet, att arbetarna skola ha rätt att använda dem på sätt, som de själva finna lämpligt. Men när saken ligger till på det sättet, att arbetarna själva icke kunna åstadkomma en samlingslokal, som de kunna betjäna sig

Ang.
uppförande av
ett badhus
med samlings-
lokal vid
Åkers
krutbruk.
(Forts.)

Ang.
uppförande av
ett badhus
med samlings-
lokal vid
Åkers
krutbruk.
(Forts.)

av för sådana ändamål, få de givetvis finna sig i att få en samlingslokal sådan den kan befinnas bli. Och i den mån denna samlingslokal icke får användas för alla de behov, som kunna föreligga, är det givet, att krutbrukets arbetare, som tidigare påpekats, hava behov av ett gemensamt folkets hus, som är uppfört vid Åkers station. Så ligger det alltså till med den saken.

När så herr Törnkvist i Karlskrona talade om avslagsyrkande på anslagen under fjärde huvudtiteln, så förstår jag ju herr Törnkvists resonemang, därför att han tydligen icke begriper, att det finns någon människa, som kan handla och tala och yrka i överensstämmelse med sina principer. Min principiella ståndpunkt till militärväsendet är alltså, att militärväsendet skall avvecklas. Den ståndpunkten har tydligen herr Törnkvist för länge sedan övergivit. Men då det existerar arbetare, som sysselsätts inom militärväsendet, då tillåter jag mig ställa yrkanden, när det gäller anslag under fjärde huvudtiteln, på sådana punkter, där anslagen skola lämnas till arbetarnas förmån. Detta till åtskillnad mot herr Törnkvist, som ju hävdar, att alla militära anslag lämnas endast för att arbetarna skola sysselsättas.

Så säger han, att man kastar icke på utskottet några ofullbordade foster. Ja, om den saken skulle det ju finnas anledning att säga en hel del. Men när det här framlagts ett förslag med utförliga kostnadsberäkningar och kostnadsberäkningar, som, därest det gällt anslag för direkt militära ändamål, alldeles säkert skulle passerat Kungl. Maj:t fram till riksdagen och obesurna godkänts av statsutskottet, när en sådan utredning från arbetsledningens sida föreligger i motionen, anser jag icke, att man kastar på utskottet några ofullbordade foster utan en tämligen utförlig utredning. Det är en utförlig arbetsbeskrivning och dessutom ritningar till byggnaderna, alltså alla papper klara för att man skall kunna bedöma denna fråga. Jag har icke, herr Jonsson, klagat över, att utskottet icke korrigerat mina kostnadsberäkningar, utan jag anser, att den tidigare kostnadsberäkning, som föreligger, är riktig. Den är så riktig, som en kostnadsberäkning kan göras i förväg. Och när herr Jonsson talade om, att den var uppgjord för elva år sedan, så ber jag få fästa herr Jonssons uppmärksamhet på den skrivelse, som den 10 juli 1919, alltså för ungefär elva år sedan, gick upp till arméförvaltningen från krutbrukets styresman. Den innehåller kostnadsberäkningar i detta sammanhang på 50,000 kronor. Och det är väl, även om skillnaden icke är så stor mellan 50,000 och 47,000 kronor, dock en annan kostnadsberäkning i motionen än den, som skickades in till arméförvaltningen för elva år sedan.

Frågan ligger alltså icke till på det sätt, som herrarna här velat göra gällande. Men när man skjuter sådana skäl framför sig, är det naturligtvis för att finna betäckning för ett yrkande, att det icke skall bli något badhus vid Åkers krutbruk, i varje fall icke inom de närmaste åren. Utskottets uttalande, att arbetarna vid krutbruket »i sinom tid» behöva bada, är väl det, som kommer att fastställas av riksdagen och som är ganska betecknande för behandlingen av arbetarfrågor, även när de förekomma under fjärde huvudtiteln. Herr Holmgren förklarade att anledningen till att frågan befann sig i detta skick var, att Kungl. Maj:t icke blivit hörd. Kungl. Maj:t har emellertid blivit hörd, och det har gjorts framställningar åtskilliga gånger från arbetsledningens sida och frågan har, åtminstone en gång, såvitt jag vet, varit under Kungl. Maj:ts prövning. Men Kungl. Maj:t ville icke göra någonting för att ordna saken för arbetarnas vidkommande, och då var ingenting annat att göra än att gå fram motionsvägen. Är det så, att utskottet anser, att villkoret för att man skall kunna göra någonting åt saken är, att det kommer förslag från Kungl. Maj:t, då är det uppenbart, att man måste sörja för att det kommer ett sådant förslag från Kungl. Maj:ts sida. Men herr Holmgren har icke varit med om ens att yrka på, att Kungl. Maj:t skulle uttala

sig i saken till ett kommande år, utan han har varit med om att skjuta frågan åt sidan med en tämligen löslig motivering och ingenting annat.

När så herr Holmgren säger, att det finnes betydligt viktigare ändamål under försvarshuvudtiteln, som gå före detta, vill jag fråga utskottets övriga ledamöter, som varit med om att skriva det enhälliga utlåtandet eller röstat för detsamma: dela ni den uppfattning, som herr Holmgren här framfört, och är det skälet, varför ni icke kunna vara med på annat än det utskottet enhälligt kommit till? Det skulle icke vara utan intresse att veta, om det har varit endast de militära ändamålen och deras tillgodoseende, som varit avgörande, när det gällde för utskottets socialdemokratiska ledamöter att taga ställning till den här frågan.

*Ang.
uppförande av
ett badhus
med samlings-
lokal vid
Akers
krutbruk.
(Forts.)*

Herr **Törnkvist** i Karlskrona: Herr talman! Den siste ärade talaren vände sig till mig och betygade med allvarlig uppsyn, att hans politik var ett utmärkt exempel på konsekvent hållning och konsekvent politik. Han säger, att det är konsekvent politik att så snart huvudtiteln presenteras i kammaren yrka avslag å samtliga anslag även de anslag, varur arbetslönerna, semesterersättningar och kostnader för andra skyddsåtgärder, såsom sjukvårdskostnader o. s. v. bestridas för att sedan, när detta väl är gjort och själen är frälst från denna konsekvenssynpunkt, bära fram motioner på olika punkter för att höja anslaget på huvudtiteln. Vidare, när anslaget sedan i detalj granskas yrkas icke avslag på anslagen utan då tillämpas samma politik, som nu i dag av herr Andersson i Stockholm presterats. Den konsekvens, som ligger i detta, måste givetvis vara en konsekvens av alldeles säregt slag. Är man överhuvud taget rädd för sin själs salighet, därför att man har en fjärde huvudtitel, skall man icke giva hin lillfingertoppen på de olika punkter, som behandlas, och begära ökade anslag. Självfallet ha såväl statsutskottet som riksdagen måst fråga sig, huruvida en man, som åtagit sig ansvaret att vara ombudsman för en arbetarestam, som skall avlönas med detta anslag, kan tagas på allvar, när han yrkar avslag å avlöningsanslaget eller kommer med förslag, som äro rent godtyckligt uppgjorda för ökning av anslagen på skilda punkter. Det är klart, att slikt icke kan tagas på allvar. Jag skulle icke säga någonting, om det var någon av de övriga kommunisterna, som handlade så, men när den, som har att se till att arbetarna få god anställning och goda löner, handlar så, måste jag fråga mig: var är konsekvensen i den politiken? Jag vill nu icke fortsätta härmed utan jag hemställer ännu en gång till kammaren att godkänna det förslag, som herr Jonsson i Eskilstuna här framkommit med.

Herr **Andersson** i Stockholm: Jag skulle icke ha tagit kammarens tid i anspråk ytterligare, om herr Törnkvist icke ansett, att kammarens och statsutskottets uppgift är att bestämma och uttala sig om vad jag har för möjligheter och skyldigheter i den borgerliga näring, där jag är sysselsatt. Jag skulle tro, att det icke tillhör honom att uttala sig om den saken, ty den saken hör icke, mina herrar, till dem, som han har att bestämma över, och den hör icke heller till den debatt, som föres i kammaren för närvarande. Men eftersom frågan förts på tal, skall jag tillåta mig att taga kammarens tid i anspråk och trots allt säga några ord om den saken.

I denna fråga ligger det till så, att det är ingen, som i och för sig yrkat avslag på att det skulle beviljas anslag till semester och en del sådana saker för arbetarna vid försvarsväsendet. Det förhåller sig så, herr Törnkvist, att om militärväsendet avskaffades i det kapitalistiska samhället eller eljest, bleve det ju inga arbetare där sysselsatta och därför skulle det icke behövas några anslag till semester åt dem. Men så länge arbetare äro sysselsatta och så

Ang.
 uppförande av
 ett badhus
 med samlings-
 lokal vid
 Åkers
 krutbruk.
 (Forts.)

länge denna institution uppehålls, förbehålla de sig rätt att också kräva de rättigheter, som lämpligen böra tillkomma dem, som äro sysselsatta i militärväsendet. Konsekvensen av Törnkvists resonemang skulle ju vara att för att den personal, som är anställd t. ex. i fängelserna, skulle få så mycket arbete som möjligt, skulle alla bemöda sig om att brottsligheten åtminstone icke minskades i landet. Samma skulle förhållandet vara, t. ex. vid hospitalen för att taga ett annat område. Det är väl ingen som i verkligheten eftertraktar, att den verksamheten skall utvecklas, utan den skulle väl kunna, om förutsättningar därför funnes, avskaffas. En eller annan åtgärd i den riktningen kan väl icke betraktas som fientlig mot den personal, som är anställd där, och ett hävdande av rättigheterna, så länge de äro anställda, lär väl icke vara så inkonsekvent, som herr Törnkvist föreställer sig. Samma är förhållandet, när det gäller personalen vid försvarsväsendet. Detta om den saken.

Jag skall icke taga kammarens tid i anspråk mera, men jag har sagt detta i anledning av att herr Törnkvist ansåg, att denna debatt skall röra sig om saker, över vilka riksdagen icke äger att besluta eller bestämma.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan, 2:o) avslag därå och bifall i stället till det av herr Andersson i Stockholm under överläggningen gjorda yrkandet samt 3:o) avslag å utskottets hemställan och bifall i stället till det yrkande, som framstälts av herr Jonsson i Eskilstuna; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den sistnämnda propositionen. Herr Holmgren begärde emellertid votering, varför herr talmannen för bestämmande av kontrapositionen ånyo upptog de båda återstående propositionerna, av vilka herr talmannen nu fann den under 1:o) angivna hava flertalets mening för sig. Beträffande kontrapositionen åskade likväl herr Andersson i Stockholm votering, i anledning varav efter given varsel först upplästes och godkändes samt anslogs en så lydande voteringsproposition:

Den, som till kontraposition i huvudvoteringen angående statsutskottets utlåtande nr 124 antager utskottets hemställan, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit det av herr Andersson i Stockholm under överläggningen framställda yrkandet.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser samt voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning av upprensingsförfarandet; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan propositionen för huvudvoteringen, som efter given varsel nu upplästes och godkändes samt anslogs, erhöi följande lydelse:

Den, som vill, att kammaren, med avslag å statsutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 124, bifaller det av herr Jonsson i Eskilstuna under överläggningen framställda yrkandet, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets berörda hemställan.

Efter det kammarens ledamöter ånyo intagit sina platser samt sistnämnda voteringsproposition blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med till-

lämpning av uppresningsförfarandet; och befanns därvid flertalet hava röstat för nej-propositionen.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

*Ang.
uppförande av
ett badhus
med samlings-
lokal vid
Åkers
krutbruk.
(Forts.)*

§ 4.

Å föredragningslistan var härefter uppfört statsutskottets utlåtande nr 125, i anledning av väckt motion om efterskänkande av viss del utav byggmästaren K. Hj. Harlings stärbhusdelägare åliggande betalningsskyldighet till kronan.

I detta utlåtande, avgivet över en utav herr Wikström inom andra kammaren väckt, till statsutskottet hänvisad motion, nr 195, om efterskänkande av viss del utav byggmästaren K. Hj. Harlings stärbhusdelägare åliggande betalningsskyldighet till kronan, hemställde utskottet, att riksdagen med bifall till berörda motion måtte för sin del medgiva, att det nämnda stärbhusdelägare genom Stockholms rådhusrätts dom den 18 september 1929 till utgivande till kronan ådömda belopp å 11,275 kronor 65 öre jämte ränta finge till hälften efterskännas.

*Ang.
efterskänkande
av viss del
utav bygg-
mästaren K.
Hj. Harlings
stärbhusdel-
ägare ålig-
gande betal-
ningsskyldig-
het till kronan.*

Efter föredragning av utskottets hemställan begärdes ordet av

Herr **Holmgren**, som anförde: Jag ber endast att få hemställa, att punkten 2 i utskottets motivering måtte få följande ändrade lydelse: »Redan den omständigheten att på grund av förändringen i penningvärdet den kronan tillerkända fordran i Harlings stärbhus nu har långt större reellt värde än samma fordran skulle haft om den utkrävts och indrivits 1918, då Harlings betalningsskyldighet i verkligheten uppstod, synes utskottet vara ett skäl för kronan att i någon mån eftergiva på sin fordran mot Harlings efterlevande.» I övrigt har jag ingenting att erinra utan ber att få yrka bifall till utskottets hemställan,

Vidare yttrades ej. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan med godkännande av dess motivering, dels och bifall till samma hemställan med den ändring i motiveringen, som föreslagits av herr Holmgren; och fattade kammaren beslut i enlighet med innehållet i den senare propositionen.

§ 5.

Föredrogos vart för sig statsutskottets utlåtanden:

nr 126, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under femte huvudtiteln gjorda framställning angående anslag till arbetsrådet; och nr 127, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till fögderi-förvaltningarna m. m.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 6.

Vid nu skedd föredragning av statsutskottets utlåtande, nr 128, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående viss årlig ledighet för häradsskrivarna lämnades på begäran ordet till

Chefen för socialdepartementet herr statsrådet **Lübeck**, som yttrade: Statsutskottet har här enhälligt avstyrkt Kungl. Maj:ts förslag att ordna semester för häradsskrivarna. Skälet har egentligen varit det, att man ansett det inne-

*I fråga om
viss årlig
ledighet för
häradss-
skrivarna.*

*I fråga om
viss årlig
ledighet för
häradsskriver-
skrivarna.
(Forts.)*

bära en ny form av semester och att häradsskrivarna äro så pass bra betalda genom stora inkomster av sportler, att semester i allmänhet ur dessa synpunkter icke behövde särskilt regleras. För Kungl. Maj:t har det emellertid framstått såsom en logisk konsekvens, kan man väl säga att, då man nu infört semester för landsfiskalerna, även bifalla en framställning, som gjorts från häradsskrivarhåll om semester. Detta skulle emellertid ske på det sättet, att de själva skulle betala vikarie efter grunder, som kunde av länsstyrelsen godkännas för att sålunda, som Kungl. Maj:t sagt i sitt förslag, en skäligen ersättning skulle komma att utgå till vikarien. Vikarien skulle också med hänsyn till sin kompetens godkännas av länsstyrelsen, så att man fick den trygghet, som var nödvändig att få för att tjänsten fullgjordes under vikarietiden på ett vederhäftigt sätt.

Det är icke mycket att säga om detta ytterligare. Man har kanske också ansett att man, när frågan om häradsskrivarnas och andra tjänstemäns lönerreglering förestod så pass nära, kunde vänta med denna sak, när man nu fått vänta så länge, men Kungl. Maj:t har ansett dels att billighetsskäl talade för att häradsskrivarna finge en fast form för sin semester, dels att de icke enbart borde bliva hänvisade till semester under former, som de själva ägde att bestämma över.

Jag har, herr talman, icke något mer att säga i frågan.

Vidare anfördes ej. Kammaren biföll utskottets hemställan.

§ 7.

Statsutskottets utlåtande, nr 129, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anskaffande av ytterligare ett statens isbrytarfartyg föredrogs härpå; och biföll kammaren utskottets däri gjorda hemställan.

§ 8.

*Ang.
överenskom-
melse med
Danmark
beträffande
isbrytningen
i Öresund.*

Härefter upptogs till behandling statsutskottets utlåtande, nr 130, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående medgivande att med Danmark träffa överenskommelse beträffande isbrytningen i Öresund samt vissa angränsande farvatten jämte en i ämnet väckt motion.

Uti en till riksdagen avlåten, den 14 mars 1930 dagtecknad proposition, nr 238, vilken hänvisats till statsutskottets förberedande behandling, hade Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över handelsärenden för samma dag, föreslagit riksdagen medgiva, att med Danmark finge slutas överenskommelse om samarbete beträffande isbrytning i Öresund samt vissa angränsande farvatten i huvudsaklig överensstämmelse med det förslag, som innefattades i en vid nämnda statsrådsprotokoll fogad bilaga.

I berörda förslag till överenskommelse stadgades, beträffande den gemensamma ledningen för den svensk-danska isbrytningstjänsten, att denna skulle hava sitt säte i Köpenhamn.

I samband med Kungl. Maj:ts förevarande proposition hade utskottet till behandling förehaft en inom andra kammaren av herr *Lundquist* i Rotebro väckt motion, nr 523, vari föreslagits, att riksdagen ville bifalla Kungl. Maj:ts proposition med den ändringen, att den gemensamma ledningen för den svensk-danska isbrytningstjänsten skulle hava sitt säte i Malmö.

Utskottets hemställan innefattade, att riksdagen, med avslag å ovanberörda motion, måtte bifalla Kungl. Maj:ts föreliggande proposition.

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid anförde:

Herr Lundquist i Rotebro: Herr talman! I den motion, som jag har tillåtit mig väcka i denna fråga, hade jag hemställt, att riksdagen ville bifalla den i kungl. propositionen gjorda framställningen, dock med den ändringen, att den centrala ledningen för den gemensamma isbryartjänsten skulle förläggas till Malmö i stället för till Köpenhamn, som i propositionen föreslågits. Nu förhåller det sig ju så, att denna min motion är avstyrkt av ett enhälligt statsutskott. Utsikten att vinna kammarens bifall till motionen är alltså så minimal, som överhuvud taget är tänkbart. Jag beklagar detta, därför att, såvitt jag kan se, de övervägande skälen, tvärt emot vad statsutskottet anför, tala för en förläggning av den centrala ledningen just till Malmö och icke till Köpenhamn.

Statsutskottet har anført ett enda skäl mot motionen, nämligen att det i Malmö icke finnes någon statlig myndighet, som lämpligen kan övertaga denna ledning. Jag tillåter mig att fråga, vad statsutskottet egentligen menar med detta påstående. Såvitt jag har riktigt kunnat läsa handlingarna i detta ärende, så är det ju avsett, att hela denna gemensamma isbrytaraktion och den centrala ledning, som därför erfordras, skola vara av tillfällig natur. Aktionen sättes i gång, när isförhållandena det motivera. Den fortsätter och ledningen fungerar så länge, som förhållandena giva anledning därtill. Sedan upphör det hela. Då måste jag verkligen fråga statsutskottet, vad det är för ledning, som skall övertagas av någon statlig institution och om statsutskottet här verkligen vill göra gällande, att det skulle vara någon dansk statsinstitution, som vid någon viss tidpunkt skall avlösa den institution, som är avsedd att handhava ledningen av den gemensamma isbryartjänsten. För mig förefaller detta otroligt, men, såsom statsutskottets utlåtande är formulerat, måste man ovillkorligen få den uppfattningen. Är detta avsikten tror jag, att riksdagen gör klokt uti, att ställa sig ganska betänksam mot hela det projekt, som här är framlagt.

Det skäl, som statsutskottet anført mot min motion, överensstämmer icke heller med de skäl, som de särskilt tillkallade sakkunniga ansett sig böra framhålla till stöd för förslaget om ledningens förläggande till Köpenhamn. Jag skall icke närmare gå in på de skälen, men jag anser mig beträffande dem liksom i fråga om statsutskottets skäl kunna säga, att de icke synas vara av den styrka, att de ur svensk synpunkt kunna motivera en förläggning till Köpenhamn av denna gemensamma ledning. Jag har för min del utomordentligt svårt att förstå, att icke de resurser, som Malmö kan erbjuda såväl i tekniskt som i andra hänseenden, skulle vara fullt tillräckliga och tillfredsställande för de ändamål, som det här är fråga om.

Jag har i min motion tillåtit mig framhålla, och jag ber att här få understryka det, att betydelsen av denna gemensamma isbryartjänst givetvis är större för Sverige och de svenska handelsintressena än för Danmark. Vidare har jag också sagt i min motion, och jag ber att få upprepa det här, att den svenska isbrytarmateriel, som kan vara att påräkna vid denna gemensamma isbrytaraktion, säkerligen måste komma att bli både talrikare och verkningsfullare, än vad som kan komma att ställas till förfogande från den danska sidan. Jag vill i detta hänseende erinra om att i den proposition, som behandlades omedelbart före denna, fanns intagen en redogörelse för förhållandena vid den sista isbrytaraktionen 1929. Där lämnas av Kungl. Maj:t en utförlig redogörelse för, i vilken utsträckning Danmark och Sverige ställde materiel till förfogande för denna isbryartjänst, liksom också en uppgift över de antal fartyg, som då assisterades av svensk och av dansk isbrytarmateriel. Dessa uppgifter ge stöd å de uttalanden, som jag har gjort, att man från svensk sida måste ställa mer materiel till förfogande än vad man gör från dansk sida.

Ang.
öfverenskom-
melse med
Danmark
beträffande
isbrytningen
i Öresund.
(Forts.)

Det är, herr talman, av de skäl jag nu anfört och då det dessutom icke lär kunna från något håll bestridas, att det ur svensk synpunkt även i andra hänseenden vore önskvärt, att ledningen läge på svensk sida, som jag väckt min motion. Det skäl, som statsutskottet anfört mot motionen, har givetvis icke kommit mig att ändra mening i frågan.

Då jag alltså alltjämt har den övertygelsen, att det ur svensk synpunkt skulle vara till öfvervägande fördel, om ledningen förlades till Sverige, och då jag anser, att de olägenheter, som ur dansk synpunkt skulle kunna följa av en sådan anordning, icke kunna vara nämnvärda, eftersom avståndet mellan Köpenhamn och Malmö är minimalt, tillåter jag mig, herr talman — med all respekt för statsutskottet — att framställa yrkande om bifall till den av mig väckta motionen.

Herr **Jansson** i Falun: Herr talman! Jag ber endast att få hänvisa till vad som anförts i den kungl. propositionen. Jag förutsätter, att den siste ärade talaren icke vill göra gällande, att Kungl. Maj:t ej skulle ha iakttagit landets sannskyldiga nytta, då det gällt att utreda och framlägga förslag i föreliggande fråga. Jag ber med dessa ord att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr **Weibull**: Herr talman! Jag kunde ha inskränkt mig till att instämna med motionären, men jag vill likväl understryka, att om ledningen för isbrytarverksamheten, såsom utskottet föreslår, förlägges till Köpenhamn, är det oavvisligen nödvändigt, att man även på svensk sida får en station för öfvervakningen och detta naturligtvis lämpligast i Malmö. Man måste således gå in för att ha ett sådant organ i Sverige, såväl för underrättelseväsendets skull som för öfvervakandet av isbrytararbetet från svensk sida. Det visade sig under föregående vinter, att detta spelade en roll, då situationen ofta ändrade sig på timmar, om åtgärder vidtoges på det ena eller på det andra sättet. Icke minst nattetiden, då man ej visste huru situationen utvecklade sig, var det ofta ganska tveksamt, huru arbetet skulle dirigeras. Jag vill med dessa ord, herr talman, instämna i motionärens synpunkter i övrigt.

Herr **Winkler**: Herr talman! Då detta ärende i mycket hög grad berör Malmö stad och dess hamn och jag intresserat mig för isbrytarverksamheten under de vintrar vi haft svåra ishinder och särskilt i fjol, ber jag att få yttra några ord.

Jag följde förra året med Malmö stads isbrytare flera gånger och såg, huru danskarna skötte uppehållandet av sin trafik på Köpenhamn och vilka svårigheter vi hade i Malmö att genomryta den starka isbarriär, som fanns mellan ön Ven och Danmark. Jag blev ganska förvånad, när jag såg vad den kungl. propositionen föreslog beträffande samarbetet med Danmark angående isbrytningen i Öresund; framför allt förvånade det mig, att den nämnd, som yttrat sig innan propositionen framlades, varit ense om att centralpunkten för ledningen av isbrytarverksamheten i Öresund, såväl norr- som söderut, borde vara Köpenhamn. Jag var nämligen flera gånger i tillfälle att åse, huru de danska isbrytarna, som voro starkare än den, som Malmö stad hade till sitt förfogande, tillgodosåg Köpenhamns intressen, under det att man icke tog någon som helst hänsyn till de svårigheter vi hade med de båtar, som skulle gå in till Malmö. Jag har anledning att befara, att det efter antagandet av den kungl. propositionen kan komma att inträffa, att de svenska intressena bli tillbakasatta. Man kommer helt säkert att framför allt hålla fartygsförbin-

delserna med Köpenhamn klara, under det man i mindre grad kommer att tillgodose Flintrännen och Malmö stads behov av isbrytarhjälp. Det förhöll sig nämligen så, att danskarna i fjol togo hand om ett flertal båtar, som lågo in-frusna och icke kunde komma någon väg, under förutsättning att dessa ville förbinda sig att gå in till Köpenhamn, även om de icke voro destinerade dit.

Jag tror därför, att det vore rimligare, att den svenska ledningen förlades till Malmö och att danskarna finge behålla sin ledning själva, något som icke behövde hindra, att man vid kritiska tillfällen samarbetade minst lika bra som förut. Jag kommer emellertid, då jag anser, att det icke finns någon utsikt att förmå riksdagen att fatta annat beslut än det som statsutskottet enhälligt tillstyrkt, icke att yrka bifall till motionen. Detta desto hellre, som 1 § om-formulerats på ett mycket förbättrat sätt. Det är rentav märkvärdigt, att kommitterade glömt att i någon punkt klart uttrycka, att svenska och danska intressen skola i lika hög grad tillgodoses. Jag förmodar, att man utan vidare svårigheter skall kunna härda ut under den period som närmast följer och att arbetet skall kunna gå jämförelsevis bra. Dock kan jag under inga förhål-landen gilla statsutskottets uttalande om att det icke finnes någon myndighet i Malmö, till vilken ledningen kunde förläggas, ty man har utmärkta lokaler där, som man kan ställa till disposition, och man kan ha nytta av hamndirek-tören och övriga hamnmyndigheter; dessutom har man ju huvudavdelningen av södra Sveriges lotsstation i Malmö att tillgå. För övrigt ha vi ju flera gånger dagliga förbindelser med Köpenhamn, med undantag av sådana dagar, då man på grund av ishinder är urståndsatt att komma fram.

Jag har intet yrkande, herr talman, men jag anser, att man hade kunnat ordna saken på ett bättre sätt genom att låta den svenska centralen ligga i Malmö och danskarna sköta sig själva. Vi ha icke anledning att tro, att vi skola få våra intressen lika bra tillgodosedda enligt det nuvarande förslaget.

Med herr Winkler förenade sig herr *Lovén*.

Herr *Lundquist* i Rotebro: Herr talman! Jag ber endast att få konstatera, att när den ärade representanten för statsutskottet yrkade bifall till utskot-tets hemställan, grundades detta yrkande icke på de skäl, som utskottet an-fört i sitt betänkande, utan i stället på det orubbade förtroende, som repre-sentanten hade för den nuvarande regeringen. Jag vill uttrycka min glädje över detta senare, och det bör vara en mycket starkt förmildrande omständig-het vid bedömandet av att jag icke på något sätt fått besvarad min fråga om vad statsutskottet avser med det yttrande, som finnes i utlåtandet. För min ringa del har jag också minst samma förtroende för regeringen, men detta hindrar icke, att jag anser mig kunna i en detaljfråga som denna ha en från regeringens avvikande mening.

Herr *Nylander*: Herr talman! Ett par av de föregående talarna ha till stöd för sin åsikt anfört, att de fruktade att Sveriges intressen skulle bli tillbakasatta genom den anordning med isbrytarledningens förläggning till Kö-penhamn, som de sakkunniga föreslagit, som upptagits i propositionen och tillstyrkts av statsutskottet. Såsom en av de s. k. isbrytarsakkunniga vill jag gentemot dessa talare framhålla, att vi inom kommittén ägnade frågan en mycket ingående granskning. Vi kommo då till det resultat, som förelig-ger i vårt betänkande, och kammaren torde förstå, att vi icke i onödan före-slogo ledningens förläggning till Köpenhamn. Vi hade därvid — något som icke berördes av de talare, som här motsatt sig förslaget — fjolårets erfaren-heter att bygga på, och dessa ha givit ett mycket gott och av alla vitsordat

*Ang.
överenskom-
melse med
Danmark
beträffande
isbrytningen
i Öresund.
(Forts.)*

Ang.
öfverenskom-
melse med
Danmark
beträffande
isbrytningen
i Öresund.
(Forts.)

resultat. Att en och annan anmärkning framkommit, är givet med hänsyn till det komplicerade problem, som man stod inför i fjol under den då rådande issituationen. Det var ju naturligt, att ett eller annat missförstånd eller fel kunde komma att uppstå. Med bortseende härifrån tala emellertid dessa erfarenheter för vårt förslag, vartill komma de olika skäl, på vilka jag nu icke vill ingå, men som finnas återgivna å sidan 25 i utlåtandet. Jag är för min del övertygad om, att kammaren kan, liksom statsutskottet gjort, med lugn taga det föreliggande förslaget utan att riskera de nackdelar, som vissa talare framkonstruerat. Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr **Olsson** i Kullenbergstorp: Herr talman! Då jag deltagit i ärendets behandling inom utskottet, skall jag be att få yttra ett par ord.

Jag kunde ha förstått den ärade motionären, om han yrkat, att vi öfverhuvud taget icke skulle ha något gemensamt med danskarna beträffande isbrytarverksamheten utan gå alldeles för oss själva — det är naturligtvis åtskilligt som talar för den ståndpunkten också. Men när han säger, att vi böra förlägga ledningen för det gemensamma arbetsfältet till Malmö, begriper jag honom icke. Han kan ju själv göra det tankeexperimentet, huru det skulle ha varit, om huvudstaden i Sverige legat nära det farvatten, som det nu är fråga om, och man då begärt, att en dansk provinsstad skulle ha ledningen av isbrytarverksamheten. Då hade vi nog repat mod här i Sverige och sagt ifrån: Nej, tack så mycket, litet ordning får det vara! Malmö är icke desamma som Köpenhamn ännu, och det dröjer nog en tid, innan det blir det. Visserligen håller jag starkt på Sverige och det svenska, men man får ge allt rimliga proportioner.

Jag kan sedan icke förstå, varför motionären underkände det uttryck i statsutskottsutlåtandet, som han talade om. Det är ju ett faktum, att danskarna ha sitt departement för kommunikationerna förlagt till Köpenhamn, under det att vi icke ha något motsvarande i Malmö. Och om man tänker på att isbrytararbetet skall vara gemensamt och att ismassorna bildas kring öarna Læsö och Anholt i Kattegatt, så har man ju i Danmark en hel del danska rapportstationer, under det Sverige icke har någonting liknande. Rent objektiva skäl tala alltså för att den gemensamma ledningen bör utgå från Köpenhamn. Jag tror verkligen, att vi kunna spara våra nationella känslor till andra ting, där man mera kan behöva nyttja dem. Här kunna vi gott låta arbetet dirigeras från Köpenhamn, utan att vi behöva anse oss bli trampade på de nationella liktornarna. Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Lovén**: Herr talman! Man talar här om att isbrytarverksamheten bör ledas från Köpenhamn, då detta är huvudstaden i Danmark. Men det hade icke varit ur vägen, att något ombud för svenska staten varit förlagt till Malmö, som kunde leda den del av isbrytarverksamheten, som icke kan skötas från Köpenhamn, när Sundet blockeras av is. Det inträffade under den senaste isblockaden, att man från Malmö fick ringa upp Ljungbyhed för att få flyghjälp för att överblicka situationen. Om ett ombud varit förlagt till Malmö för statens räkning, hade det hela kunnat ordnas på ett mycket bättre sätt.

Jag har intet yrkande att framställa.

Efter härmed slutad öfverläggning framställde herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den i ämnet väckta motionen; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

§ 9.

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 131, i anledning av väckta motioner om bidrag till anordnande av bostad åt provinsialläkaren i Gysinge distrikt; och biföll kammaren därvid utskottets hemställan.

§ 10.

Vidare föredrogs andra kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtande, nr 6, med anledning av väckta motioner, dels angående åtgärder till främjande av eldning med ved, särskilt i statens fastigheter, och dels angående beredande av ökad avsättning för inhemskt bränsle.

Kammaren biföll utskottets hemställan, vilket beslut, jämlikt § 63 riksdagsordningen, skulle genom utdrag av protokollet delgivas första kammaren.

§ 11.

Därnäst i ordningen var å föredragningslistan uppfört bevillningsutskottets betänkande, nr 20, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utövandet av statens tobaksmonopol jämte i ämnet väckta motioner.

*Ang.
statens tobaks-
monopol.*

I en den 28 februari 1930 dagtecknad, till bevillningsutskottet hänvisad proposition, nr 195, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att

dels bemyndiga Kungl. Maj:t att å statens vägnar med Aktiebolaget Svenska Tobaksmonopolet träffa avtal angående utövandet av statens tobaksmonopol i huvudsaklig överensstämmelse med propositionen bifogat förslag till sådant avtal;

dels bemyndiga Kungl. Maj:t att å statens vägnar med blivande preferensaktieägare i Aktiebolaget Svenska Tobaksmonopolet träffa avtal angående preferensaktiekapitalet i bolaget i huvudsaklig överensstämmelse med vid propositionen fogat förslag till sådant avtal;

dels medgiva, att Kungl. Maj:t finge för staten utfästa garanti för ett lån ur pensionsförsäkringsfonden åt Aktiebolaget Svenska Tobaksmonopolet å högst sexton miljoner kronor till kapital och ränta, beräknad efter fem procent;

dels ock besluta, att fullmäktige i riksgäldskontoret skulle i fall av behov tillhandahålla medel för såväl infriande av nämnda garantiförbindelse som ock inlösen helt eller delvis av preferensaktiekapitalet i bolaget.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehaft följande i anledning av propositionen väckta motioner, nämligen:

de lika lydande motionerna nr 312 i första kammaren av herr *Reuterskiöld* och nr 503 i andra kammaren av herr *Olsson* i Kullenbergstorp; samt

motionerna i andra kammaren:

nr 486 av herr *Vougt m. fl.*;

nr 498—502 av herr *Lithander*;

nr 505 av herr *Magnusson* i Kalmar; och

nr 507 av herr *Ljunggren*.

Utskottet hemställde,

A) att riksdagen måtte, med förklarande att Kungl. Maj:ts förevarande proposition, nr 195, icke kunnat, såvitt anginge med propositionen framlagda förslag till avtal, av riksdagen i oförändrat skick bifallas,

Ang.
statens tobaks-
monopol.
(Forts.)

1) bemyndiga Kungl. Maj:t att å statens vägnar med Aktiebolaget Svenska Tobaksmonopolet träffa avtal angående utövandet av statens tobaksmonopol i huvudsaklig överensstämmelse med ett i momentet intaget förslag till avtal angående utövandet av statens tobaksmonopol;

2) bemyndiga Kungl. Maj:t att å statens vägnar med blivande preferensaktieägare i Aktiebolaget Svenska Tobaksmonopolet träffa avtal angående preferensaktiekapitalet i bolaget i huvudsaklig överensstämmelse med ett i momentet intaget förslag till avtal angående preferensaktiekapitalet i Aktiebolaget Svenska Tobaksmonopolet;

3) medgiva, att Kungl. Maj:t finge för staten utfästa garanti för ett lån ur pensionsförsäkringsfonden åt Aktiebolaget Svenska Tobaksmonopolet å högst sexton miljoner kronor till kapital och ränta, beräknad efter fem procent; och

4) besluta, att fullmäktige i riksgäldskontoret skulle i fall av behov tillhandahålla medel för såväl infriande av nämnda garantiförbindelse som ock inlösen helt eller delvis av preferensaktiekapitalet i bolaget; samt

B) att ovanberörda motioner, i den mån de ej kunde anses besvarade genom vad utskottet under A) hemställt och i betänkandet anført, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Vid betänkandet voro fogade

dels reservation av herr *Bärg* utan angivet yrkande,

dels åtskilliga reservationer beträffande olika delar av utskottets förslag.

Sedan herr talmannen anmält ärendet till handläggning, begärdes ordet av

Herr *Olsson* i Gävle, som yttrade: Herr talman! I avseende å föredragningen av föreliggande betänkande får jag hemställa, *att* detsamma må företagas till avgörande punktvis samt vardera av punkterna A 1) och A 2) på det sätt, att först föredrages utskottets avtalsförslag paragrafvis med ingress och rubrik sist, varefter utskottets hemställda föredrages; *att* näst före § 2 i det under punkten A 1) framställda avtalsförslaget behandlas utskottets förslag till de i sagda paragraf avsedda ändringarna i bolagsordningen för Aktiebolaget Svenska Tobaksmonopolet, vilket förslag föredrages paragrafvis och, där så erfordras, momentvis; *att* vid behandlingen av den del av betänkandet, varom först uppstår överläggning, denna må omfatta betänkandet i dess helhet; samt *att* förslaget text icke må behöva uppläsa i vidare mån än sådant av någon kammarens ledamot begäres.

Denna hemställen bifölls.

Punkten A).

Mom. 1).

Det av utskottet i förevarande moment framlagda avtalsförslaget.

§ 1.

Enligt utskottets med Kungl. Maj:ts överensstämmande förslag skulle paragrafen lyda sålunda:

§ 1.

Med föranledande av 1 § i förordningen den 15 december 1914 (nr 436) angående statsmonopol å tobakstillverkningen i riket upplåter Kungl. Maj:t å statens vägnar härmed för en tid av sex år från och med den 1 januari 1931 till och med den 31 december 1936 åt bolaget utövandet av staten uteslutan-

de tillkommande rättighet att i riket tillverka tobaksvaror med de rättigheter och skyldigheter, som därmed följa, och med iakttagande av de undantag och begränsningar, som i nyssnämnda förordning stadgas. För upplåtelsen skola i övrigt följande villkor gälla.

Ang.
statens tobaks-
monopol.
(Forts.)

Beträffande oktrojtiden hade reservation avgivits av herr *Lithander*, som hemställt, att riksdagen ville, med bifall till motionen II: 498, besluta att allenast i så måtto bifalla Kungl. Maj:ts förevarande proposition, att ovanberörda rättighet skulle tillkomma Aktiebolaget Svenska Tobaksmonopolet under ett år, och att riksdagen måtte besluta skrivelse till Kungl. Maj:t om förslag till 1931 års riksdag, åsyftande sådan ändring i nu gällande ordning, som framgår av den i reservationen angivna motiveringen.

Efter föredragning av paragrafen anförde:

Herr **Ljunggren**: Herr talman! Det är för mig en glädje att kunna konstatera, att såväl departementschefen som bevillningsutskottet i stort sett följt de linjer, som uppdragits av monopolkontrollutredningen beträffande såväl tobaksmonopolet som Vin- och spritcentralen. I vissa delar har jag dock icke kunnat följa departementschefen utan avgivit ett par motioner, som behandlats inom utskottet. Likaså har jag icke i allo kunnat dela utskottets uppfattning utan reserverat mig mot vissa stycken av detsamma.

Som synes av utskottsbetänkandena rörande tobaksmonopolet och Vin- och spritcentralen, har man för båda dessa monopol sökt vinna likartade bestämmelser rörande organisationen: styrelse, revision o. s. v., varför det som säges i fråga om det ena monopolet praktiskt taget gäller även det andra. Givet är ju, att båda dessa monopol huvudsakligen tjänstgöra som skatteinstrument. Jag har som bekant den uppfattningen, att det lyckligaste vore, om båda dessa institutioner bleve onödiga; detta skulle säkert medföra det största gagnet för det svenska folket. Men så länge de existera, måste de regleras på ett så förnuftigt sätt som möjligt och i syfte att uttaga så stor skatt som tänkbart är.

Till en början måste den enligt min mening riktiga principen gälla, att det privatekonomiska intresset bör så mycket som möjligt bortelimineras från de båda företagen. Detta har redan skett i de gamla avtalen, men under utredningen har man nu kommit fram med förslag, som ytterligare understryka saken. Beträffande utdelning å preferensaktiekapitalet i tobaksmonopolet förhåller det sig ju så som alla veta, att tidigare större belopp utdelats än som nu föreslås; utdelningen har ju under de olika åren varit t. ex. åren 1917—20 8½, 1921—22 9, 1923—24 10 % och — nu allra senast — åren 1927 och 1928 8 och 7 %. Utredningskommittén har som sagt ansett, att det enskilda vinstintresset i bolaget borde ytterligare beskäras. Departementschefen har i det hänseendet föreslagit en begränsning till 6 %, under det jag i min motion (II: 507) yrkat 5 %. Jag konstaterar med tillfredsställelse att i utskottet ingen meningsskiljaktighet tycks ha rått om att nedsöka utdelningen å preferensaktiekapitalet i tobaksmonopolet till 5 %, likaväl som i Vin- och spritcentralen. Därefter kan man ju icke tala om att det enskilda vinstintresset på något sätt gör sig brett.

Olika meningar ha i fråga om båda monopolen framträtt beträffande frågan, vilka som skola vara innehavare av preferensaktierna. Monopolutredningen har föreslagit, att man för detta ändamål skulle vända sig till vissa livförsäkringsbolag. Enskild företagsamhet borde beredas möjlighet att på ett självständigt sätt inverka på bolagets skötsel vid sidan av statens inflytande som stamaktieägare. Emellertid vore det ej lämpligt, att vilka som helst skulle kunna bli aktieägare utan endast personer eller institutioner med vissa

Ang.
statens tobaks-
monopol.
(Forts.)

förutsättningar, nämligen sådana som vore ekonomiskt oberoende, så att de t. ex. icke skulle behöva belåna sina aktier, och personer som överhuvud taget fritt och självständigt kunde utöva sin funktion som aktieägare. Vederbörande borde besitta erfarenhet och personkänedom, så att de skulle kunna från affärlivet tillföra tobaksmonopolets styrelse och revision personer med initiativkraft och praktisk duglighet. Man har då vänt sig till livförsäkringsbolagen, som man trott äga dylika egenskaper. Emellertid har Kungl. Maj:t icke följt detta förslag, utan i stället ansett, att Kungl. Maj:t borde enligt förslag av vissa handelskamrar utse preferensaktieägare. I likhet med bevillningsutskottet har jag trott, att det icke varit lämpligt att biträda detta förslag. Då icke monopolutredningens förslag om att till preferensaktieägare godtaga vissa livförsäkringsbolag vann bifall, har jag biträtt bevillningsutskottets förslag, att Kungl. Maj:t utan några direktiv finge utse preferensaktieägare.

Beträffande organisationen i övrigt har man ansett lämpligt, att styrelsen för monopolet fortfarande utgöres av åtta ledamöter, fyra utsedda av Kungl. Maj:t och fyra av preferensaktieägare å bolagsstämma. Det är ju tydligt, att styrelsen bör ha ansvaret för förvaltningen, men för att underlätta styrelsens handhavande av sitt uppdrag har det föreslagits ett särskilt direktörsråd. Detta skulle handlägga vissa ärenden på sådant sätt, att det åstadkommes tillräcklig enhetlighet i de olika verksamhetsgrenarna, det skulle vidare handlägga vissa grupper av större ärenden, som icke kunna anstå i avvaktan på styrelsens beslut. Rådet bör utgöra en beredning, vars prövning skall resultera i ett tillstyrkande eller avstyrkande, åtgärder i strid mot rådets uttalande må ej verkställas med mindre styrelsen godkänner desamma. Som synes har detta råd rätt stora befogenheter, trots att det i viktiga delar endast har en mera beredande ställning. Det är därför av vikt, huru rådet blir sammansatt. Monopolkontrollutredningen har föreslagit, att rådet skulle bestå av ordföranden i bolagets styrelse, vilken tillika skulle vara ordförande i rådet, vidare en annan ledamot, som styrelsen utser inom sig, samt verkställande direktören. Därigenom skulle styrelsen ha den nödiga kontakten med rådet och det nödiga inflytandet. Emellertid har en utredningsman, justitierådet Borgström, haft en annan mening. Han anser, att endast en av styrelsens ledamöter bör sitta i rådet och att de övriga medlemmarna skola vara verkställande direktören och ytterligare en utanför styrelsen stående person, åt vilka styrelsen sålunda utperdragit att bevaka dess intressen. Departementschefen har för sin del ansett, att direktörsrådet bör utgöras av två av styrelsen inom sig utsedda ledamöter, av vilka åtminstone en kungavald, jämte verkställande direktören. Jag har i reservationen vidhållit utredningsmannens förslag, och därför har jag påtalat denna paragraf och kommer i sinom tid att yrka bifall till reservationen i denna del.

Den största meningsskiljaktigheten gäller dock revisionen och dess sammansättning. Revisorernas befogenheter är man dock allmänt ense om. Det är alldeles klart, att när det gäller sådana företag som monopol, bör det allmänna ha vidgat inflytande. Härför tala starka skäl av statsfinansiell och social innebörd. Hittills har det som bekant varit så, att bolagsstämman utsett två revisorer och Kungl. Maj:t två. Monopolutredningen har för att vidga det allmännas inflytande förutsatt, att riksdagen skulle medverka vid utseende av revisorerna. Det må ock betonas, att riksdagen år 1922 för sin del uttalade, att granskningen borde anförtros åt statsrevisorerna, som ju äro ett omedelbart organ för riksdagen — en revision genom detta organ skulle ju förläna särskild styrka åt revisionen. Denna tankegång har ock utredningen stannat för. Emellertid har det visat sig, att stora svårigheter möta att lämna uppdraget åt statsrevisorerna. För det första tillgår ifrågavarande revision icke

på samma sätt som revision av statsrevisorerna, vilka sammanträda en gång om året för att granska förvaltningen; här föreslås en permanent granskning — i varje fall sammanträden minst en gång i kvartalet. Ytterligare har man ansett, att det icke utan ändring av grundlagen är möjligt att pålägga statsrevisorerna detta uppdrag. Man har dock förmenat, att lika väl som statsrevisorerna väljas direkt av riksdagen, borde även för förevarande ändamål val kunna ske omedelbart av riksdagen. Riksdagen bör även i detta fall välja revisorer med hänsyn till vederbörandes lämplighet och intresse för saken, och utlåtande från riksdagsvalda revisorer skulle vinna i auktoritet. Det har också undersökts och befunnits, att en dylik anordning icke kräver någon ändring i riksdagsordningen; det torde vara tillräckligt, att riksdagen förklarar sig villig åtaga sig uppgiften i fråga.

Önskvärt är även, att skilda meningsriktningar beredas utrymme vid valet av revisorer. För detta ändamål har motionsvis föreslagits, att vardera av riksdagens kamrar väljer två revisorer. Jag vet visserligen, att invändningar gjorts särskilt mot direkt val från riksdagens sida. Herr Borgström gör sålunda gällande, att erinringar ha framställts av konstitutionell, principiell och praktisk innebörd. Han har dock kommit till den slutsatsen, att den konstitutionella synpunkten »icke borde tillmätas alltför stor vikt». Den konstitutionella sidan av saken har även framhållits i en uppmärksam motion (I: 313) av en sakkunnig på området, professor Reuterskiöld, vars bevisföring jag anser bindande. Herr Borgström förklarar emellertid, att den omständigheten, att en revisor är vald av riksdagen, icke giver honom någon särskild auktoritet i fullgörandet av revisorsuppdraget. Ja, detta kan man ju ha olika meningar om, men en av riksdagen vald revisor borde väl ha minst lika stor auktoritet som en revisor, som utsetts av något annat valkollegium. Vidare säger herr Borgström, att lämpligheten av att de av riksdagen valda revisorernas åtgöranden skola vara föremål för bedömande av aktieägarna å bolagsstämman kan ifrågasättas. Ja, men en riksdagsman bör väl icke stå utanför all kritik till den grad, att invändningar mot honom icke skulle få förekomma på en bolagsstämma. Ytterligare tillägger herr Borgström, att kamrarna icke lära besitta några särskilda kvalifikationer som valkollegium. Ja, det ser ut, som om vad som åtgjordes av kamrarna i detta avseende icke skulle ha samma valör och värde som om det skedde av andra korporationer, en övertygelse, som jag dock tror icke alltför många hysa. Likaväl som riksdagens kamrar besitta kvalifikationer som valkollegium för val av statsrevisorer, likaväl kunna de väl få anses hava det för val av revisorer beträffande dessa betydande monopol, som tillföra statsverket så många miljoner i inkomst.

Härtill kommer en annan invändning av herr Borgström, som jag sett även upptagits i vissa tidningar de sista dagarna. Man befarar, att ovidkommande politiska synpunkter komma att inverka på valet. Jag förstår egentligen icke vad man menar med detta. Skulle det vara mera märkvärdigt, om det valdes in i revisionen en högerman, en socialdemokrat och en bondeförbundare, än om man utser t. ex. tre högermän eller tre bondeförbundare etc. Jag har den meningen, att man för detta ändamål bör välja kompetenta personer, de må sedan vara av vilket parti som helst. Särskilt när det gäller Vin- och spritcentralen tror jag det vore lyckligt, att revisorer valdes direkt av riksdagen, så att skilda åskådningar och riktningar bleve företrädda inom revisionen. Hade dessa olika representanter kommit överens om att företaget är väl skött, skulle sådana anmärkningar från skilda håll och skrivelser i tidningarna, som förekommit de sista åren, icke behöva förekomma vidare. Detta skulle ju enbart vara till fördel för företaget självt; en på föreslaget sätt vald revision finge en särskild auktoritet och betydelse. Jag har sålunda i detta fall

Ang.
statens tobaks-
monopol.
(Forts.)

Ang.
statens tobaks-
monopol.
(Forts.)

en alldeles motsatt uppfattning till herr Borgström och vissa tidningar. Meningen har icke alls varit, såsom det antytts, att utredningsmännen velat med sitt förslag inbjuda till någon sorts förkastlig partipolitik i frågan. Man avser endast att söka bereda möjlighet för riksdagen att välja de mest lämpliga personerna, från vilket läger de än må komma.

Vidare säger herr Borgström, att huvuddelen av de riksdagsvalda revisorernas arbete kommer att infalla under pågående riksdag i mars månad efter avlämnandet av bolagets räkenskaper och förvaltningsberättelse, vilket torde medföra vissa svårigheter för ledamöter ur riksdagen att åtaga sig uppdraget i fråga. Jag ber att få betona, att utredningsmännen inte ha sagt, att revisorerna skola vara riksdagsmän, utan utredningen har betonat, att riksdagen skall välja revisorer inom eller utom sig. Skulle det nyss anförda skälet ha någon betydelse, är det ju tydligt, att riksdagen kan taga den hänsyn den vill till detta och eventuellt välja endast utanför riksdagen stående personer. Huvudsaken är, att de äro valda direkt av riksdagen. Jag har inte kunnat finna annat än att det skulle vara lyckligt för båda dessa företag men särskilt för Vin- & spritcentralen, om riksdagen direkt valde revisorer för dem. Nu har ju departementschefen för sin del föreslagit, att riksgäldsfullmäktige och riksbanksfullmäktige skulle utse dessa revisorer. Därigenom har departementschefen i alla fall principiellt och konstitutionellt ställt sig på den sidan, att riksdagen har rätt att, på sätt den finner lämpligt, utse revisorer, i detta fall visserligen dubbelt indirekt, under det att vi föreslagit direkt val. Emellertid har i utskottet föreslagits, att de 48 valmännen för val av riksgäldsfullmäktige och riksbanksfullmäktige skulle få detta uppdrag sig ålagt. Det skulle sålunda bli ett indirekt val i stället för, som departementschefen föreslagit, ett dubbelt indirekt val från riksdagens sida av dessa revisorer. För min del har jag tyckt mig finna, att både när det gäller riksgäldsfullmäktige och deras elektor, skulle man kunna påvisa, att i grundlagen eller i de särskilda instruktionerna står angivet, vad dessa ha sig ålagt, och att bland dessa åligganden förevarande uppgift icke finnes medtagen, varför grundlagen och instruktionerna i detta avseende väl borde ändras, innan dessa korporationer påläggas nya uppgifter. Däremot tror jag inte, att någon erinran i konstitutionellt avseende kan göras mot att riksdagen direkt utser dessa revisorer. För övrigt skall det väl snart visa sig, om talmannen bifaller eller vägrar proposition på ett sådant yrkande. Bifaller han det, gissar jag, att det är konstitutionellt riktigt, vägrar han, får man väl antaga, att det från detta håll är förklarar inkonstitutionellt. Intill dess så sker, kan jag inte medgiva, att något inkonstitutionellt i detta avseende föreligger.

Ja, herr talman, det var en sak beträffande vissa revisorers befogenhet, som jag ock ville säga några ord om. Vi ha nu gått in för att jourhavande direktören skall avskaffas i båda företagen. Jourhavande direktören har som bekant till uppgift att med uppmärksamhet följa förhållandena inom bolaget. Han skall se till, att lag och författning efterlevas, och han skall rapportera till vederbörande, i fall så icke sker. Jourhavande direktören har också rättighet och skyldighet att vara närvarande vid direktörsrådets sammanträden och även att taga del av, vad som där förekommer. Med hänsyn härtill ansåg monopolutredningen, att den funktion, som jourhavande direktören hade, och de skyldigheter, som ålago honom, borde övertagas av styrelsen och dess ordförande samt revisionen gemensamt. Det är därför, som man ansett, att styrelsens ordförande borde vara ordförande i direktörsrådet och att ordföranden i revisionen och jourhavande revisorn i revisionen skulle hava rättighet att närvara vid direktörsrådets sammanträden utan att därvid deltaga i besluten. Nu har ingen, vare sig departementschefen eller utskottet, i detta avseende gått utredningen till mötes och sålunda inte heller tillmötesgått, vad jag fram-

hållit i min motion, nämligen att det skulle vara lyckligt, om revisionen även på ett förberedande stadium kunde direkt följa verksamheten inom bolaget för att sedan, när slutresultatet föreläge, på grund av denna sin mera ingående kännedom rätt döma. Jag har inte kunnat tänka mig, att det skulle ofördelaktigt påverka styrelsens känsla av ansvar, om dessa två personer, revisionens ordförande och jourhavande revisorn, vore närvarande vid sammanträdena, utan att styrelsen i alla fall, oavsett om de vore närvarande eller inte, skulle fatta sina beslut med full ansvarskänsla. Jag har emellertid icke reserverat mig på denna punkt utan nöjt mig med att betona detta dels i motionen och dels i detta anförande.

Detta är några av de synpunkter, herr talman, som jag till en början velat påtala. Det är ju flera reservationer och jag gissar, att de under debattens lopp komma att belysas från andra håll. Jag har på denna punkt, herr talman, icke något yrkande, utan kommer att framställa mina yrkanden senare, när de olika punkterna föredragas.

Under detta yttrande hade herr förste vice talmannen övertagit ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr Olsson i Kullenbergstorp: Herr talman! Då jag vid olika tillfällen tidigare och även vid årets riksdag varit motionär i fråga om dessa monopol, är det klart, att jag litet djupare än eljest skulle varit fallet trängt in i dessamma, åtminstone i de delar, som jag inte funnit vara riktigt tillfredsställande. Nu har ju intresset alltid knutit sig till Vin- & spritcentralen, under det att Tobaksmonopolet stått litet mera i skymundan. Man har gått det tämligen obemärkt förbi, och det har varit på andra områden, som meningsbrytningarna varit starka. Jag vill inte neka till, att det väckte rätt stor förvåning hos stora delar av vårt lands befolkning, när det gjordes en undersökning av Tobaksmonopolet, där man ansåg, att det gick något mera enkelt till väga än hos Vin- & spritcentralen. Denna undersökning hade ju sina följder, som man knappast trodde, att den skulle kunna få, och det visade ju ändock, att det gamla systemet inte riktigt till alla delar var bra, utan att det behövdes en del förändringar och en uppryckning. Det var, tror jag, vid 1922 års riksdag, som jag väckte motion om, att revisionen i monopolen borde ske på annat sätt än det dittills försiggått. Jag tyckte mig nämligen finna, att vid en verklig revision skulle knappast en del saker, som förekommit, kunna passera, t. ex. när Vin- & spritcentralen köpte Grand Hotell och Astra och dylikt. Man fann, att när dylikt kunde gå för sig utan att det vid revisionen gjordes anmärkning, måste något brista i det hela. Man fick ju förklaring i riksdagen, att dessa köp försiggått, och indirekt fick man antaga, att det skett med dåvarande finansministerns medgivande. Det är ju klart, att utom själva monopolen, som man ju kan ha olika åsikter om, skulle dessa meningar ännu mera skärpas, när det gällde sådana saker, som man tycker lågo helt utanför parti-handeln med sprit. Detta är självklart. Det är också tydligt, att tanken på en revision härigenom fick stark näring och blev djupt rotad i medvetandet. Jag har aldrig förbisett den saken, att det är litet kinkigt med de svenska monopolen. Jag fäster mig inte nu vid vad som man i våra dagar tycks betrakta såsom småsaker, nämligen grundlagens stadgande om monopol. Det sätter man sig över och förklarar, att i grund och botten äro dessa monopol skatteinstrument, och att de sålunda ha en annan egenskap än monopol. Jag anser, att denna egenskap skulle de få, om man lät dem vara rena statsinstitutioner. Jag skall inte urgera det i dag — det har jag talat om åtskilliga gånger förut — och jag inser nog, vilka svårigheter, som föreligga även där. Men det är klart, att när de fungera såsom bolag, så mötes man, när man vill

Ang.
statens tobaks-
monopol.
(Forts.)

Ang.
statens tobaks-
monopol.

(Forts.)

ha revisionen lagd på ett annat sätt, av att man då kan begära annan revision för alla övriga bolag. Från andra åskådningar göres gällande, att det i grund och botten är statens medel, som det gäller. Denna monopolens dubbelställning, varigenom de kunna uppträda i en fråga med bolagsstämpel och i en annan fråga med statsstämpel, har jag alltid tyckt vara otrevlig. Bolagsformen för dessa monopol är ett camouflage, det kan man inte komma ifrån, och givetvis tycker man, åtminstone tycker jag det, att det är otrevligt att i längden driva en sak på ett sätt, att den icke öppet visar, vad den verkliga är. Vem lura vi för övrigt härmed? Vem kunna vi intala, att det inte är statsföretag? Det kunna vi inte intala någon. Jag trodde verkligen, att sedan man trampat ut barnskorna på detta område och doktor Bratt gjort alla sina möjliga och omöjliga experiment, skulle man organiserat företaget så, att det var öppet och rent spel. Nåja, man kommer nog dit så småningom, det är jag övertygad om, men sannolikt lever jag inte den dagen, ty det är märkvärdigt, vad människorna äro benägna visa en annan, något vackrare sida än den verkliga. Samma benägenhet finns nog också inom riksdagen.

Det är då klart, att när man skall bibehålla denna dubbelställning hos monopolen, är revisionen utomordentligt viktig. Jag trodde, när jag väckte min motion 1922, att man skulle kunna ordna detta på något sätt i sammanhang med en statsrevision och riktigt grundligt gå in för en sådan. Statsrevisionen har visserligen fått sina starka angrepp, många gånger har den fått bakslag på åtskilliga punkter, men i stort sett har den ändå gått oskadd genom tiden och åtnjuter på det hela taget ett synnerligen stort förtroende; det kommer man inte förbi. Det behövs sannerligen för sådana företag som monopol, att man vet och känner med sig, att dessa synemän eller revisorer verkligen ha obetingat förtroende och kunna säga ifrån, om något håller på att utveckla sig på ett sätt, som icke är önskvärt. Ty det är ju en mycket delikat och kinkig historia det hela, det kan man inte komma ifrån. Jag kan emellertid för min del konstatera, att tiden rör sig en liten smula, ty Kungl. Maj:t har ju i alla fall flyttat sig några millimeter i fråga om revisionen, och så har utskottet flyttat sig några millimeter till. Utskottets förslag är från mina utgångspunkter sett mycket bättre än Kungl. Maj:ts förslag. Jag tror nämligen, att det är önskvärt, att man vid val av revisorer inte bör ha många mellaninstanser, innan de verkliga revisorerna kunna utdestilleras. Jag delar därför i viss mån den förre årade talarens uppfattning, och jag har också i motion vid årets riksdag framhållit, att jag tycker, att i sådana prekära saker som denna borde riksdagen själv direkt utse revisorer. Jag tror, att detta skulle vara en fördel, men det är väl som vanligt, att på de områden, där jag kämpat, har det verkligen varit små steg, som utvecklingen tagit. De ekonomiska krafterna ha varit synnerligen starka, och de, som vilja upptaga striden framdeles, få väl hålla den uppe på den linjen, att man vid oktrojtidens utgång, då ny oktroj skall beviljas, verkligen försöker komma fram till att de inte visa samma dubbla skepnad som nu, utan visa, vad de verkligen äro, nämligen statsinstitutioner.

Jag vill med dessa ord, herr talman, uttala, att jag anser, att revisionen har den allra största betydelse i dessa företag. Den betyder betydligt mera än direktörs- och styrelsefrågan — det är inte så synnerligen viktigt, om den är anordnad på ena eller andra sättet — men revisionen, som skall belysa det hela för riksdagen, är enligt min mening det allra viktigaste i förevarande sak. Jag har givetvis på den nu föredragna punkten icke något yrkande. Jag får erkänna, att tiden inte tycks vara mogen för att göra monopolen till verkliga statsinstitutioner, men det får mina efterkommande här i riksdagen sörja för. Jag ger i alla fall ett erkännande åt mina motståndare inom utskottet,

som samlats om det andra valsättet av revisionen. Det är ett aktningvärt och stort framsteg, det vill jag inte förneka, även om jag inte i allo tycker, att det varit det bästa.

*Ang.
statens tobaks-
monopol.
(Forts.)*

Chefen för finansdepartementet herr statsrådet **Dahl**: Herr talman! Som kammaren finner, har bevillningsutskottet i det väsentliga godtagit Kungl. Maj:ts förslag. Åtskilliga ändringar ha emellertid föreslagits, somliga utav mindre betydelse, andra ganska avsevärda. Särskilt i två avseenden innebära dessa förändringar så väsentliga förskjutningar, att jag inte kan underlåta att något uppehålla mig vid desamma.

Jag fäster mig härvid främst vid den ändrade anordningen i fråga om revisionen. Jag kan verkligen inte dela den siste ärade talarens tillfredsställelse med det steg i riktning mot hans ståndpunkt, som utskottet här tagit. Jag har visserligen tidigare såsom medlem av monopolkontrollutredningen anslutit mig till tanken, att riksdagen skulle omedelbart utse vissa revisorer, men jag böjde mig, när jag skulle utforma propositionen, för den kritik, som från skilda håll och ur skilda synpunkter restes mot detta förslag, och jag tror mig ha funnit en acceptabel medelväg, när jag förordat, att valrätt skulle tillkomma riksbanks- och riksgäldsfullmäktige. Dessa institutioner utgöra ju dock ett utflöde av riksdagens makt, men på samma gång besitta de på annat sätt än vad riksdagen gör en koncentrerad tillgång av erfarenhet inom affärslivet och på de särskilda områden, som öva inflytande på denna monopolrörelsens handhavande.

Nu har utskottet, som herrarna finna, stannat vid den anordningen, att valmännen för utseende av riksbanks- och riksgäldsfullmäktige i stället skulle beklädas med ifrågavarande uppdrag att utse revisorer. Jag får säga, att om jag skulle välja mellan dessa tre förslag, ville jag för min del hellre gå tillbaka till riksdagens kamrar än stanna vid elektorerna för val av riksgäldsfullmäktige och riksbanksfullmäktige. Jag har åtminstone den uppfattningen, att en bättre beredning av detta val skulle ske, om riksdagen utsåge revisorer, än vad som kan förutses bliva fallet, om elektorerna skulle välja. Jag kan icke tänka mig annat än att, om kamrarna erhöle rätt till val, dessa val skulle beredas genom överläggning inom respektive partiledningar, då man väl får antaga, att skilda synpunkter skulle bliva beaktade.

Emellertid är det icke bara själva underlaget för tillsättande av revisionen, som enligt min mening har försämrats. Även själva organisationen har försvagats. Enligt propositionen skulle Kungl. Maj:ts, som herrarna erinra sig, utse dels ordförande och dels s. k. »jourhavande revisor»; riksbanks- och riksgäldsfullmäktige skulle utse vardera en revisor och bolagsstämman en, alltså summa 5 revisorer. Enligt det föreliggande utskottsförslaget skulle Kungl. Maj:ts rätt att välja revisor inskränkas till en, den jourhavande revisorn, och elektorerna välja tre och bolagsstämman en. Jag tror det varit lyckligt, om man bibehållit den anordningen, att Kungl. Maj:ts skulle utse även revisionens ordförande. Därigenom hade man berett en förutsättning för kontinuitet och styrka och auktoritet i revisionen i högre grad än vad med denna anordning kan bliva fallet. Det är ingalunda säkert, knappast ens antagligt, att denne »jourhavande revisor», som skall väljas bland s. k. auktoriserade revisorer, skall ha förutsättningar att kunna leda själva revisionsapparaten såsom ordförande. Det blir då antagligen någon av de av riksdagsmännen utsedda revisorerna, som kommer att fungera som ordförande. Det kan mycket väl hända, att det kan så falla sig, att det bland dessa finnes någon så kvalificerad, men jag förmodar, att avsikten är, att dessa uppdrag skola växla mycket, och då mister man den kontinuitet, jag anförde såsom önskvärd i detta avseende. Jag tror därför, det skulle varit önskvärt, om utskottet velat stanna vid Kungl. Maj:ts förslag. Att hoppas på en förändring på denna punkt här i kammaren är emellertid väl täm-

Ang.
statens tobaks-
monopol.
(Forts.)

ligen fåfångt. Men nog har jag vid samtal under hand med åtskilliga riksdagsledamöter fått den uppfattningen, att belåtenheten med det av utskottet föreslagna arrangemanget ingalunda är så allmän, som man av det tämligen enhälliga utskottsbetänkandet skulle kunna föränledas förmoda.

Emellertid har utskottet vidtagit en förändring på en punkt, som jag ber att särskilt få framföra till beaktande. Den gäller begränsningen av utdelningen på aktierna. Utskottet har letts av den känslan och tanken, att det här icke finge lämnas något utrymme för eventuella strävanden hos Kungl. Maj:t att genom direktiv till tobaksmonopolets ledning tillföra statskassan större inkomst, än som riksdagen till äventyrs skulle ha avsett — korteligen: Inkomsten av det i rörelsen investerade kapitalet skulle vara ringa och bestämd en gång för alla, och vad därutöver skulle uttagas, borde uttagas skattevägen.

Mot tanken i och för sig har jag intet att erinra; jag har för övrigt många gånger hört den framföras. Men å andra sidan måste man medge, att den inkomst, som utöver beskattningsvägen skall tillföras staten och måste tillföras staten, så länge företaget är organiserat som affärsföretag, den inkomsten kan icke ändamålsenligt begränsas så snävt, som utskottet gjort, då utskottet bundit utdelningen till 5 %. Det blir en vinst på 1,450,000 kronor å statens aktieinnehav, och med den ofantliga omslutning, som denna affär har, kan man icke utan synnerlig svårighet balansera rörelsen, så att vinsten på detta sätt begränsas. Det har utskottet förutsett, och därför har man inrättat en vinst- och prisregleringsfond, som skall uppsamla överskottet, för att sedermera vid eventuellt inträffat underskott lämna en tillgång till täckning. Saken kan naturligtvis ordnas på detta sätt, men att det blir svårigheter är tydligt, och att de komma att föränleda icke önskvärda åtgärder i fråga om bokslutet, det förutser jag som en ganska nödvändig följd av detta arrangemang.

Den huvudsakliga olägenheten med detta arrangemang från min synpunkt sett, det är dock, att man låter preferensaktiekapitalet följa stamaktiekapitalet och binder även detta vid 5 %. Som herrarna erinra sig, är avsikten såväl i tobaksmonopolet som i spritmonopolet, att det enskilda intresset skall organiseras upp på det sättet, att Kungl. Maj:t utser ett visst antal enskilda medborgare, som övertaga ett visst antal aktier. Man fordrar av dessa medborgare, att de skola ha både intresse för saken och förutsättningar för att kunna tillsätta det antal styrelsemedlemmar, som det ankommer på bolagsstämman att utse, och bevaka de affärsmässiga synpunkterna, såvitt de kunna ankomma på stämman.

Utskottet säger i fråga om denna räntesats endast följande: »Enligt propositionen har utdelningen å preferensaktierna föreslagits till 6 procent, vilken skulle garanteras av staten. Då hinder säkerligen icke torde möta för aktiernas placering hos lämpliga personer, även med en något lägre utdelning, har utskottet föreslagit, att denna begränsas till 5 procent.» Utskottet fäster sig tydligtvis vid det för närvarande exceptionellt billiga ränteläget och menar, att det skall bliva lätt att placera dessa aktier till 5 procent. Ja, om det gäller att placera dessa aktier hos kapitalister, kan man driva den satsen. När det gäller en så trygg placering, skall man nog kunna finna personer, som äro villiga att placera det erforderliga beloppet. Men det är här inte fråga om att finna kapitalister, som vilja placera penningar, utan meningen är att finna för uppdraget lämpade medborgare. Och det förefaller, såsom det icke vore ett demokratiskt drag hos majoriteten inom bevillningsutskottet att på detta sätt förutsetta, att det just skulle vara kapital, man borde söka. Det är människor man söker, mina herrar, och dessa människor äro säkerligen i stor utsträckning icke kapitalister, åtminstone är det absolut icke önskvärt, att man förutsätter det, utan att man räknar med att de behöva belåna dessa aktier. Ja, för dagen kunna de kanske belånas med 5 %, men detta gäller ett engagemang för sex år framåt. Jag har skaffat mig en uppgift från riksbanken angående räntan vid aktie-

belåning, och av denna framgår, att medelräntan vid aktiebelåning under åren 1925—1929 har varit 5.625, sålunda närmare 6 % än 5 %. Är det rimligt, att man av dessa medborgare skulle begära icke bara intresse och personliga uppoffringar, såsom att resa till bolagsstämma o. s. v., utan också att de skola betala för att förhjälpa till denna organisations genomförande? Jag talar här icke av ambitiös omsorg om propositionens framgång. Den har ju redan blivit ändrad på åtskilliga punkter. Huvudsaken är, att man får rimlig form på det hela. Men jag förutser, att varje finansminister, som skall genomföra en dylik organisation, kommer att få överstigliga svårigheter, om herrarna följa utskottet på den vägen. Jag tycker rent av det är fattigt av utskottet med denna ändring. Det gäller här 10,000 kronor för tobaksmonopolet och 4,000 för Vin- och spritcentralen. Det är ju en bagatell för de stora omslutningar, som dessa affärer ha.

Jag har förhört mig med ledningen för båda dessa företag, och jag har därvid fått bekräftat, att det kommer att möta synnerliga svårigheter, om man binder utdelningen på detta sätt. Jag är oförhindrad att upplysa om, att flera av de personer, som nu äro engagerade såsom stamaktieägare i Vin- och spritcentralen, och som där åtnjuta en utdelning, som motsvarar aktiebelåningsränta, förklarar, att de absolut komma att träda tillbaka och överlämna åt en blivande regim att träffa nytt val av intressenter. Jag vill därför bevekande hemställa till kammaren, med hänsyn till underlättandet av den tilltänkta organisationens genomförande, att vidtaga den jämkning i utskottsförslaget, att utdelningen bindes icke vid 5 % utan vid 6 %. Jag skulle tro, att det enklaste sättet att ändra är, att man fastställer procentsatsen över lag till 6 %.

Detta är de huvudsakliga erinringar, jag har att göra mot förslaget. Jag skulle nog kunna finna åtskilliga andra punkter, där man inom utskottet stannat vid jämkningar, som enligt min tanke ingalunda äro någon förbättring. Jag kan beträffande direktörsrådet delvis hänföra mig till vad herr Ljunggren här uttalat, men det är i alla fall en detalj i detta ärende, och jag tror icke, att kammaren har intresse för att vidare följa mig på några anmärkningar i dessa delar, utan måste jag åtminstone för tillfället, herr talman, stanna vid vad jag nu sagt. Men jag ber att få upprepa min vädjan att beträffande räntesatsen för aktiekapitalet den jämkning måtte ske, som jag nyss ifrågasatte, nämligen från 5 till 6 %.

Herr Lithander: Herr talman! Herr statsrådet och chefen för finansdepartementet har eftersökt människor och gick omkring som en Diogenes med sin lykta för att få människor, som ville vara med om att placera penningar till 6 % i stället för, som utskottet föreslagit, till 5 %. Han sade, att det icke är något demokratiskt drag av utskottet att sätta ned utdelningen till 5 % från 6 %. Jag vet icke, vad man skall säga om den saken. Försåvitt jag uppfattat demokrati rätt, är den emot allt vad kapitalbildning och räntesänkning heter, så att om man tillmötesgår dess strävanden och sätter ned räntan litet grand ifrån 6 % — ifrån denna kapitalistiska synpunkt — till 5 % är det väl egentligen ett mycket demokratiskt steg.

I sak vill jag säga herr statsrådet, att en fast placering med en statsgaranterad utdelning på 5 % även under normala förhållanden icke är någon dålig placering. Och i närvarande stund är det ju en synnerligen god placering, som man på alla andra papper får betala med överkurs. Så jag tror icke riksdagen i detta fall behöver ha några betänkligheter mot att följa det enhälliga bevillningsutskottet, som säger, att vi skola sätta denna utdelning till 5 %, då den kommer i överensstämmelse med vad som gäller många andra av dessa koncerner. Vi få då enhetlighet på detta område. Och vad beträffar det statsrådet sade, att flera av de personer, som nu stå som aktieägare i Vin- och sprit-

Ang.
statens tobaks-
monopol.
(Forts.)

centralen, ha hotat med att avgå, vet jag icke, ifrån mina utgångspunkter sett, om det icke rentav är ett skäl att bifalla yrkandet på 5 %. Åtminstone i många fall är det det.

Herr statsrådet sade vidare, att han icke var riktigt belåten med de ändrade anordningarna beträffande revisionen, enkannerligen då beträffande valet av revisorer, och jag vill då säga det ärade statsrådet, att jag gillar honom mycket mera såsom utredningsman i monopolutredningskommittén, där han gick in för den ståndpunkt, som vi nu ha. Jag tycker han hade rätt där, och om jag då följer rådmannen Dahl, får han icke bliva ond på mig, därför att jag icke följer statsrådet Dahl. För mig är hans ståndpunkt från den gamla goda tiden den bästa, då han i denna punkt hade en enligt min mening riktig uppfattning. Han sade, att han nu kommit till den övertygelsen, att riksbanks- och riksgäldsfullmäktige voro de rätta personerna att välja revisorer. Med all aktning för riksbanks- och riksgäldsfullmäktige, så äro de dock tillsatta för andra uppgifter, och jag tror icke, att det vore önskvärt, om vi kastade in denna brandfackla i deras arbetsuppgifter. De ha ingen skyldighet att förrätta detta val, utan de få göra som beväringen, som hälsade på befälet. När man frågade honom, varför han gjorde det, svarade han, att »det gör jag av min godhet». Så är det också med riksbanks- och riksgäldsfullmäktige. De finge av sin godhet förrätta detta val, och man skulle göra dem mera omak och ledsnad än det hela är värt. Men det är icke av omtanke om deras bekvämlighet, som jag anser, att riksdagen icke bör delegera bort detta val på någon annan utan förrätta det själv, utan det är därför, att jag tror, att vi ha större garantier för att det då blir växlande revisorer. Jag tror, att vi ha bättre garantier för att de revisorer, som vi välja, kunna avlägsnas, om de icke visat sig fullgöra sin uppgift väl. Då bör kammaren naturligtvis ha rätt att justera sitt val och varje år göra klart för sig vilka personer, som böra fästas vid uppgiften. Och riksdagen är naturligtvis icke begränsad till att taga revisorer inom sina egna led. För min del anser jag det önskvärt, att de tagas utanför riksdagen, så att man kan få personer, som med verklig sakkunskap gå in för dessa saker. Jag har för min del kämpat emot monopolen från deras första tillkomst, men nu ha vi dem, och det minsta vi kunna begära är, att svenska folket genom sina valda representanter ser till, att det blir kontroll och reda i saker och ting. Det är ju i alla fall så, att de förslag, som vi nu kommit fram till, den proposition, som Konungen lagt fram, äro framkomna under en skarp strid emot vad som förut var. Och jag tror, att riksdagens båda kamrar handla klokt och välbetänkt, om de behålla initiativet i sin egen hand, så att rättelse kan ske år från år. Det här blir då en fråga för de respektive partiernas förtroenderåd, som kan föredragas på partisammanträdena. Och så kommer man överens om att de eller de personerna ämna vi föreslå. Visserligen blir det antagligen gemensamma listor, men då finnes det i alla fall tillfälle för riksdagens olika partier att tränga in i frågan och ha ett ord med i laget.

Kritiken, den bör riksdagen förbehålla sig själv, och icke delegera åt någon annan, och det är i samband med detta, herr förste vice talman, som jag för min del väckt en motion, som jag kanske i detta sammanhang också må beröra. Den innebär nämligen, att riksdagens ledamöter icke skulle få mottaga avlönade uppdrag inom de statliga monopolen. Det är möjligt, att det tager någon tid, innan den uppfattningen växer sig stark inom riksdagen, men säkert är att utanför riksdagen är det en mycket bestämd mening om, att så bör det vara. Vill man gå närmare in på den frågan, så skulle jag vilja säga det, att nog är det väl riktigare, att riksdagen icke engagerar sig för några representanter från de olika partierna för att utföra ett uppdrag av ekonomisk natur inom monopolbolagen mot ersättning. Hur det är, bli ju alltid

riksdagens kamrar bundna av den hänsyn, som man givetvis känner och vill känna mot ledamöter av samma församling. Är det då inte bättre, att de anmärkningar, som kunna framkomma, riktas mot andra personer än de som tillhöra denna grupp? Jag har endast med några ord motiverat den saken i min motion, där jag sagt, att »av principiella skäl» bör man icke tilldela riksdagens ledamöter andra avlönade uppdrag inom detta bolag än revisorsuppdrag. Jag vill dock här till kammarens protokoll ha antecknat, att detta mitt uttalande icke är riktat personligen mot någon i någondera kammaren, utan det är ur rent principiella synpunkter jag framfört detta, emedan jag har den bestämda uppfattningen, att riksdagen bör stå fri och utanför detta monopolbolags förvaltning. Ty om den gör det, så kan den också mycket lättare och bättre utöva den kritik över förvaltningen, som med nödvändighet måste utövas. Riksdagen behöver då icke hysa någon tvekan eller taga den hänsyn, som givetvis eljest kommer att tagas, då det är fråga om något som man anser böra rättas till eller om en förändring, som man skulle vilja göra i fråga om besättandet av dessa poster. Riksdagen skulle med andra ord ha en mycket angenämare ställning på det sättet.

Det har uttalats en viss tvekan om huruvida riksdagen vore grundlagsenligt berättigad att, såsom här föreslagits, välja revisorer i de statliga monopolbolagen. Ja, vad det grundlagsenliga beträffar, så vill jag erinra om, att det var på ett fullkomligt grundlagsstridigt sätt, som Vin- och spritcentralen kom till, ty detta skedde utan att riksdagen tillfrågades. Saken framlades som en fait accompli, och riksdagen fick finna sig i det, tack vare det skickliga grepp, som monopolets tillskyndare fick på de lagstiftande församlingarna. Det gick inte att resa något motstånd, ty man kom ingen vart. När det monopolet kom till, var det således icke fråga om någon omvårdnad om grundlagen eller något iakttagande av grundlagens bud. Det gick något annorlunda till, när tobaksmonopolet instiftades, ty detta beslöts dock på grund av en kungl. proposition vid en sommarriksdag och sanktionerades av Kungl. Maj:t efter ett riksdagsbeslut. Det ena av dessa monopol har i varje fall tillkommit rätt emot grundlagens bud i dess 60 §, där det står, att Konungen icke må »till vinning för sig och kronan eller enskilda personer och korporationer några monopolier fastställa». Men då bör det i varje fall icke vara någon tvekan om riksdagens rätt att på det sätt den finner lämpligt granska dessa statliga monopols verksamhet.

Det har ju motionsvis framkommit flera yrkanden i fråga om denna granskning. Herr Olsson i Kullenbergstorp hade framgång med sitt krav ett år och lyckades få ett riksdagsbeslut om att det skulle verkställas en undersökning, i vad mån riksdagens revisorer skulle ha rätt att granska monopolens förvaltning. För egen del har jag upprepade gånger här i denna kammare givit uttryck åt den uppfattningen, att någon möjlighet borde finnas för riksdagens revisorer att i den mån de önskade få se på förvaltningen av dessa statliga monopol, vilka äro tillskapade för att åt staten och det allmänna skaffa inkomster. Jag har ansett det ligga något onaturligt i detta direkta förbud för statsrevisorerna att hava en sådan funktion. Monopolkontrollutredningen har dock växlat in på ett annat spår inför det motstånd, som rests, när det krävts en grundlagsändring i syfte att statsrevisorerna skulle få detta uppdrag sig tilldelat. Det kan för övrigt ligga något i den invändningen, att statsrevisionsens arbete är inskränkt till tre månader om året och att den, med hänsyn till att den har andra statsinstitutioner att titta till, säkerligen icke kan hinna med att sköta den årliga kontrollen av monopolens verksamhet, och att man alltså måste gå fram på andra vägar. Men då man alltså växlat in på detta sidospår, att riksdagen själv skulle välja revisorer direkt, så kan jag för min del icke se någonting grundlagsstridigt i den saken. Skulle denna reform

Ang.
statens tobaks-
monopol.
(Forts.)

Ang.
statens tobaks-
monopol.
(Forts.)

hänga på grundlagsstridigheten, så får man väl anta såsom vilande en grundlagsändring, så att man finge rätta till saken. Ty det ligger dock något orätt i att icke riksdagen, årligen och på sätt den själv vill, skall få följa dessa statliga monopol, när vi nu en gång ha fått dem.

Det är ju, herr talman, medgivet vid debatten om denna § 1 att även något beröra de andra paragraferna, om också yrkandet endast ansluter sig till den föreliggande paragrafen. I denna § 1, herr talman, har utskottsmajoriteten beslutat föreslå riksdagen att giva oktroj åt tobaksmonopolet på sex år, medan jag för min del har yrkat på en oktrojtids av ett år. Man har ju på grund av erfarenheter i det allmänna livet kunnat bilda sig en mycket stark och livlig övertygelse därom, att det på varje område, det må gälla den enskilde, kommunen eller staten, är nödvändigt, att en viss tävlan får göra sig gällande. Detta kommer den stora allmänheten tillgodo, ty historien från andra länder, det må vara vilka som helst, lär oss, att där man sökt skapa monopol och lyckats härmed, så att möjligheten till tävlan är borta, där går detta ut över allmänheten. Det är därför som själva ordet monopol borde strykas ur dessa författningar, och man kunde gärna, med iakttagande av samma skyldigheter mot staten och det allmänna, försöka att skapa någonting, som åtminstone i viss mån möjliggjorde en tävlan.

Jag ber att få erinra kammaren om, att när tobaksmonopolet inrättades, så vägde det mycket mellan ett statligt monopol och en sådan rörelse, där staten tog ut sin tribut, d. v. s. den beskattning man ville lägga på rörelsen, i form av s. k. banderoll, vilket använts och fortfarande användes i flera andra länder. Jag har hört från en av de ledande vid det tillfället, att man var starkt betänkt på att slå in på den vägen, och det var egentligen endast svårigheten att kunna med banderollbeskattning träffa försäljningen av snus, som gjorde, att man fick lov att uppge tanken på en sådan beskattning. Jag kan icke neka till, att det enda, som skulle varit glädjande i denna ledsamma historia, hade varit, om man kunnat helt och hållet förbjuda snuset och därmed också avstå från beskattning på den varan. Det hade varit en ur folkhälsans synpunkt och för övrigt ur alla andra synpunkter önskvärd åtgärd. För övrigt hade det säkerligen inte varit svårt att lösa problemet så, att man icke behövt gå ifrån tanken på banderollbeskattning, men nu släppte man den tanken och kom fram till ett monopol.

Nu har jag med mitt yrkande endast velat ernå det, att vederbörande myndigheter toge sig en funderare och undersökte, om det icke finnes någon möjlighet att med iakttagande av skatteplikten mot det allmänna och att den kontroll upprätthålles, som är nödvändig för att staten skall få vad den skall ha, kunna vinna ett visst moment av tävlan emellan olika personer. Alltså, om inte den nuvarande tillverkningen skötes på ett ordentligt sätt, så bör följden bli den, att tillverkningsrätten även överlåtes på dem, som kunna bedriva tillverkningen med tillgång på verklig sakkunskap. Genom att släppa in detta moment av tävlan skulle man kunna bereda möjlighet för den svenska allmänheten att få ett bättre tillstånd än det nuvarande. Jag vill icke påstå, att icke det nuvarande monopolet har sökt att komma fram så gott det har kunnat; det är ju så, att nya kvastar sopa bäst och det är ju möjligt att det går att hålla det uppe en viss tid. Men jag säger ännu en gång, att historien visar, att monopol utan medtävlare i någon form, det går icke i längden. Även den utländska importen, som skulle vara en regulator på monolets tillverkningar, är ju besvärad av bestämmelser, som mycket fördyra de importerade varorna. Jag tror det vore önskvärt, om man toge sig en funderare på den här saken och icke låser fast oktrojtiden på en så pass lång period som sex år. Riksdagen har i sin hand att förnya detta tillverkningstillstånd år efter år, om den vill, och det är ingen ko på isen. Det finnes ingen, som kan göra en

enda cigarrett eller en enda cigarr, utan att riksdagen ger sitt tillstånd därtill. Men varför skall man då uraktlåta att pröva sig fram till någonting, som i längden är bättre för allmänheten än vad man nu har kommit till?

Det är detta som för mig utgjort motivet, då jag väckt denna motion, i vilken jag yrkar, att vi skola ta oss en funderare. Tävlan har alltid och på alla områden visat sig vara till allmänhetens fromma, men vid frånvaron av tävlan eller då rörelsen bedrivs under monopolform, blir det förr eller senare allmänheten, som blir den lidande parten. Det ligger mycken erfarenhet bakom detta, och det synes mig vara en god högeruppfattning, en god frisinnad uppfattning och en god liberal uppfattning — och det borde även vara en god demokratisk uppfattning — att handla i enlighet härmed.

Jag ber alltså, herr talman, innan jag går vidare, att på denna punkt få yrka bifall till min motion nr 498, alltså till den reservation, som jag på denna punkt tillåtit mig avgiva.

Sedan komma vi till ett annat yrkande, som jag inte har tagit upp i någon reservation, utan där jag anslutit mig till den ståndpunkt, som utskottsmajoriteten har intagit. Det gäller frågan om att till Kungl. Maj:t skulle överlämnas att bestämma revisionsarvodena. Jag har i den punkten väckt en motion, där jag har yrkat, att för denna revision skulle utgå en ersättning, som svarade mot den, som statsrevisorerna uppbära. Ersättningen borde beräknas efter den tid revisionen tager i anspråk. Jag var ursprungligen inne på den tanken, att det skulle vara önskvärt, om ersättningen begränsades till vad som gäller för vanliga kommittéuppdrag, men vid samtal med på området initerade fästes min uppmärksamhet på det förhållandet, att det i vissa fall, för dem, som inte voro bosatta i Stockholm, måhända kunde vara litet svårt att klara sig på detta kommittéarvode, för den händelse arbetet skulle räcka en längre tid, och att för den skull statsrevisorernas uppdrag skulle erbjuda en riktigare utgångspunkt. För mig har huvudsaken varit — och det är det, som jag velat få anteckna till protokollet — att få göra en hemställan till regeringen och den just nu frånvarande finansministern, att han, när det nu antagligen överlämnas till Kungl. Maj:t att bestämma om den här saken, vill vara vänlig att se till, att det fastställes ett arvode, som svarar mot det arbete, som uträttas, så att det inte blir ett permanent arvode, som utgår vare sig något nämnvärt arbete göres eller icke, och vidare, att statsrevisorernas arvode kommer att stå i ett visst förhållande till arvodet åt revisorerna i monopolbolagen samt slutligen, att Kungl. Maj:t på den punkten ville iakttaga en sådan sparsamhet, att riksdagen icke behöver komma igen för att korrigera den saken. Arbetet bör betalas väl och tillfullo, men icke därutöver. Det är säkerligen inte alls svårt, även om personerna växla, att bland dem få fram sådana, som ha både nödiga kvalifikationer och vilja att på detta område utföra en nödvändig och nyttig gärning.

Jag har även väckt en motion i en annan fråga, men icke gjort något särskilt yrkande reservationsvis om bifall till densamma. I denna motion, nr 501, har jag hemställt, »att riksdagen ville vid eventuellt beslut om bifall till Kungl. Maj:ts proposition nr 195 uttala, att konkurrens med detaljhandlarna ej bör förekomma från tobaksmonopolets sida». Utskottet har hänvisat till, att det i vissa fall är behöfligt för monopolet att ha egna utförsäljningslokaler, men jag vill dock säga det, att därest monopolet självt skulle inrätta en verklig distribution utöver landet, så skulle detta innebära så stora kostnader, att det sannerligen icke vore önskvärt ur de skattebetalandes synpunkt att gå fram på den vägen. Jag vill därför hemställa, att monopolet vid denna sin distribution går fram med iakttagande av största möjliga rättvisa mot dessa många distributörer ute i bygderna, ty dessa människor ha sannerligen svårt att kunna existera på den ganska begränsade rabatt, som lämnas dem. De

Ang.
statens tobaks-
monopol.
(Forts.)

Ang.
statens tobaks-
monopol.
(Forts.)

skola bekosta såväl lokaler som personal, och de äro utsatta för förluster, som uppkomma genom varornas försämring och av många andra orsaker.

Medan jag är inne på detta ämne, skall jag hemställa till herr statsrådet, att han ville vara vänlig att, när den utredning rörande särskilda ersättningar, som kunna komma att visa sig behöfliga beträffande dels tobakshandeln i minut, dels importörerna och dels personalen, kommer till stånd, — herr statsrådet har själv berört den frågan i sin proposition på sid. 37 — att han då ville se till, att representanter för dessa kategorier, som det här gäller, icke endast tillkallas och få möjlighet att göra sig hörda, utan också att några representanter för dem kunna få deltaga i frågans behandling och eventuellt sättas i tillfälle att genom reservation ge uttryck åt dessa gruppers önskemål och synpunkter.

Jag har också, herr talman, i detta ämne väckt en annan motion, nr 502. Den har inte omnämnts i utskottets kläm med de vanliga orden, »med anledningen av», eller, »med bifall till» herr Lithanders motion etc., men utskottet har i alla fall i sin motivering varit vänligt nog att bifalla mitt yrkande; för egen del anser jag det skäligen likgiltigt, om man får vara med i klämman eller i motiveringen, huvudsaken är att man får igenom det man vill. Saken är den, mina herrar, att detta monopol, som är tillskapat för att taga ut skatt av svenska folket och vilket, såsom vi veta, tar ut en sådan skatt till ett belopp av 60 miljoner kronor om året, detta monopol har, utan att riksdagen blivit tillfrågad och utan att någon annan än en liten initierad grupp vetat om något, skapat ett tobaksfrälse. Under det att alla andra medborgare i riket få bidraga till denna beskattning på 60 miljoner kronor, har detta tobaksfrälse sluppet ifrån att betala vare sig skatt på tobaken eller tobaken själv. Monopolkontrollutredningen har visserligen sagt, att detta är galet och bör upphöra, men utredningsmannen tycker som Dyrssen, att »det är bra som det är», och har inte brytt sig om saken. Statsrådet har också varit mycket försynt och icke velat vidtaga den demokratiska åtgärden att avskaffa detta tobaksfrälse, utan har behållit det. Nu har jag emellertid väckt en motion om att detta måtte upphöra.

Saken förhåller sig så, att styrelsen för tobaksmonopolet hade beslutat, att den för egen del skall ha rätt till fri tobak till ett värde av 250 kronor om året, och på det, som därutöver uttages, skulle vederbörande ha rätt att få 30 % rabatt, medan icke ens köpmännen, som handla med tobak, få så mycket som hälften av denna rabatt. Nu voro vi ense på den punkten i utskottet — ja, man åkte litet karusell först — men i alla fall kom man fram till enighet därom, att detta tobaksfrälse skulle bort, och det blev också utskottets beslut. I motiveringen har det emellertid kommit in några rader, vilka jag icke finner fullt lyckade och som göra, att jag anser, att man bör fästa tobaksmonopolets styrelses uppmärksamhet på, att den inte skall försöka att på några omvägar återinföra detta tobaksfrälse, utan att den skall iakttaga vad andra svenska medborgare få göra i det fallet och finna sig i att betala tobaksvarorna till sitt fulla värde. Dessa herrar böra med glädje deltaga i den skattebetalning, som andra svenska medborgare få vara med om och som behövs för rikets skötsel och vård.

Utskottet framhåller, att »bolagets styrelse har erinrat, att nämnda förmån föranletts därav, att styrelsen ansetts hava skyldighet att med uppmärksamhet följa de tillverkade varornas kvalitet. Detta syfte torde emellertid», säger utskottet, »kunna tillgodoses på ett lämpligare sätt, exempelvis genom att bolaget i begränsad omfattning tillhandahåller ledamöterna prover av bolagets olika varor». Ja, om det är någon, som på sammanträdena vill röka bolagets tobak fritt för att se, om tillverkningarna äro goda, så må han väl kanske göra det. Jag vet inte, i vad mån man kan säga, att det är att röka

upp statens egendom. Men det får inte taga en sådan utveckling, att det blir ett slags tillgodoseende av årsbehovet av tobak. Ty har en person 4,000 kronor om året i arvode såsom ordinarie ledamot eller 1,000 kronor som suppleant, så kan han sannnerligen, tycker jag, köpa sig sin tobak själv. Man har för övrigt skrapat så rent i fråga om sakkunskap inom denna koncern, att detta knappast kan anses vara någon särskilt lämplig metod att bedöma tobaksvarorna och få fram goda kvaliteter.

Det är förresten, mina herrar, ganska intressant och belysande att se på utvecklingen av saker och ting. När monopolet varit i verksamhet två år, blev det utsatt för kritik i riksdagen. Oppositionen tog sig bl. a. uttryck i ett anförande i första kammaren, som lydde så här: »Jag vill bara framhålla, att jag icke hyser någon fruktan för ytterligare vingklippning. Det har tobaksmonopolet redan åstadkommit så mycket som möjligt. Att jag icke kan ha så stor respekt för styrelsen i ett sådant företag som tobaksmonopolet, beror på de kraftiga ansträngningar, som där gjorts och vilka givit det lysande resultatet, att man lyckats befria styrelsen från all sakkunskap på de områden den har att förvalta.» Och litet senare yttrade samme talare: »Men man har rätt att slå fast, att det från början fanns en enda sakkunnig i styrelsen. Man ansåg sedan, att det var 100 % för mycket, varför man lagade efter kort tid, att denne blev ersatt med en icke sakkunnig, och för närvarande får man gå ofantligt långt ned på rangskalan inom monopolledningen för att träffa någon sakkunskap vare sig det gäller produktion eller distribution». Man torde ha svårt att få en skarpare kritik. Men vederbörande har sedan fått en avlönad charge inom tobaksmonopolet, och nu hörs ingen kritik mera. Det är sådant jag reagerar mot och som varit en av anledningarna till att jag tycker, att vi skola säga ifrån en gång för alla till statens monopol, att de skola vara vänliga att hålla riksdagens ledamöter utanför detta. Vi skola granska, men vi skola inte vara med i leken.

Jag skall, herr talman, be att få återkomma i avseende på yrkandena, när vi komma till de särskilda paragraferna. Men det är en sak, som jag ber att redan nu vid behandlingen av § 1 få beröra, nämligen den hemställan, som är gjord i en reservation rörande tobaksmonopolets medelsplacering. Denna hemställan går därpå ut, att de medel, som tobaksmonopolet förfogar över, icke skola såsom hittills sättas in på checkräkning och andra dylika räkningar i enskilda banker, utan att de skola såsom skattemedel, såsom statens medel placeras i riksbanken. Det är en mycket stark minoritet i bevillningsutskottet, som påyrkar detta, och reservationen har följande lydelse: »Vad fullmäktige i nämnda yttrande anfört synes giva vid handen, att övervägande fördelar skulle stå att ernå för det allmänna genom att monopolbolaget använder riksbanken såsom huvudbankförbindelse. Utskottet förutsätter därför, att i den mån icke lokala eller därmed jämförliga skäl betinga ett bibehållande av bolagets räkningar hos affärsbanker monopolbolaget skall komma att hålla tillgängliga medel å räkning i riksbanken samt verkställa inköp av utländska valutor genom riksbanken.» Det är inte utan anledning som man kommit fram med detta yrkande. Det har varit förslag, att man skulle överlämna åt monopolets styrelse att i fortsättningen avgöra detta. Men det finns vissa erfarenheter som göra, att reservanterna tyckt, att det är bättre, att vi säga ifrån på denna punkt. Här står i monopolkontrollutredningens betänkande på sidan 85 angivet, vilka belopp som tobaksmonopolet — och märk väl, sedan kommer också spritmonopolet och litet av varje till — under åren 1922—1927 haft inne på checkräkning, uppsägningsräkning och depositionsräkning i enskilda banker. Man har där fått fram vissa medeltal per år, nämligen år 1922 i genomsnitt 22 miljoner kronor innestående hela året, nästa år 23 miljoner, nästa år 26 miljoner, nästa år 18 miljoner, nästa år 15 miljoner och nästa år slutligen,

Ang.
statens tobaks-
monopol.
(Forts.)

Ang.
statens tobaks-
monopol.
(Forts.)

d. v. s. år 1927, 21 miljoner kronor. Det heter vidare: »Insättningarna ha under nämnda år gjorts i fem privata banker och skett å depositions-, uppsägnings- och checkräkning. Fördelningen på de olika slagen av insättningsform framgår av följande medeltal.» Därefter följer en uppställning, som visar, att år 1922 ett belopp av inte mindre än 16 miljoner kronor inestod på checkräkning, d. v. s. det lägst betalda kontot. Beloppet sjönk under de följande åren till 8 miljoner, 5 miljoner, 4 miljoner, 2 miljoner och 800,000 kronor. Det hade naturligtvis kommit anmärkning på detta. Det finns ju ingen rimlig anledning att genom en sådan penningplacering tillhandahålla rörelsekapital åt enskilda banker. Dessa pengar ligga naturligtvis inte kvar i bankerna, utan de lånas ut, ehuru inte till checkräkningsränta, det kunna vi vara tämligen säkra om. Jag har för min del gjort ett överslag, och jag kan inte se annat, än att det blir en differens till bankernas favör på inemot 800,000 kronor årligen, om man nämligen räknar med ett genomsnittligt innestående kapital av 20 miljoner kronor under året och en räntedifferens på 4 procent. Räknar man med en räntedifferens av 3 procent, blir beloppet i motsvarande mån lägre, men jag tror inte, att pengarna i allmänhet gått med mindre marginal än den först nämnda. Det heter därefter i monopolkontrollutredningens betänkande: »Såsom framgår av ovanstående, ha mycket betydande belopp varit innestående å checkräkning, och härav ha under år 1922 omkring en tredjedel och övriga år omkring hälften varit insatt hos tobaksmonopolets huvudbankförbindelse, Stockholms enskilda bank.» Jag tycker, att kammaren skall säga ifrån en gång för alla, att detta vilja vi inte ha upprepat. När man i stort sett i alla fall har samma styrelse nu som förut, varför då inte säga ifrån, att pengarna skola sättas in i riksbanken? Följden blir ju bara den, att de enskilda bankerna få gå till riksbanken för att rediskontera sina växlar i motsvarande utsträckning, varigenom riksbanken får en ränteinkomst. Även om monopolet till synes får litet mindre inkomst, därför att riksbanken inte ger ränta på insättningarna, så får staten igen det i en annan ficka, och då kan det ju på det hela taget vara lika långt som brett. Jag tror, att det är önskvärt, att man vidtager sådana åtgärder, att man något avkopplar intresset hos dessa mäktiga koncerner beträffande statsmonopolen. I fråga om yrkesutövarna har man ju gått fram med den motiveringen, att det privatekonomiska intresset skall avkopplas. Det har varit själva utgångspunkten, det har varit A och O i resonemanget. Men man har icke i samma mån gått in för att det politiska privatekonomiska intresset skulle avkopplas. Det har man inte varit lika angelägen om. Och man har heller inte varit så angelägen om att avkoppla det ränteekonomiska bankintresset. Jag tror, att kammaren gör klokt i att bifalla det yrkande, som beträffande denna punkt är gjort i den reservation, som avgivits av herrar Bergman, Boman, Bengtsson i Kullen, Johansson i Östersund, Åström, Lithander, Johansson i Krogstorp och Ljunggren. Vilket beslut riksdagen än må komma att fatta i den punkten, tror jag emellertid, att vederbörande monopolstyrelser göra klokt i att i det fallet följa anvisningen att i den mån det är möjligt anlita riksbanken för detta ändamål.

Jag skall, herr talman, inte vid denna paragraf uppehålla kammaren längre, men jag ber att få återkomma, när yrkandena skola göras beträffande de särskilda paragraferna.

Herr talmannen återtog nu ledningen av förhandlingarna.

Herr Olsson i Gävle: Herr talman! Efter de långa tal, som här hållits av reservanterna, skall jag försöka inskränka mig så mycket som möjligt vid hävdandet av de synpunkter, som för utskottet varit avgörande. Jag kan så mycket mer göra det, som herr finansministern ju i det väsentliga godtog

utskottets förslag och endast på tvenne punkter särskilt vände sig mot det-
samma.

Jag vill säga, att vi vid behandlingen av dessa ärenden skola erinra oss, att vid varje tillfälle, då det gällt att förnya avtalen eller under avtalstiden frågan om tobaksmonopolet och spritmonopolet diskuterats, alltid rullats upp denna mängd av olika meningar och denna mängd av småsaker och att man oupphörligen återkommit till vissa småaktigheter. Det är intet nytt. Jag tror, att om vi skulle fortsätta att diskutera denna sak dag efter dag och vi skulle fortsätta att hävda våra rent personliga uppfattningar i dessa saker, så skulle vi aldrig komma till något resultat. Det är ju givet och klart, att när vid behandlingen av dessa ärenden så många olika meningar göra sig gällande, man inte kan nå något resultat, om man ställer sig på den ståndpunkten, att man säger: Här står jag, och här står jag vart det än bär; utan man måste försöka förstå varandra och komma till det för saken bästa och lyckligaste resultatet.

Innan jag går in på de frågor, beträffande vilka jag tänkte säga några ord, skall jag särskilt vända mig till herr Lithander, då han har ställt ett yrkande på den nu föredragna punkten. Herr Lithander yrkar, att vi skola hemställa till Kungl. Maj:t, att Kungl. Maj:t nästkommande år skall komma till riksdagen med förslag om monopolens avskaffande. Jag skulle vilja säga, att herr Lithander har växlat uppfattning i dessa saker så många gånger, att jag inte en gång tar honom på allvar, när han nu föreslår monopolens avskaffande. Den 17 februari 1920 bjöd herr Lithander socialdemokraterna att gå tillsammans med honom för avskaffande av de tio kapitalistiska spritpelarna, som uppburo spritmonopolet. Herr Lithander ville vid det tillfället, således med inlösen av stamaktiekapitalet, göra spritmonopolet till ett fullkomligt statsmonopol. När vi i fjol behandlade denna sak, med anledning av en motion av den nuvarande finansministern, ställde sig herr Lithander på den ståndpunkten, att monopolet för att rätt kunna utöva sin verksamhet måste vara aktiebolag, där det enskilda intresset fick komma in och det enskilda initiativet i monopolbolaget fick göra sig gällande. I dag föreslår herr Lithander monopolens avskaffande. Jag tillåter mig säga herr Lithander i dag vad jag sade, när vi behandlade denna sak den 6 mars i fjol, att man måste från riksdagens sida vara synnerligen försiktig med en sådan sakkunskap, som har förmåga, såsom herr Lithanders, att dansa mellan så många olika ståndpunkter.

Jag skall icke taga upp frågan om aktieägarna och den förändring, som därvidlag är gjord i Kungl. Maj:ts förslag. Herr finansministern fann sig lätt i denna anordning. Den bör inte innebära några svårigheter, när man har lagt saken helt och hållet i Kungl. Maj:ts hand och således givit finansministern fria händer. Jag vill emellertid gentemot det som framhölls av herr finansministern och av herr Ljunggren angående direktörsrådet ha framhållit, att anledningen till att utskottsmajoriteten vidtagit denna förändring i Kungl. Maj:ts förslag är, att utskottsmajoriteten ansett, att det är styrelsen för monopolbolaget, som skall bära ansvaret för monopolbolagets verksamhet. Därför bör det läggas i denna styrelses händer att tillsätta detta direktörsråd och framför allt att utfärda instruktion för detsamma. Vi ha nämligen ansett, att det skulle i avsevärd mån avtrubba styrelsens ansvarighet, om riksdagen vore den som till punkt och pricka i alla detaljer skisserade upp den instruktion, efter vilken dessa styrelser sedermera skulle tillsätta direktörsråd och efter vilken detta direktörsråd skulle arbeta. Det är för att hävda styrelsens ansvarighet, som utskottet gjort denna förändring.

Innan jag går in på frågan om revisorererna, som blivit mycket omdiskuterad, vill jag säga ett par ord om vad som här framförts rörande utdelnings-

Ang.
statens tobaks-
monopol.
(Fort.)

Ang.
statens tobaks-
monopol.
(Forts.)

procenten av herr finansministern. När vi i utskottet gingo att överväga, vilken utdelningsprocent som skulle komma till användning, blev utskottet tämligen snart överens om, att fem procent skulle vara en utdelning som, om man såg frågan i belysning av rådande penningförhållanden, skulle väl räcka till. Utskottet ansåg nästan enhälligt denna utdelning så mycket mera vara skälig, som det icke finns några som helst risker för aktieägarna och staten åtagit sig garanti för utdelningen. Detta har för oss varit avgörande. Då vi sökte draga upp linjerna för förvaltningen, kommo vi in på frågan om utdelningen på statens egna aktier i tobaksmonopolet. Vi satte även denna till 5 procent, för att därigenom sätta ett lås för möjligheten för olika finansministrar att utan att gå till riksdagen kunna beskatta det svenska folket. Denna möjlighet har bevillningsutskottet velat ha stängd såväl när det gäller tobaksmonopolet som spritmonopolet. Om nu kammaren skulle taga hänsyn till finansministerns vädjan med de 6 procenten, skall jag icke ha något att invända däremot, fastän enligt min mening precis lika starka skäl om icke starkare skäl tala för den ståndpunkt utskottet intagit.

Låt mig sedan säga ett ord om de reservationer, som äro avgivna. På sidan 43 i betänkandet finna vi, att herr Lithander i en reservation tager upp frågan om förbudet, som han ju här har förklarat sin anslutning till i dag, då han talat för förbud mot snusätning och förbud för riksdagsmän att tillhöra något monopolbelags styrelse. Jag skulle vilja framhålla, att utskottet för sin del icke har funnit några som helst övertygande skäl för den ståndpunkt, som framförts av herr Lithander och ett par andra reservanter. Vi ha icke godtagit det skäl, som herr Lithander här presterade, nämligen att riksdagen av hänsyn till dessa fyra herrar, två i tobaksmonopolet och två i spritmonopolet, på något sätt skulle låta sin mening påverkas. Nu erkänner jag, att det är duktiga karlar dessa fyra, som representera staten i de båda monopolen och samtidigt äro riksdagsmän. Men så mäktiga och så duktiga tvivlar jag på att de äro, att det skulle vara möjligt för dessa fyra att påverka riksdagens mening därhän, att de båda kamrarna fattade beslut på annat sätt än kamrarna önskade. Jag tror, att när man nu har skapat starkare garantier och kontroll än som någonsin tillföre funnits, det borde vara slut med misstänksamheten och slut med det misstänkliggörande, som nu ägt rum så många år. Det ser emellertid ut som om i samma ögonblick man avkopplar misstänkliggörandet mot monopolet, vilket varit strykpojke i så många år, man vill flytta över det på riksdagsmännen och i fortsättningen göra dem till strykpojkar. Jag tycker det är en ståndpunkt, som inte kan uppehållas och som inte kan försvaras.

Låt mig sedan säga ett ord om den reservation, som framförts för att tobaksmonopolet i folkhälsans tecken skulle bedriva sin verksamhet. Jag erkänner liksom utskottsmajoriteten, att man bör, så långt det är möjligt, taga hänsyn till folkhälsan när det gäller dessa saker, men vi äro en liten smula tveksamma, när det gäller att utan erfarenhet skriva in i kontraktet mellan staten och monopolet, att monopolet skall bedriva sin verksamhet på det sättet, att det tillmötesgår de krav, som ur folkhälsans synpunkt kunna ställas. Jag erkänner, att jag egentligen icke förstår vad man menar. Om man menar att monopolet skall tillverka nikotinfria cigarrer och nikotinfria cigarretter, så skulle jag närmast vilja säga, vad vi enstämmigt sade i bevillningsutskottet, när vi i samband med frågan om hänsynstagande till folkhälsans synpunkt fingo upp till utskottet nikotinfria cigarrer och nikotinfria cigarretter: Gud bevara oss för detta i fortsättningen. Jag tror således, att det inte går att förena denna ståndpunkt med att man å andra sidan slår fast, att monopolet skall taga hänsyn till de smakriktningar och de synpunkter, som göra sig gällande bland den konsumerande allmänheten. Det skulle väl vara

något orimligt att i folkhälsans namn försöka påtvinga svenska folket nikotinfritt rökverk. Jag tror, att det skulle innebära ungefär detsamma som ett avskaffande av tobaksmonopolet.

Herr Lithander kom slutligen in på det spörsmål, som beröres på sidan 28 i bevillningsutskottets betänkande. Jag vill erinra om, att den fråga som föreligger har uppkommit genom det sätt, som tobaksmonopolet använde, då det placerade huvudparten av sitt kapital i Stockholms enskilda bank. Mot detta gjorde monopolkontrollutredningen anmärkning och uttalade, att bolaget vid sina insättningar skulle begärna sig av bank, som lämnade högre ränta. När i utskottet den frågan fördes fram att monopolbolagen skulle åläggas att använda riksbanken såsom huvudbank, tillät jag mig och flera med mig att fråga: Få monopolbolagen någon ränta i riksbanken? — Nej, riksbanken lämnar ingen ränta på där insatta medel; men om, såsom när det gäller Vin- och spritcentralen, bolaget behöver låna vid vissa tillfällen, vill säkerligen riksbanken ha ränta på utlånta pengar. Jag tror, att det är rimligt att riksdagen i detta fall tar hänsyn till dels vad monopolkontrollutredningen anfört, dels att Kungl. Maj:t icke har ansett sig böra framlägga ett förslag i detta hänseende. Utskottsmajoriteten har, när den hemställer om att under den sexårsperiod, som nu börjar, man skall utreda om det finns möjlighet att komma till nya former för monolets organisation, ställt sig på den linjen, att man då jämsides också skall utreda och undersöka frågan om pengarnas placering för monolets vidkommande. Jag tror att det är en rimligare ståndpunkt att gå till ett ställningstagande i frågan, när denna sak är utredd och prövad, än att riksdagen nu utan vidare skall gå till ett ställningstagande och därvid gå direkt mot den ståndpunkt, som monopolkontrollutredningen intagit.

Låt mig så till sist säga ett par ord om det, som har väckt en mycket stor uppmärksamhet, när utskottet framlagt sitt förslag, nämligen frågan om revisionen. Det har sagts inom riksdagen och utom riksdagen, att det framlagda förslaget innebär en kränkning av grundlagen, ett riksdagens inträngande i förvaltningen, som är en mycket betänklig ordning. Ja, såvitt jag kan förstå, är det enligt utskottets mening intet av detta. Det är enligt vår mening en kontroll av förvaltningen i ett par av de skatteinstrument, där riksdagen ensam är den som utövar beskattning. Det är en kontroll över skatteinstrument, som riksdagen har skapat och över vilka riksdagen själv beslutar. Under sådana förhållanden förefaller det mig mycket egendomligt, att man här kan taga upp en debatt om att riksdagen skulle sakna rätt att bifalla utskottets förslag. Jag hemställer, att de ärade ledamöterna av denna kammare ville slå upp Kungl. Maj:ts proposition i ärendet, sidan 36, där finansministern förklarar, att han finner inga hinder ur konstitutionell synpunkt för val av revisorer av riksdagen. Jag erinrar om, att här har konstitutionsutskottets ordförande, om det betyder något i saken — det vet jag inte — väckt en motion, där han framhåller just dessa synpunkter och vederlägger det uttalande, som gjorts av statskontoret och av spritmonopolbolagets styrelse. Jag vill också erinra om, att den man i den förnyade undersökningen, justitierådet Borgström, som gått emot denna anordning, har, enligt vad som framgår av utredningen, icke tillskrivit detta alltför stor vikt, men han har ansett, att det avgörande inte varit de konstitutionella synpunkterna utan de praktiska. Jag tror således, att riksdagen mycket väl kan gå in för ett bifallande av utskottets linje i fråga om revisionen. Jag vill också erinra om, att just de valmän, som utskottet föreslår skola erhålla ifrågasvarande uppdrag, redan enligt de reglementariska föreskrifterna erhållit särskilt uppdrag, utöver de som äro inskrivna i riksdagsordningen 71 §. Detta är således ett direkt fullföljande av vad riksdagen har inskrivit i sina regle-

Ang.
statens tobaks-
monopol.
(Forts.)

Ang.
statens tobaks-
monopol.
(Forts.)

mentariska föreskrifter. Herr finansministern var också inne på frågan, vilkendera metoden som vore att föredraga, tillsättande direkt eller genom valmän. Jag vill säga: För mig spelar det ingen roll. Jag tror, att hur det än väljes, dessa val komma att noga prövas. Vare sig det kommer att väljas direkt i kamrarna eller att väljas genom valmän, så komma säkerligen partiernas förtroenderåd att vilja ha ett ord med i laget och de komma också att genom förhandlingar söka nå bästa möjliga resultat. Det har emellertid icke varit möjligt att samla utskottsmajoriteten på den andra linjen. Där- emot gick det att på den linje, som utskottet här föreslår, åstadkomma en kompromiss. Jag vill också säga till dem, som nu driva den meningen, att riksdagens kamrar till varje pris skola utse dessa revisorer: Är det inte bättre med en god kompromiss från början än en dålig sammanjämkning i fortsättningen?

Jag vill, herr talman, med anförande av dessa synpunkter från utskottets behandling av det föreliggande ärendet hemställa om bifall till den föredragna punkten i utskottets hemställan.

Herr **Vougt**: Herr talman! Jag har begärt ordet med anledning av den motion jag och några medmotionärer väckt i anledning av den kungl. proposition som nu behandlas.

En av kammarens ärade ledamöter sporde mig nyss, vad jag skulle yttra mig om, och när han fick veta vad det var fråga om, sade han: det är bara en detalj, en bagatell. — Det är utan tvivel riktigt. I den stora komplex av frågor, som här behandlats, är givetvis det spörsmål, som rör monolets förhållande till personalen, en detaljfråga. Det förhåller sig ju så, att vi här i dag ha att behandla dels monolets förhållande till staten, dels monolets förhållande till allmänheten. Det är emellertid givet, att när det gäller just personalen, man har att göra med en grupp människor, som i olikhet med staten och även allmänheten i stort sett saknar alla möjligheter att på allvar göra sina intressen gällande gentemot monolet. Vi ha, när det gäller deras anställningsvillkor, deras kvarstannande i yrket o. s. v., att lita till en human politik från monolets sida. Monolet har också redan i instruktionen av år 1915 fått sig förelagt att gentemot arbetarna och övrig personal förfara med den särskilda hänsyn, som betingas av bolagets ställning som ensam arbetsgivare inom tobaksindustrien. Jag vill inte bestrida, att man i stort sett måste säga att tobaksmonolet förstått att föra en i möjligaste mån human understödspolitik, när det har måst avskeda vissa grupper av arbetare, men monolet har samtidigt haft att taga hänsyn till eller att foga sig efter föreläggandet att å alla områden av sin verksamhet, som det heter, anordna driften på det mest rationella och effektivaste sättet. Det har uppenbarligen då och då uppstått en konflikt mellan å ena sidan hänsynen till personalens krav, å andra sidan kravet på att driften rationaliseras i största möjliga utsträckning. Man behöver därför inte förvåna sig över, att det från arbetarhåll framkommit klagomål gentemot monolets styrelse rörande den ersättnings- och understödspolitik, som har förts. Jag har för min del försökt att undersöka, i vilken mån dessa klagomål äro berättigade. Jag har funnit framför allt, att man måste tala om en viss oenhetlighet, när det gäller tillämpandet av grunderna för understöds- och ersättningspolitiken. Jag har i motionen påvisat, hurusom avskedanden, som ägt rum under samma år för olika grupper, lagts efter olika normer, vilket gjort, att den ena gruppen drabbats hårdare än den andra. Jag tror för min del, att monolet i den senare delen av sin verksamhet tagit hänsyn till, att det uppenbarligen bland de avskedade arbetarna funnits sådana, som inte varit i stånd att skapa sig en ny bana med de medel, som de av monolet och på en gång fått anslagna åt sig, och följakt-

ligen har monopolet funnit sig böra i stället gå in för att bevilja understöd under viss tid. Detta system har emellertid kommit att verka på sådant sätt, att de arbetare, som fått ersättning under vissa år, funnit sig vara tillbakasatta i jämförelse med de arbetare, som tidigare fått ersättning på en gång.

Nu har emellertid utskottet avgivit ett mycket välvilligt yttrande över motionen. Man kan visserligen knappast säga, att motionen är tillstyrkt, men utskottet uttalar dock det önskemålet, att Kungl. Maj:t bör ägna denna fråga uppmärksamhet. Jag vill då nämna, att det finns en grupp av arbetare i Malmö, som äro avskedade för några år sedan och befinna sig i mycket svåra förhållanden till följd av avskedandet. De ha måst söka sin utkomst i Köpenhamn inom tobaksindustrien. Detta har lett till att de, på grund av de förhållanden som i Köpenhamn råda på hyresmarknaden, inte haft möjlighet att taga med sig sina familjer. Följaktligen arbeta de i Köpenhamn och ha sina familjer i Malmö. Det är ett exempel på konsekvenserna av, att arbetare, som äro fullt yrkesskickliga, berövas möjligheten att inom det egna landet söka sin utkomst. Jag ber endast att få uttala den förhoppningen, att monopolet måtte taga dessa arbetares svåra läge i betraktande. Jag vill vidare understryka den förhoppningen, att Kungl. Maj:t måtte ägna denna fråga ytterligare uppmärksamhet. Redan i fjol utlovades från Kungl. Maj:ts sida en utredning. Den utredningen har, såsom av betänkandet framgår, av något skäl icke blivit verkställd. Jag hoppas, att den kommer att bli verkställd, så att det blir möjligt att få en systematisk överblick över den politik, som förts ifrån monolets sida. Jag tror också, att det från monolets sida skulle vara av gagn att från statsmakterna få vissa direktiv, som kunde utfärdas med ledning av en från officiellt håll utförd utredning. Jag har för övrigt, herr talman, intet yrkande.

Häruti instämde herrar *Andersson* i Malmö och *Lovén*.

Herr **Carleson**: Herr talman! Liksom en del andra talare gör även jag för min del mig till målsman för den meningen, att utskottet i stort sett tillgodosett de krav, som man lämpligen bör ställa på de företag, som nu äro i fråga, nämligen tobaksmonopolet samt Vin- och spritcentralen. Man har ju här att välja emellan, huruvida en affär av ifrågavarande slag skall vara ordnad mera såsom ett privat företag, skött ungefär efter de principer, som gälla vid skötseln av enskilda företag, eller om affären skall skötas såsom ett direkt statligt företag. I sistnämnda fall har man naturligtvis att räkna med alla de svårigheter, som vi ha oss mycket väl bekanta både från andra länder i nuvarande tid och från vårt eget land i förgången tid och som sammanhånga med den byråkratiska skötsel, som blir en naturlig följd av att staten tar hand direkt om företaget. Om staten i stället, såsom i detta fall, begagnar sig av den väg, som nu under halvtannat årtionde följts, nämligen aktiebolagsformen, så kan jag svärigen finna, att man därav skall kunna draga slutsatsen, att här, såsom från ett håll angivits, föreligger camouflage. Det skulle då betyda, att en eller annan skulle kunna anse sig vara direkt bedragen vid sina transaktioner med tobaksmonopolet på den grund att han skulle tro sig ha att göra med ett enskilt, privat företag och icke med ett företag, där staten är ägare. För det första lär det inte finnas några personer, som göra affärer med tobaksmonopolet, vilka inte ha reda på den saken. Och för det andra är det inte för att på något vis dölja någonting, som man begagnar aktiebolagsformen, utan det är just för att få den smidigare anpassning, som behövs för att över huvud taget på ett ekonomiskt fördelaktigt sätt sköta ett företag, vilket naturligt hör hemma på det privatekonomiska området men som på

Ang.
statens tobaks-
monopol.
(Forts.)

grund av skattehänsyn kommit att indragas inom statens egen verksamhetsfär. Det enda, man därvid skulle kunna anmärka, vore, om man, såsom herr Lithander menade, kunde göra gällande, att man, därigenom att staten under aktiebolagsform driver denna rörelse, kan borteliminera sakkunskapen från företagets styrelse. Herr Lithander vann ju en viss succé genom att meddela, att den ende tekniskt sakkunnige, som fanns i styrelsen vid tobaksmonopolets bildande, var den förste som avlägsnades. Jag har nu inte reda på herr Lithanders erfarenhet om skötseln av företag. Min egen erfarenhet säger mig, att även i mycket omfattande företag man icke givetvis kräver teknisk sakkunskap hos styrelsens ledamöter, men däremot fordras det, att dessa äga sunt förstånd och gott omdöme, då det gäller att taga till vara den sakkunskap, som bör återfinnas hos de i företaget anställda. Och jag tror icke, att man kan lägga tobaksmonopolet till last, att det icke har begagnat sig av sådan sakkunskap. Jag tror för min del, att trots de speord, som allt emellanåt uttalas om tobaksmonopolets varor, i verkligheten tobaksmonopolet tillhandahåller allmänheten en mycket bättre vara än man eljest från andra länders tobaksmonopol har erfarenhet av, och till jämförelsevis hyggligt pris. Och om priset är högt, beror det icke på organisationen, utan på att staten har tobaksmonopolet såsom ett skatteinstrument och genom skatten höjer priset.

För övrigt har jag mot förslaget sådant det föreligger i stort sett icke annan erinran att göra än vad beträffar revisionsfrågan. Ser man frågan ur praktisk synpunkt och för ögonblicket frånser den konstitutionella sidan, förefaller det mig som om vilket företag man än skulle ha hand om, skulle man icke vilja lägga valet av revisorer och ledning m. m. hos organ, som skapats för helt andra ändamål än för att tillgodose de ekonomiska intressena i privatekonomiskt organiserade företag. Jag kan icke finna, att riksdagen är vald på sådant sätt, att den a priori kan anses lämpad för att utse revisorer i sådana privatekonomiskt organiserade, privatekonomiskt också från grunden lagda, företag som tobaksmonopolet och Vin- och spritcentralen. Det förefaller mig, som om det naturliga vore, att härvidlag riksdagen, som är en politisk institution, skulle i stället använda andra organ för att utse revisorerna. Och då man ser på dessa andra organ, har jag för min del icke något val. Ett organ, som är lämpat att utse revisorer, det är Kungl. Maj:t. Vi hade i onsdags en debatt om regeringsmaktens stärkande. Här äro vi inne på ett sådant område. Det är klart, att när grundlagen har strängt skilt mellan riksdagens befogenheter och Kungl. Maj:ts befogenheter, man har velat åt Kungl. Maj:t bevara den administrativa delen och att man har åt riksdagen såsom naturligt är velat bevara hela den makt, som ligger i att riksdagen skapar kontroll över förvaltningen och bestämmer grunderna för kontrollen. Utövändet av kontrollen är enligt grundlagens anda och bokstav lagd hos Kungl. Maj:t. Saken ligger därför så till, att riksdagen borde, även om den skulle ha konstitutionell befogenhet att utse revisorer, låta regeringen, som jag hoppas i flertalet fall har majoritetens förtroende, få utse dessa revisorer. Efter vad det sagts, skulle det icke vara givet, att det är konstitutionellt oriktigt, att riksdagen utser revisorerna. Jag är för min del icke övertygad av den bevisning i detta avseende som konstitutionsutskottets ordförande framlagt i sin motion. Jag kan icke fränkänna, tycker jag, vitsord åt vad den säkraste kännaren av våra grundlagars anda och fortfarande till stor del skaparen av dess bokstav sagt i ett uttalande, som herrarna antagligen väl känna till, men som jag i varje fall ber att få citera. I detta uttalande, som Järta gjort så få år efter grundlagarnas tillkomst som 1816, säger han: »Rikets ständer kunna välja styresmän för sina penningverk, revisorer av dessas och statsverkets förvaltning, justitieombudsman och dess suppleant, samt kommitterade till tryckfrihetens vård. Allt vad grundlagarna i detta avseende icke tillåta, måste de

anses förbjuda, ty annars skulle till rubbning av alla konstitutionella förhållanden riksens ständer kunna insätta särskilda sina ombud i varje förvaltningsgren.» Jag förstår mycket väl, att praxis och utveckling kunna föra med sig, att man tolkar en paragraf olika vid olika tider, men man kan dock vara överens om att det uttalande, som sålunda gjorts, vittnar om i vilken anda dessa grundlagar kommit till. Och jag vill säga, att så sent som på 1920-talet har socialiseringsnämnden också gjort sig efter ingående undersökningar till tolk för den uppfattningen, att, innan man går till åtgärder av ifrågavarande beskaffenhet, man bör göra ändring i grundlagarna.

För min del anser jag sålunda för det första att det är icke konstitutionellt riktigt, att riksdagen väljer revisorer för ifrågavarande företag, för det andra att det icke är praktiskt och för det tredje att man därigenom skulle motverka vad som synes vara riksdagsmajoritetens mening, nämligen att stärka regeringsmakten. Under sådana förhållanden, herr talman, skulle jag egentligen göra ett yrkande i syfte att revisorerna borde utses av Kungl. Maj:t, men jag kan förstå, att där har jag icke konstitutionell befogenhet, därför att det föreligger icke något sådant förslag i föreliggande handlingar. Under sådana förhållanden kommer jag vid vederbörande punkt att rösta för det mindre onda, nämligen Kungl. Maj:ts förslag i förevarande avseende.

Med herr Carleson förenade sig herrar *Anderson* i Linköping och *Prytz*.

Herr Sävström: Herr talman! Jag skall be att få yttra några ord om den mest omstridda punkten i bevillningsutskottets utlåtande, nämligen om revisorerna, den punkt som den föregående ärade talaren mest uppehöll sig vid och fäste det största avseendet vid. I likhet med herr Elof Ljunggren har jag inom monopolutredningen ansett, att när det gäller revisorer skulle riksdagen själv äga befogenhet att utse en del av revisionens ledamöter. När den frågan övervägdes inom kommittén, så anfördes det redan på den tiden, att det måhända skulle finnas vissa konstitutionella betänkligheter mot att gå fram på den linjen, och när utlåtandet sedan förelåg, så yttrade sig också många personer, som ansågo, att det icke skulle vara riktigt ur konstitutionell synpunkt, att riksdagen själv skulle välja revisorer. Men allt eftersom tiden har gått, har den konstitutionella synpunkten trängts i bakgrunden, och man har i stället börjat anförda mera praktiska skäl mot en sådan anordning.

Jag skulle emellertid, särskilt i anledning av den föregående ärade talarrens yttrande, vilja fråga: Om man ur konstitutionell synpunkt kan anföra betänkligheter mot att riksdagen utser vissa ledamöter i revisionen, hur kunde man då på sin tid tillstyrka, att riksdagen skulle vara med om införande av monopolföretag överhuvud taget? Den frågan var långt mera viktig, och den borde egentligen ha givit anledning till diskussion ur konstitutionell synpunkt. Men då det gällde införandet av monopolföretagen, så var det en fråga om att skaffa pengar till statskassan, och allt annat fick då träda åt sidan.

Nu har bevillningsutskottet icke kunnat acceptera vårt förslag om att riksdagen skulle själv välja revisorer, utan föreslagit, att de valmän, som utse riksbanks- och riksgäldsfullmäktige, skulle få i uppdrag att utse vissa ledamöter av revisionen. Den tanken övervägdes också inom monopolutredningen. Emellertid skulle jag vilja säga, i olikhet med herr Ljunggren, att jag finner läget vara sådant, att det icke finnes någon möjlighet att kunna få vårt förslag igenom, att riksdagen skall själv utse revisorerna. Det anser jag för närvarande utsiktslöst, och om valet står mellan det av Kungl. Maj:t framlagda förslaget och det av bevillningsutskottet förordade förslaget, så vill jag säga, att jag för min del föredrar det av utskottet framlagda förslaget. Ty om

*Ang.
statens tobaks-
monopol.
(Forts.)*

Ang.
statens tobaks-
monopol.
(Forts.)

Kungl. Maj:ts förslag skulle komma att bifallas, bleve det antagligen så, att det bleve riksbanks- och riksgäldsfullmäktige själva, som skulle vara revisorer. Om åter utskottets förslag bifalles, skulle visserligen detsamma kunna inträffa, men då har man i varje fall icke på förhand bundit sig för att revisorerna skola vara riksbanks- och riksgäldsfullmäktige, utan det kan vara andra.

Det är skillnaden, och det är enligt min mening en förtjänst i utskottets förslag. Att det skulle bli några stora svårigheter med hänsyn till de olika partierna att utse lämpliga revisorer, anser jag icke vara något skäl, som kan vara avgörande. Det är klart, att nog känner litet var sitt ansvar, när det gäller dessa uppdrag. Det är ömtåliga företag det här gäller. Det är också klart, att valet bör ske med urskillning. Jag vill icke säga, att det icke får vara kritik, men man får dock tänka på, att det är företag av ömtålig natur, och därför gäller det att framföra sådan kritik, som är vederhäftig och framför allt saklig. Jag vågar tro, att den anordning, som utskottet förordat, skall kunna realiseras på ett sådant sätt, att det icke behöver uppstå några svårigheter eller olägenheter.

Jag kommer, herr talman, när denna punkt företages till omröstning, att giva min röst för utskottets förslag.

Herr Engberg: Herr talman! Jag har begärt ordet för att yttra några ord om sakens konstitutionella sida. Jag kan icke, herr talman, finna annat än att det rent av kan vara tveksamt, huruvida talmännen i kamrarna kunna ställa detta under proposition, sådan en gång den i Sverige gällande grundlagen är skriven. Jag ber att få fästa uppmärksamheten därå, att i den mån riksdagen enligt vår grundlag reviderar inrättningar, är det två grupper, som i grundlagen äro förutsedda: å ena sidan sådana inrättningar, som äro direkt underlagda riksdagen, alltså riksbanken och riksgäldskontoret, å andra sidan de inrättningar, som äro integrerande delar i själva statsverket och där det beror på riksdagens anslagsbeviljande, hur deras budget ser ut. I båda fallen anses det vara en självklar konsekvens av grundlagens hela tankegång, att riksdagen skall utse revisorer, och som bekant är det statsrevisorerna, som äro den stående granskande institutionen.

Vad föreligger i detta fall? Det är fråga om inrättningar, som icke tillhöra den förra gruppen, det är fråga om inrättningar, som icke heller tillhöra den senare gruppen, utan det är fråga om inrättningar, som ligga under aktiebolagslagen. Hade det varit så, att vi haft att göra med rena statsmonopol, så att stamaktierna varit inlösta, så vore all tvekan borta, ty då skulle statsrevisorerna granska inrättningarna på samma sätt som alla andra inrättningar, som ingå i statsverket. Men detta är en grupp, som ligger alldeles utanför, halvstatliga monopol under aktiebolagslagen. Här skulle således införas den nyheten, att riksdagen vid granskning av dylika inrättnings verksamhet skulle utse revisorer. Jag nödgas, herr talman, säga, att denna nyhet på grundlagens område är ganska äventyrlig. Ty det vore en splitter ny väg, att riksdagen skulle utse revisorer för sådan verksamhet, som icke är en integrerande del av statsverket eller är riksdagen underlagd. Jag kan icke annat såsom ledamot av konstitutionsutskottet än uttala den uppfattningen, att det förefaller, som om den grundlagsenliga sidan av saken hade på ett alltför lättvindigt sätt behandlats vid handläggningen av detta ärende.

Jag finner, att den kompromisslinje, som Kungl. Maj:t sökt sig fram på, är långt ifrån tillfredsställande. Men jag måste liksom herr Carleson säga, att i valet mellan två onda ting får man stanna vid det mindre onda, ehuru jag är fullt medveten om att Kungl. Maj:ts linje icke bara snuddar vid grundlags-

brottet, utan går ett stycke över gränsen, fastän icke i samma utsträckning som utskottets förslag.

Den tankegång i grundlagsfrågor bevillningsutskottet omfattar kan korteligen uttryckas så, att monopolföretag, som kunna betraktas såsom skatteinstrument, på grund av svenska folkets rätt att sig självt beskatta skola läggas i riksdagens hand. Följaktligen har riksdagen att utse kontrollörer över dessa skatteinstrument. Den tankegången kan förefalla ganska bestickande, men den lider av det väsentliga felet, att man kan, herr talman, icke i konstitutionell mening betrakta dessa monopolföretag såsom skatteinstrument, med mindre de bli fullständiga statsmonopol och sålunda stamaktierna inlösas. Då är tankegången riktig, men då hade icke behövt utses några särskilda revisorer, utan då hade statsrevisorerna skolat sköta om kontrollen.

Jag har, herr talman, den uppfattningen, att av all konservatism är den konservatism bäst och sundast, som håller sig till grundlagen. Det är farligt, enligt min tanke, att tumma på vår grundlag. Vi ha rätt att kräva en ny grundlag, när vi så önska, men vi skola ha respekt för den grundlag vi ha, så länge vi ha den. Och jag kan icke finna annat än att bevillningsutskottets resonemang går så långt bort ifrån de vägar, som äro konstitutionens egna, att jag velat säga ifrån, att jag betraktar det såsom synnerligen vanskligt och att jag kommer att giva min röst för det mindre onda i vad gäller utseende av revisorer.

Beträffande styrelseledamöterna vill jag anmäla, att jag ansluter mig till herr Lithanders reservation. Jag anser, att de, som skola sitta i en halvstatlig monopolstyrelse, skola icke utses ur riksdagsmännens krets. Det är icke småaktighet att ställa sig på en dylik ståndpunkt, det är en akt av renlighet. Jag tror, att det är riktigt och sunt att det drages en gräns mellan politik och ekonomi, en gräns, som svenska riksdagen under alla förhållanden har gott av att den är dragen. Det kan enligt min mening endast lända vårt politiska liv till styrka, om den gränsen drages upp klart och tydligt i detta fall. Då den punkten blir ställd under proposition, kommer jag för min del att giva min röst för herr Lithanders reservation.

Jag har, herr talman, velat i principdebatten deklarerat dessa synpunkter.

Herr Lithander: Herr talman! Jag har begärt ordet för att bemöta något av vad herr Olsson i Gävle sade.

Jag har konsekvent varit emot allt vad monopol heter ifrån den stund de tillkommo och till den stund nu är. Men när jag påyrkat inlösnings, har det varit med framhållande av, att när man nu en gång inrättat dessa monopol, så vore det bättre med inlösen än med det osäkerhetstillstånd, som då gjorde sig gällande. Man hade en följd av år slagits med majoriteten och velat ha granskning och revision. Men nej, riksdagens ledamöter fingo ej se på detta. Det var enskilda företag. Statsrevisorerna fingo ej se på det, därför att det var enskilda företag. Och när man ville göra gällande, att då skulle de vara jämställda med andra enskilda näringar, då sades det, att dessa företag voro organ för staten i och för inkasserande av omsättningsskatten. De voro ej det ena eller det andra, och i det läget sade jag — och jag har även motionerat därom — att staten borde lösa in aktierna, så att vi komme ifrån detta tillstånd och så att riksdagen finge något att säga till om. Det har varit, tack vare den hjälp jag fått från olika håll inom kammaren, som vi kommit fram till en granskning år 1923 och sedan till en granskning år 1928 och i alla fall kommit därhän, att riksdagen nu har något att säga till om i dessa frågor. Men det innebär ej, som herr Olsson sade, ett dansande mellan olika uppfattningar. Min uppfattning är konstant, och jag hoppas, att herr Olsson i fortsättningen skall finna den lika rotfäst. Men det hindrar givetvis icke, att när man kommit fram till ett

Ang.
statens tobaks-
monopol.
(Forts.)

Ang.
statens tobaks-
monopol.
(Forts.)

fullbordat faktum, att monopolen existera, som de göra, får man taga hänsyn därtill och försöka rätta till det, som är galet på olika punkter. Till herr Carleson vill jag säga, att när på sin tid det dåvarande kammarrättsrådet Carleson insattes i tobaksmonopolets styrelse, så var jag fullt av den meningen, att där hade vederbörande varit angelägna om att förvissa sig om en synnerligen förnämlig ekonomisk kapacitet, som genom sin i övrigt mycket omfattande verksamhet kunde sitta inne med kunskaper, som vore synnerligen värdefulla för monopolstyrelsen. Vad jag sagt är det, att den enda sakkunskapen på själva tobakstillverkningens område har man varit angelägen att skaffa bort. Jag tror, att den ärade talaren tillhör dem, som med öppen blick för behovet kunna bevaka monolets intressen, och det har ej varit mot en dylik uppfattning jag reagerat. Ty jag har öppen blick för att det är personer av den kapaciteten, som man behöver. Men jag har reagerat mot, att man tillför detta monopol ledamöter, vilkas enda kvalifikationer äro, att de tillhöra det ena eller det andra politiska partiet. Det är däremot jag reagerat, och jag tror, att riksdagen gör klokt i att reagera mot detta. Riksdagen skall stå utanför det hela.

Det glädde mig verkligen häromdagen, när jag i ett anförande, som hölls av herr C. G. Ekman, fick stöd för den uppfattningen. För såvitt jag rätt uppfattade det yttrandet, sade herr Ekman vid det tillfället — det var den 26 april — bl. a.: »Herr statsministern framhöll, att om man skulle sträcka sina anspråk så långt, skulle man kanske nödgas fylla regeringen med ämbetsmän eller, om jag uppfattade honom rätt, med ekonomiskt oberoende personer eller yrkespolitici, och om de senare sade han, att man skulle bliva tvungen att efter de olika statsrådsperioderna se till, att de kunde få sitt uppehälle genom allmänna uppdrag.» Och sedan fortsatte herr Ekman: »Jag vill då som min uppfattning säga, att då i något fall en person erhållit ett allmänt uppdrag av *det* skälet, att han på grund av sin förutvarande anställning måste få sin existens betryggad, så är detta ett betraktelsesätt, som jag icke kan godkänna. Äro några sådana uppdrag utlämnade, förefaller det mig önskvärt, att de omedelbart inhiberas. Endast i det fall att det allmänna själv har intresse av att engagera den ena eller andra personen för fyllande av samhällsuppgifter, synes man kunna motivera anlita dem vare sig av politiker eller andra personer. Eljest föreligger ett missbruk av regeringens utnämningssätt.»

Här föreligger en motsvarighet. Det är den tanken, som herr Ekman uttalade, som jag anser riktig. Finnes det kvalifikationer för ett visst uppdrag, så skall det vara normerande. Men det får ej vara ett utskiftande mellan olika politiska partier av sinekurer. Det är mot detta jag vänt mig. Jag hörde nu till min tillfredsställelse, att jämväl herr Engberg instämde i det yrkande, jag framställt, vartill även herr Ljunggren och herr Bergman i första kammaren anslutit sig, och till vilket jag är säker om att man i mycket vidsträckt kretsar i detta samhälle och långt utanför detsamma ansluter sig. Ju förr riksdagen kommer till ett beslut i den riktningen, dess bättre. Det är ej någon ny sak. I England, om en parlamentsledamot där gör ett anbud till något government contract, är han diskvalificerad som parlamentsledamot. Vad jag syftar till är att komma fram till ett tillstånd, där man kan säga, att riksdagen står över. Vi skola döma i saker och ting, men ej vara parter i målet. I ledningen skola sitta andra män, men vi må gärna granska.

I ett annat avseende, herr talman, skall jag be att få säga ett par ord. Det står på sid. 23 rörande den motion, till vilken herr Engberg yrkat bifall, att något bärande skäl för detta yrkande, som synes åsyfta förbud för riksdagsman att tillhöra bolagets styrelse, icke anförts, och att utskottet icke har kunnat biträda detta förslag. Jag anser, att utskottet bort formulera yttrandet så: »De bärande skälen för ett yrkande, som åsyftar förbud för riksdagsman att tillhöra bolagets styrelse, som framförts, har utskottet icke velat godtaga.»

Ty med en sådan formulering skulle det verkliga förhållandet ha angivits i tydliga och klara ord. Jag tror för min del, att det skulle stämma mycket mer överens med den aktion — jag skall ej tala om anledningen till den — som gjordes, då vi häromdagen diskuterade konstitutionsutskottets anmärkningar mot regeringens ledamöter, därför att de tillhörde den eller den styrelsen, som dock ej sorterade under riksdagen, utan som de kommit att tillhöra på grund av sin duglighet, oberoende av riksdagsmannaskapet. Skulle icke alla, som då drevo den satsen, kunna följa mig nu? Jo, jag hör, att herr Fabian Månsson instämmer.

Ang.
statens tobaks-
monopol.
(Forts.)

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till min ifrågavarande motion.

Herr Ljunggren: Herr talman! Ledamoten av tobaksmonopolets styrelse herr Carleson anser, att Kungl. Maj:t skall ha rätt att utse revisorer. Enligt den organisation, som föreslås, skall Kungl. Maj:t utse halva styrelsen och dessutom ordförande, så att i händelse det blir lika röstetal i styrelsen, är det den del av styrelsen, som Kungl. Maj:t utsett, som avgör frågan. När nu Kungl. Maj:t också skall utse revisorer, betyder det, att Kungl. Maj:t först skall utse dem, som skola bestämma i saken, och sedan även dem, som skola granska, hur styrelsens ledamöter handlat. Det kan jag ej finna lämpligt, att samma myndighet skall tillsätta både styrelse och revisorer för att besluta över styrelsens förvaltning. I vanliga fall tillgår det ju icke så, utan det är en annan, som tillsätter revisorer, än den, som tillsätter styrelse, och som ständigt äger befogenhet att som i detta fall pröva styrelsens förvaltning.

Herr Engberg yttrade sig ur konstitutionell synpunkt. Han tillhör konstitutionsutskottet, och jag lyssnade med nöje till hans yttrande, som emellertid icke överensstämde med den ärade ordförandens i konstitutionsutskottet uppfattning. Jag har läst dennes motion. Den stämmer ej med herr Engbergs yttrande, utan herrarna äro oense i konstitutionsutskottet. Herr Borgström, som är jurist, säger, att man ej skall fästa någon vikt vid den konstitutionella sidan av saken. Det förefaller, som om Kungl. Maj:t också genom finansministern säger, att det är konstitutionellt riktigt, att riksdagen i detta fall får inflytande. Saken borde därmed vara avgjord, i synnerhet som jag tänker, att talmännen ej komma att vägra proposition.

Beträffande tillsättande av revisorer är det med tillfredsställelse jag konstaterar, att departmentschefen instämt med oss reservanter, som anse, att det vore bäst och riktigast, att riksdagen själv utser revisorer, då det gäller att välja mellan utskottets förslag och vårt.

Beträffande Kungl. Maj:ts förslag till utseende av revisionens ordförande och jourhavande revisor, vill jag tillkännagiva, att jag i utskottet hävdade den ståndpunkt, som Kungl. Maj:t intagit, fastän jag senare böjde mig för det resultat, till vilket utskottet kommit. Jag har den bestämda uppfattningen, att det vore lyckligt, ej blott om den jourhavande revisorn utan också revisionens ordförande, som även borde tjänstgöra lika lång tid som den jourhavande revisorn, hade i enlighet med Kungl. Maj:ts förslag fått utses av Kungl. Maj:t. Men jag har icke avlämnat någon reservation och får därför böja mig för det beslut, till vilket utskottet kommit.

Beträffande utdelningen förefaller det mig, som om man hela vägen varit ense i den punkten. Vad utredningsmännen i detta fall säga, tror jag har tillämplighet. Det heter nämligen i deras utlåtande, när det gäller Vin- och spritcentralens verksamhet, något, som kan tillämpas även här, på sid. 104: »Det kan ifrågasättas, huruvida det icke låter sig göra att begränsa utdelningen å preferensaktiekapitalet till 5 %. Ägarna till preferensaktier skulle i så fall erhålla en utdelning av samma storlek som systembolagens delägare, vilka enligt stadgande i rusdrycksförsäljningsförordningen erhålla högst 5 % utdelning.

Ang.
statens tobaks-
monopol.
(Forts.)

Det nuvarande preferensaktiekapitalet betingar efter 7 % en förräntning av 1,372,000 kronor årligen, varemot efter 5 % utdelningen skulle stanna vid 980,000 kronor. Under angivna förutsättning skulle alltså en årlig besparing av 392,000 kronor vinnas.»

Jag tror, att detta uttalande är riktigt. Är det nu så, att det är svårt att få personer, som vilja bli preferensaktieägare? Det förhåller sig ju så, att vid underhandlingarna med livförsäkringsbolagen framgick otvetydigt, att dessa voro villiga att övertaga dessa aktieägares befogenheter och skyldigheter mot 5 %. Varför antog icke herr finansministern livförsäkringsbolagens anbud, om det hängde på procenten? Jag kan ej tänka mig, att finansministern kunnat ändra uppfattning i fråga om lämpligheten att använda sig av dessa personer, som äro hemmastadda i de avseenden, beträffande vilka monopolutredningen själv uttalat sig, och som voro villiga att åtnöja sig med en jämförelsevis liten avkastning, såsom framgår av detta utlåtande, vilket finansministern själv varit med om att formulera. Nu är det ju det ledsamma, såsom framgick av herr finansministerns anförande, att de där tio pelarna för Vin- och spritcentralen hålla på att strejka. Jag får säga, att i fråga om detta har jag den förhoppningen, att andra skola träda i stället, i synnerhet som jag personligen ej har någon större respekt för dessa 10:s sätt att handha affärerna i Vin- och spritcentralen, då tidigare, som det kan inhämtas i första delen av monopolutredningens utlåtande, grava anmärkningar blivit däremot framställda.

Beträffande herr Lithanders tal om tobaksfråse kanske många tycka, att det är en för liten sak att ge sig in på. Men när vi nu kommit in på de olika punkterna, större som mindre, så kan jag ej underlåta att för fullständighetens skull även beröra denna mindre punkt. Jag skall nämligen be att få komplettera herr Lithanders uttalande en smula. Det är faktiskt så, att styrelseledamöter, suppleanter och revisorer ha rätt till fria tobaksvaror till 250 kronors värde om året och obegränsad rätt till inköp med 30 % rabatt, som nu efter utredningen sänkts till 20 %. För de högre tjänstemännen utgår sådan förmån efter samma grunder. Men jag vill tillägga, att de lägre tjänstemännen få köpa med 30 % rabatt i viss relation till deras årslöner. Jag har funderat mycket, hur detta kan tillämpas, men jag tar för givet, att monopolbolagets styrelse har vissa grunder, efter vilka den går. Märkligt är emellertid, att det skall vara i visst förhållande till årslönen, som de tilldelas tobaksvaror. Jag vill tillägga några siffror för att ge belägg för vad detta förhållande kan ekonomiskt innebära. Det är ej endast några hundra kronor, som det är fråga om, utan åren 1924, 1925, 1926 och 1927 utlämnades i butiken vid Norrmalmstorg tobaksvaror till styrelseledamöter, revisorer och tjänstemän: år 1924 för 35,100, år 1925 för 31,500, år 1926 för 26,400 och år 1927 för 26,400 kronor. Vidare har utdelats för åtskilliga tusen kronor i butiken vid Hornsgatan och i butiken i Göteborg, alla bolagets egna butiker. Jag har velat komplettera herr Lithanders uttalande i saken genom att lämna dessa upplysningar, som ej återfinnas i monopolutredningens betänkande.

Beträffande sedan herr Olssons i Gävle uttalande rörande folkhälsans krav vill jag verkligen hemställa, om det hade varit så olämpligt att i själva avtalet skriva in det som en riktlinje för tobaksmonopolets styrelse att verkligen taga hänsyn till detta. Herr Olsson sade visserligen, att man i bevilningsutskottet fick sig tillsända nikotinfria cigarrer, men att sedan man provat dem — hur många som gjorde det, känner jag ej — bad man Gud bevara sig i fortsättningen. Nu är jag givetvis icke sakkunnig, vare sig på de nikotinfria eller de nikotinfulla, men det må jag säga, att när utskottet skriver, som det gör vid § 4 på sid. 31 i detta betänkande, och gör det utan att blinka, nämligen, att behörig hänsyn bör tagas till »den konsumerande allmänhetens smak och vanor», har man givetvis icke sagt detsamma som reservanterna, utan i stället,

att man skall tillmäta de »vanor», som i detta hänseende finnas hos allmänheten, stor betydelse, alltså raka motsatsen. Vi reservanter ha i stället föreslagit ett sådant uttalande att garanti vinnes för varor av god och jämn beskaffenhet men att därvid behörig hänsyn tages jämväl till folkhälsans krav. Då frågar herr Olsson, vad som menas med detta. Jag skall, för att åtminstone försöka ge något svar, be att få hänvisa till vad som säges på sidan 45 av oss reservanter. Där står, att vi gått med på vad utskottet sagt från orden »Inom utskottet» t. o. m. orden »skada åstadkommes», men att vi sedan tagit avstånd från vad jag anmärkt på och satt i stället: »Särskilt torde i detta avseende böra beaktas, att även nikotinsvaga varor tillhandahållas» — där är en av vägnarna angiven —» samt att den uppväxande ungdomen icke genom åtgärder, som bero på monopol, uppmuntras till tobaksbruk» — där är i någon mån en annan väg angiven. — »Det torde kunna förväntas, att bolaget, förutom vad i avtalet härom stadgas, även i övrigt kommer att ägna detta viktiga spörsmål uppmärksamhet samt i möjligaste mån vidtaga lämpliga åtgärder för tillgodo-seende av sagda önskemål.» Skulle det vara förmätet att begära, att en institution som tobaksmonopolet, vilken skall speciellt ägna sig åt, studera och förstå dessa saker, ägnade sin uppmärksamhet även åt den sidan av saken, folkhälsans krav, då man vet, hur tobaksförbrukningen tränger in på alla håll och förstör icke blott äldre utan framförallt den uppväxande ungdomen? Jag tror, att om vi se saken som den bör ses och utan förutfattade meningar, bör man ge reservanterna mera rätt i detta avseende än utskottet.

*Ang.
statens tobaks-
monopol.
(Forts.)*

Herr Lövgren: Herr talman! När herr Engberg förklarade, att man ur konstitutionell synpunkt borde vara mycket betänksam mot detta, vill jag till det göra följande anmärkning. Det är ju på det sättet, att riksdagens revisorer nu icke ha någon möjlighet eller rättighet att granska dessa företags räkenskaper, och vidare är det så, att riksdagen har skapat dessa två monopolorganisationer, dels såsom skatteinstrument, men dels ock såsom utöfvare av produktionen på detta område. Om nu riksdagen överlåter utövandets av dessa monopolrättigheter på dessa två organisationer, tobaksmonopolet samt Vin- och spritcentralen, är det väl en rimlig begäran från riksdagens sida att ställa det villkoret att ha rätt att placera någon eller några revisorer i företagen för att följa affärernas utveckling och gång. Är man vidare överens därom, att riksdagens revisorer äro ett tämligen klumpigt redskap, när det gäller en sådan stor förvaltningsapparat, som det här är fråga om, bör man väl kunna gå in för att på ett smidigare sätt inpassa de revisorer, som riksdagen med full rätt här kräver, och såsom det synes mig, utan att det alls behöves på något sätt inge några betänkligheter ur konstitutionell synpunkt. Det hade legat annorlunda till — det medger jag — om riksdagens revisorer nu hade haft möjlighet att titta på dessa affärer, men när de icke ha det, anser jag det vara ganska rimligt, att man vid monopolrättigheternas överlåtande ställer det villkoret, att riksdagen får revisorer med. Och även om jag hellre skulle se, att riksdagen själv direkt valde dessa revisorer, kan jag ändock vara med om den kompromiss, som här föreligger, utan några större betänkligheter, då den korporation, som väljer riksbanks- och riksgäldsfullmäktige, är en mycket kompetent korporation.

Vad sedan gäller herr Lithanders långa predikan här i dag, vill jag blott säga, att jag kan förstå, att han icke vill upplåta denna monopolrättighet sex år åt gången utan vill överlåta den blott för ett år åt gången för att därigenom få varje år glädja kammarens ledamöter med en sådan här uppvisning. Men nog förefaller det mig ganska rimligt, att man kan upplåta dessa monopolrättigheter på längre sikt än ett år.

Vidare ville herr Lithander diskvalificera riksdagens ledamöter för innehav av styrelseledamotskap i dessa organisationer. Ja, herr Lithander pläderade

Ang.
statens tobaks-
monopol.
(Forts.)

i utskottet för att man i stället borde där placera dessa gamla tobakshandlare, som voro sakkunniga. Ja, det är bra! Först ha vi gått in för att lösa in de här gamla tobakshandlarna med mycket dryga summor, och sedan skola vi diskvalificera riksdagsledamöterna för innehav av sysslan såsom styrelseledamot och sätta in dessa gamla tobakshandlare igen i styrelsen för det monopol, som riksdagen skapat, och så långt som möjligt avveckla riksdagens inflytande på denna organisation. Nog har jag hört många rätt starkt tilltagna krav, men detta tycker jag i alla fall vara ett bland de starkast tilltagna. Om man icke gör anspråk på att riksdagens ledamöter skola ha rättighet att få dessa uppdrag framför alla andra, kan man väl ändå betrakta dem såsom vanliga, goda svenska medborgare, som kunna komma i fråga i den mån, de äga sakkunskap och skicklighet. Någon särskild diskvalifikationsgrund bör det väl icke vara, att han är riksdagsman.

Sedan har herr Lithander talat om nödvändigheten av att få fri tävlan och litet konkurrens med monopolen. Jag kommer livligt ihåg från år 1924, när vi i bevillningsutskottet diskuterade utförselbevisen, och när det där kom fram ett socialdemokratiskt förslag, som gick ut på att man skulle sänka mjöltullen med 75 öre för att därigenom komma åt det mjölhandelsmonopol, som kvarnringen skapat här i landet med sitt bonussystem. Vem var det då som var monopolorganisationens främste väktare i kammaren och i bevillningsutskottet? Jo, det var herr Lithander. Har ni hört herr Lithander gå till attack mot galosch-industrin, mot järnhandelsringen och mot andra enskilda monopol, som ligga och utsuga detta lands medborgare i lä av tullmurarna? Ty det är klart, att i lä av tullmurarna kan man utomordentligt lätt bygga upp enskilda monopol. Det har herr Lithander ingenting emot. De må gärna växa upp i himlens höjd. Det har han ingenting emot. Men detta statens monopol skall dagligen och stundligen schavottera enligt herr Lithanders sätt att se. Jag menar, att nog skall riksdagen även utöva kritik över detta monopolföretag och Vin- och spritcentralen, men riksdagen skall icke skapa någon ny organisation vid sidan därav för att utöva en konkurrens, när konkurrens uppenbarligen icke är av behovet påkallad. Vi hade för några år sedan en rätt så intressant historia, och på vilken sida stod herr Lithander då? Tobaksmonopolet hade pressat ned avancen för återförsäljare till 15 % för cigarrer. Importörerna av cigarrer hade höjt avancen till 25 eller 30 % och hade därigenom fått praktiskt taget varenda cigarrhandlare i riket att bli en propagandör för utländska cigarrer. Vi voro tvungna att gå in för ett bonussystem för att komma till rätta med denna från cigarrhandlarnas sida uppenbara illojalitet mot tobaksmonopolet. Var var herr Lithander då? Jo, då var han på importörernas sida mot monopolet.

Sedan får jag säga, att det citat, som herr Lithander gjorde i fråga om ett yttrande av en ledamot i första kammaren, är i någon mån missvisande. Huru låg frågan till den gången, herr Lithander? Först vill jag göra den anmärkningen, att den ledamot i första kammaren, som det är fråga om, hade alltid varit och är det än den dag som är, anhängare av tobaksmonopolet och har aldrig bekämpat det; men det är klart, att om man också är anhängare av monopolet, kan man vara anhängare av den meningen, att monopolet skall hava en sakkunnig styrelse, och det var i diskussion med en annan ledamot om styrelsens sammansättning, som detta yttrande fälldes. Vidare sade herr Lithander — och jag tycker, att det är det oriktigaste i framställningen — att sedan hade den mannen fått anställning i monopolet och då hade kritiken upphört. Och ändå står denne man såsom medreservant på den punkt, där han uppenbarligen går emot monopolledningen i fråga om medelsplaceringen. Herr Lithander skulle i varje fall icke malträta en förstakammarledamot, som icke kan vara här och försvara sig, på det sätt, som skett genom detta citat. Det tycker jag vara rimligt. I fråga om medelsplaceringen vill jag säga, att jag är anhängare

av det systemet, att riksbanken blir det institut, i vilket man skall placera dessa medel. Men då riksbanksledningen är så pass tveksam, som den är i detta fall, anser jag det ganska rimligt att vi få en utredning om den saken. Och jag vet icke, om det skulle föreligga några svårigheter för att till nästa års riksdag ha klar en utredning och ett förslag till kontrakt mellan riksbanken och dessa monopolorganisationer, som gör, att medlen kunna där placeras och de kunna få låna medel i den mån, de behöva. Det är ju så, att Vin- och spritcentralen vid vissa tider behöver rätt så stora belopp lånevägen.

Jag har med dessa ord, herr talman, velat yrka bifall till utskottets förslag.

Hans excellens herr statsministern **Lindman**: Herr talman! Jag hör, att det uttalats, att det är en rimlig begäran från riksdagens sida, att riksdagen skall få vara med och följa dessa monopolbolags verksamhet genom att utse revisorer. Nu, herr talman, har ju Kungl. Maj:t, såsom det säkerligen många gånger framhållits, i sitt förslag ändå tillmötesgått de önskemål, som från riksdagens sida uttalats, genom att Kungl. Maj:t skall utse två revisorer, under det att riksbanks- och riksgäldsfullmäktige skola utse en revisor vardera. Det är — det kan icke förnekas — i alla fall ett medinflytande från riksdagens sida, låt vara medelbart och icke så att kamrarna utse revisorer direkt. Riksbanks- och riksgäldsfullmäktige äro likväl personer, utsedda av riksdagen genom de 48 elektorererna, och äro sålunda representativa organ för riksdagen själv.

Men härtill kommer enligt min uppfattning, att om man följer den väg, som Kungl. Maj:t föreslagit, man har den fördelen, att man får revisorererna utsedda av sådana riksdagens representativa organ vilka som riksbanks- och riksgäldsfullmäktige på ett helt annat sätt än riksdagen själv kunna diskutera valen samt sitta inne med ekonomiska och finansiella förutsättningar för att träffa ett lyckligt val. Gör man på det sättet, kommer man också ifrån de svårigheter, som man onekligen kommer in i genom att överlämna uppdraget åt de 48 elektorererna, som ju dessutom enligt grundlagen icke ha med den saken att skaffa. Jag tycker, att frågan icke ifrån deras sida borde vara så mycket att tvista om, vilka yrka, såsom utskottet säger, på att riksdagen skall tillerkännas ett medinflytande vid granskningen av monopolföretagen. Riksdagen får ju ett dylikt medinflytande. Den får det icke direkt utan indirekt genom riksbanks- och riksgäldsfullmäktige. Om man följer den väg, som Kungl. Maj:t föreslagit, vill det förefalla mig, om jag söker att fullt objektivt bedöma denna fråga, att man kommer till en lösning, som skulle vara så lycklig som möjligt även från riksdagens sida, nämligen att Kungl. Maj:t utser två revisorer samt riksdagen genom dessa båda korporationer likaledes två och bolaget den femte. Jag är säker på, att riksdagen icke gör något felgrepp, om den slår in på den vägen i stället för att följa utskottet.

Herr Olsson i Gävle: Herr talman! Endast några få repliker.

Jag skulle vilja säga till herr Lithander, att jag fortfarande icke kan förstå, hur den, som år 1920 reste krav på ett fullständigt statsmonopol genom inlösning av stamaktiekapitalet, kan vara nöjd med det enkla förslag, som här föreligger. Jag kan icke få i mitt huvud annat än att den, som handlar på det sättet, har dansat karusell.

Jag tror icke, att de av kammarens ledamöter, som hörde herr Ekmans yttrande för några dagar sedan här i kammaren, uttolkade detta på det sätt, som herr Lithander här har gjort, nämligen att herr Ekman hade menat, att bara egenskapen av att vara riksdagsman och politiker skulle vara diskvalificerande. Det var väl ändå på det sättet, såvitt jag fattade herr Ekman rätt, att han framhöll, att kvalifikationerna skulle prövas, och att ingen skulle vara kvali-

Ang.
statens tobaks-
monopol.
(Forts.)

ficerad endast därför att han var politiker eller riksdagsman. Jag skulle dock vilja säga herr Lithander, att jag tror, att man lika väl bör pröva riksdagsmännens kvalifikationer, som man bör pröva gamla tobakshandlars och tobaksagenters, och att man icke skall anse någondera, varken tobaksfabrikörer eller riksdagsmän, självskrivna till dessa uppdrag. Man skall dock icke heller utfärda ett förbud i vare sig den ena eller den andra riktningen, utan Kungl. Maj:t bör i detta avseende ha full prövningsrätt.

Jag skulle vidare vilja säga till herr Ljunggren, att så långt förstod jag — fastän jag sade, att jag icke förstod — att tobaksmonopolet i stort sett icke kan göra något åt den hälsovård, som vi nu tala om, därför att den skall fabricera dessa tobaksvaror, och den bör därför rätta sig efter allmänhetens smak. Folk, som köper cigarrer, därför att det är nikotin i dem, nöjer sig icke med att cigarrhandlarna säga, att tobaksmonopolet gör icke annat än nikotinfria cigarrer. Jag tror, att den saken skall ordnas på det sättet, att man försöker reglera handeln så, att man utesluter de ungdomar och till och med barn, vilka man nu ofta får se cigarettökande komma fram på gatorna. Däremot tror jag icke det är möjligt att genom att skriva in något i kontraktets 4 § vinna något resultat, såsom herr Ljunggren här önskar.

Jag reserverar mig för hörfel, men när herr Ljunggren replikerade vad jag sagt om att jag tyckte de fria tobaksvarorna voro en bagatell, som man icke bordé göra så stort nummer av, så tyckte jag, att herr Ljunggren sade, att det för styrelsens del rörde sig om 35,000 kronor. Jag vill därför nämna, att om jag icke är orätt underrättad, utgör styrelsens andel av detta belopp mellan 5,000 och 6,000 kronor, och resten representerar tjänstemännens och andra befattningshavares fria tobak. När man talar om styrelsens fria tobaksvaror, bör man sålunda icke nämna siffran 35,000 kronor.

Låt mig sedan uttala min förvåning över herr Engbergs anförande. Jag skall icke ett ögonblick tvista med honom om vilket som är det konstitutionellt riktiga. Jag föreställer mig, att vi vanliga enkla människor, som icke någon gång varit med i konstitutionsutskottet, skola icke ge oss in på den saken. Jag tycker dock, att om man använder sitt sunda bondförstånd och läser i de handlingar, som här föreligga, så kommer man till det resultatet, att det är icke så klart, som herr Engberg gjorde gällande. Det står i Kungl. Maj:ts proposition, att finansministern har den uppfattningen, att det föreligger intet som helst konstitutionellt hinder för att kamrarna välja revisorer i detta bolag. Det står ju också i Borgströms utredning, att han icke kan finna, att den konstitutionella sidan har alltför stor vikt. Jag tycker för min del, att dessa herrars utalanden i detta avseende bör väl ändå spela någon roll. Jag har för mig, att det är på det sättet i statsmaskineriet, att regeringen skall vara den, som handlar, leder och ordnar det hela, och riksdagen skall vara den, som kontrollerar, att det sker på sätt, som riksdagen önskat. Så har jag förstått statsrevisorernas uppdrag. Nu är det ju på det sättet, att förr hade vi inga halvstatliga företag. I dessa halvstatliga företag utses praktiskt taget styrelsen av regeringen. Är det då rimligt, att man från regeringens sida också skall utse revisorer? Jag tycker för min del, att det är orimligt, att den, som väljer styrelse, också får lov att utse de revisorer, som skola granska det hela.

Jag måste säga till hans excellens herr statsministern, att jag kan icke förstå annat än att när dessa 48 valmän äro kompetenta att välja riksbanks- och riksgäldsfullmäktige, så måste de väl i alla rimligheters namn också vara kompetenta att välja revisorer i dessa båda bolag.

Herr Engberg: Herr talman! Det förvånade mig verkligen, att den siste ärade talaren på ett så lättvindigt sätt tog på grundlagsfrågan. Såsom ett

exempel på hur han resonerade vill jag bara taga fasta på vad han sade om att det är orimligt att den, som utser styrelseledamöterna, också skall utse revisorerna. Har herr Olsson verkligen icke kommit att tänka på att det är just den principen, som tillämpas ifråga om riksbanks- och riksgäldsfullmäktige, ity att samma riksdag, som utser dessa fullmäktige, också utser statsrevisorerna, som granska deras verksamhet? Herr Olsson skall följaktligen icke komma och försöka inbilla kammaren, att den principen skulle vara ny.

Vidare ber jag att få fästa herr Olssons uppmärksamhet därpå, att så länge dessa företag icke äro helt statliga, så länge de ligga under aktiebolagslagen, så kommer man icke ifrån, att man här, innan grundlagen har ändrats, skulle skapa en tredje grupp av företag, över vilka riksdagen skulle äga revisionsrätt. Innan en grundlagsändring har skett, som tillåter detta, bör man akta sig för det.

Herr talman! När jag höll mitt förra anförande, svävade jag ännu i ovisshet om vad följden skulle bli, därest kammaren ginge på avslag. Jag har nu i min hand det tilläggsavtal, som slutits den 17 maj 1929 och som innehåller ett tilläggskontrakt till kontraktet av den 12 februari 1915. Det heter där i 14 §: »Detta kontrakt gäller till utgången av år 1930 samt förlänges sedermera för ett år i sänder, där ej från statens sida uppsägning sker. Uppsägning skall ske minst 6 månader före kontraktets utlöpande.» Alltså, herr talman, om vi gå på avslag, så inträffar bara detta, att gällande oktroy förlänges för ett år i sänder. Jag måste då säga, att om jag i min ena hand lägger det ohägn, vi göra genom att kränka grundlagen — ty det göra vi — och i min andra det eventuella ohägn, som skulle uppstå för monopolbolagen, om det blir som det är något år framåt, så överväger det förra ohägnen i mina ögon det senare. Det är svårt att bättra, när man en gång har börjat kränka grundlagen. Det är lättare att komma till rätta med de eventuella svårigheter, som för monopolen skulle uppstå, om det får vara som det är.

Vid sådant förhållande, herr talman, anser jag mig redo att ställa det yrkande, som står i överensstämmelse med vad jag förut har sagt om grundlagsfrågan, och det är, att jag hemställer om avslag på såväl utskottets förslag som Kungl. Maj:ts propositon.

Herr Ljunggren: Herr talman! Beträffande det senaste anförandet skall jag be att för min del få säga, att det är skillnad på att en korporation utser både styrelse och revisorer och att, som sker när det gäller tobaksmonopolet och Vin- och spritcentralen, den, som utser styrelsen, själv i vissa avseenden deltar eller i varje fall har rätt att deltaga i förvaltningen. Det är nämligen så, att styrelserna i de båda monopolen i tvivelaktiga fall brukat inhämta finansministerns mening. Det skall även inberättas till honom, ifall det i förvaltningen förekommer sådant, som eventuellt skulle strida mot avtal eller den mening, som han och regeringen företräder. Det synes mig sålunda vara stor skillnad på detta och vad herr Engberg framhållit.

Beträffande herr Olssons inlägg skall jag be att få säga, att han i fråga om mitt yttrande om de fria tobaksvarorna misstog sig, tydligen beroende därpå, att han satt så långt ifrån mig, när jag talade. Jag sade nämligen tydligt ifrån att den uppgivna siffran gällde styrelsen, revisorerna och tjänstemännen. Herr Olssons invändning mot mig måste sålunda uppenbarligen bero på ett hörfel. Jag har beaktat den av honom anförda synpunkten och anfört siffrorna för just dessa tre kategorier.

Beträffande sedan tobaksmonopolets möjligheter att vidtaga åtgärder för folkhälsan är jag herr Olsson tacksam, därför att han påvisat ytterligare en väg utöver vad vi reserverat påvisat, då han angav, att det ju är möjligt att reglera handeln så, att man utesluter de ungdomar som cigarettökande vand-

Ang.
statens tobaks-
monopol.
(Forts.)

Ang.
statens tobaks-
monopol.
(Forts.)

ra på gatorna. Jag tänker mig, att tobaksmonopolet i någon mån har möjlighet att inverka i detta avseende liksom i de avseenden, som vi förut framhållit i vår reservation.

Till hans excellens herr statsministern, som påpekade, att det icke ingår i de 48 elektorernas uppdrag att välja revisorer, skulle jag vilja rikta den frågan: Var står det då föreskrivet, att riksbanks- och riksgäldsfullmäktige skola göra det? Det står lika litet föreskrivet i det ena som i det andra fallet.

Herr Anderson i Linköping: Herr talman! Jag skulle rösta för herr Engbergs avslagsyrkande, om jag trodde, att det finnes den ringaste utsikt att vid en kommande riksdag få fram ett förslag, som mera överensstämde med de principer, som han uttalade, och till vilka jag i stort sett kan ansluta mig. Jag har emellertid icke någon sådan förhoppning; jag har icke kunnat bibringas en sådan genom åhörandet av den debatt, som här förekommit. Jag tror icke, att de motsättningar, som här göra sig gällande, komma att bliva mindre vid en kommande riksdag. Jag tror icke, att en stor del av kammarens ledamöter vilja släppa de krav och de synpunkter, som här gjorts gällande från herr Olsson i Gävle och i något avvikande form av herr Ljunggren samt av åtskilliga andra talare.

Under sådana förhållanden, och då jag tror, att det finns vissa utsikter att här i kammaren vinna bifall till Kungl. Maj:ts förslag på den punkt, varom diskussionen framför allt har rört sig, kommer jag, herr talman, när denna punkt föredrages, att yrka bifall till Kungl. Maj:ts förslag. Jag syftar på frågan om sättet för utseende av revisorer. Jag anser, att denna punkt är den viktigaste, och jag finner, att Kungl. Maj:ts förslag, ehuru jag icke heller helt kan ansluta mig till detsamma, dock är avgjort överlägset utskottets. Jag kommer således att på den punkten yrka bifall till Kungl. Maj:ts förslag.

Herr Björck i Kristianstad instämde häruti.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen framställde propositioner på 1:o) att kammaren måtte godkänna förevarande paragraf, 2:o) att paragrafen icke måtte godkännas samt 3:o) att paragrafen måtte godkännas med den ändring, som innefattades i herr Lithanders ovanberörda reservation; och blev paragrafen av kammaren godkänd.

§ 2.

I enlighet med kammarens beslut i fråga om föredragningsättet upptogs först till behandling utskottets i paragrafen omförmälda, vid momentet såsom bilaga fogade *förslag till ändringar i bolagsordningen för Aktiebolaget Svenska Tobaksmonopolet*.

§ 6 föredrogs; och yttrade därvid

Herr Olsson i Gävle: Herr talman! Jag hemställer om bifall till utskottets förslag.

Vidare anfördes ej. Paragrafen godkändes.

§ 7.

Godkändes.

§ 9.

Denna paragraf lydde:

(i Kungl. Maj:ts förslag)

(i utskottets förslag)

§ 9.

1. För granskning av styrelsens förvaltning och bolagets räkenskaper skall finnas en revision, bestående av fem revisorer jämte lika många suppleanter.

2. Å ordinarie bolagsstämma utses årligen en revisor och en suppleant för tiden till och med nästa ordinarie bolagsstämma.

Kungl. Maj:t äger utse två revisorer och två suppleanter för tiden från en ordinarie bolagsstämma till och med den ordinarie bolagsstämman två år därefter. Av dessa revisorer förordnar Kungl. Maj:t den ene att vara revisionens ordförande och den andre att vara jourhavande revisor; och må till jourhavande revisor endast förordnas av handelskammare eller i annan, av Kungl. Maj:t godkänd ordning auktoriserad revisor.

Fullmäktige i riksbanken och fullmäktige i riksgäldskontoret äga årligen var för sig utse en revisor och en suppleant för tiden från den ordinarie bolagsstämman under löpande kalenderår till och med nästa ordinarie bolagsstämma. Begagnas icke denna befogenhet, äger i stället Kungl. Maj:t meddela erforderliga förordnanden.

3. Revisionen sammanträder på kallelse av ordföranden minst en gång varje kalenderkvartal och eljest, då ordföranden eller minst två revisorer anse det erforderligt.

4. Vid revisionens sammanträden skall föras protokoll.

Uti en vid betänkandet fogad reservation hade herrarna *Bergman, K. Oscar Ericson, Bengtsson* i Kullen, *Johan Bernhard Johansson, Lithander, Ljunggren, Heidäng* och *Svedberg* hemställt, att åt paragrafen måtte givas denna avfattning:

§ 9.

1. För granskning av styrelsens förvaltning och bolagets räkenskaper skall finnas en revision, bestående av sex revisorer jämte lika många suppleanter.

2. Å ordinarie bolagsstämma — — — — — (= utskottets förslag) — — — — — kvalifikationer.

Riksdagens kamrar äga årligen var för sig utse två revisorer och två suppleanter för tiden från den ordinarie bolagsstämman under löpande kalenderår till och med nästa ordinarie bolagsstämma.

Kungl. Maj:t äger utse en revisor och en suppleant för tiden från en ordinarie bolagsstämma till och med den ordinarie bolagsstämman två år därefter. Av Kungl. Maj:t förordnad revisor skall vara jourhavande revisor; och må härtill endast förordnas av handelskammare auktoriserad revisor eller person, som äger med sådan revisor jämförliga kvalifikationer.

Av riksdagen utsedda valmän för val av fullmäktige i riksbanken och fullmäktige i riksgäldskontoret äga årligen välja tre revisorer och tre suppleanter för tiden från den ordinarie bolagsstämman under löpande kalenderår till och med nästa ordinarie bolagsstämma.

3. Revisionen utser inom sig ordförande och vice ordförande.

Revisionen sammanträder på kallelse första gången av chefen för finansdepartementet och därefter av ordföranden minst en gång varje kalenderkvartal och eljest, då ordföranden eller minst två revisorer anse det erforderligt.

Ang.
statens tobaks-
monopol.
(Forts.)

3. Revisionen utser — — — — — (= utskottets förslag) — — — — —
erforderligt.
4. Vid — — — — — (= utskottets förslag) — — — — — protokoll.

Efter föredragning av paragrafen yttrade:

Herr **Ljunggren**: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till det i fråga om denna paragraf i herr Bergmans m. fl. reservation gjorda förslaget, innebärande alltså, att »riksdagens kamrar äga årligen var för sig utse två revisorer och två suppleanter för tiden från den ordinarie bolagsstämman under löpande kalenderår till och med nästa ordinarie bolagsstämma».

Herr **Anderson** i Linköping: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till Kungl. Maj:ts förslag.

Herr **Olsson** i Gävle: Jag ber att få hemställa om bifall till den formulering, som denna paragraf fått i utskottets förslag.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr talmannen framställde propositioner på 1:o godkännande av utskottets förslag till lydelse av förevarande paragraf, 2:o godkännande av paragrafen i den lydelse, som föreslagits i herr Bergmans m. fl. förenämnda reservation samt 3:o godkännande av paragrafen enligt Kungl. Maj:ts förslag; och fann herr talmannen den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Votering begärdes likväl av herr Anderson i Linköping, varför herr talmannen för bestämmande av kontrapositionen ånyo upptog de båda återstående propositionerna, av vilka därvid den under 3:o angivna antogs till kontraposition. I överensstämmelse härmed blev efter given varsel följande voteringsproposition uppläst och godkänd samt anslagen:

Den, som vill, att kammaren godkänner 9 § i bevillningsutskottets föreliggande förslag till ändringar i bolagsordningen för Aktiebolaget Svenska Tobaksmonopolet, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren godkänt berörda paragraf enligt Kungl. Maj:ts förslag.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser samt voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning av uppresningsförfarandet.

Herr talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda om omröstningens resultat, vadan namnupprop verkställdes. Därvid avgåvos 88 ja och 77 nej, varjämte 14 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså godkänt paragrafen enligt utskottets förslag.

Återstående delar av förslaget till ändringar i bolagsordningen för Aktiebolaget Svenska Tobaksmonopolet.

Godkändes.

§ 2 i avtalsförslaget blev härefter av kammaren godkänd.

§ 3.

Godkändes.

§ 4.

Utskottet hade i likhet med Kungl. Maj:t förslagit denna avfattning av paragrafen:

§ 4.

Det åligger bolaget:

att under den tid, avtalet gäller, utöva statens tobaksmonopol på sätt förut-sattes i förordningen angående statsmonopol å tobakstillverkningen i riket och därvid noggrant uppfylla de förpliktelser, som enligt nämnda förordning åligga mono-polets utövare,

att vid inköp, tillverkning och försäljning av tobaksvaror bedriva verksam-heten på sådant sätt, att garanti vinnes för varor av god och jämn beskaffenhet, att behörig hänsyn toges till den konsumerande allmänhetens smak och vanor, och att den belastning, som avser att lämna vinst å rörelsen, kommer att vila i möjligaste mån jämnt å alla varuslag,

att vid försäljning av tobaksvaror tillämpa sådana prissättningsgrunder, att, under beaktande av önskvärdenheten att undvika alltför ofta återkommande ändringar i prissättningen, bolaget icke beredes större inkomst av rörelsen, än att bolaget efter avskrivning och avsättning till fonder, i den mån sådan avsättning må förekomma, med säkerhet må kunna lämna vederbörlig utdelning å aktiekapitalet, och att vid prissättningen tillse, att den konsumerande allmänheten skyddas mot obehörig fördyring av varorna,

samt att, för vinnande av största möjliga besparing av omkostnader, å alla områden av sin verksamhet handhava rörelsen och anordna driften på det mest rationella och effektiva sätt.

Herrar *Bergman, K. Oscar Ericson, Bengtsson* i Kullen, *Johan Bernhard Johansson, Lithander* och *Ljunggren* hade i avgiven reservation hemställt, att paragrafen måtte erhålla följande lydelse:

§ 4.

Det åligger bolaget:

att under den — — — (= utskottets förslag) — — — utövare,
att vid inköp, tillverkning och försäljning av tobaksvaror bedriva verksam-heten på sådant sätt, att garanti vinnes för varor av god och jämn beskaf-fenhet och att därvid behörig hänsyn toges jämväl till folkhälsans krav,
att vid försäljning — — — (= utskottets förslag) — — — av varorna,
samt att, för — — — (= utskottets förslag) — — — effektiva sätt.

Sedan paragrafen föredragits, anförde:

Herr *Ljunggren*: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen av herr *Bergman* med flere i fråga om andra stycket av § 4, där det föreslås skyldighet för bolaget »att vid inköp, tillverkning och försäljning av tobaks-varor bedriva verksamheten på sådant sätt, att garanti vinnes för varor av god och jämn beskaffenhet och att därvid behörig hänsyn toges jämväl till folkhälsans krav».

Herr *Olsson* i Gävle: Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag i fråga om denna § 4.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på godkännande av förevarande paragraf enligt utskottets förslag, dels ock

Ang.
statens tobaks-
monopol.
(Forts.)

på bifall till det i avseende å paragrafen av herr Bergman m. fl. i deras reservation framställda förslaget; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den förra propositionen. Herr Ljunggren begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes samt anslogs:

Den, som vill, att kammaren godkänner § 4 i bevillningsutskottets föreliggande förslag till avtal angående utövan det av statens tobaksmonopol, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit det i avseende å nämnda paragraf av herr Bergman m. fl. i deras reservation framställda förslaget.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser samt voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning av upprensingsförfarandet; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren godkänt paragrafen i den av utskottet föreslagna lydelsen.

§§ 5—10.

Godkändes.

För § 11 hade utskottet föreslagit följande avfattning:

§ 11.

1. Bolaget åtager sig att med belopp, som fastställas av Kungl. Maj:t, gälda ersättningar till de av Kungl. Maj:t utsedda styrelseledamöterna och styrelsesuppleanterna, till jourhavande revisorn samt till de av valmännen för val av fullmäktige i riksbanken och fullmäktige i riksgäldskontoret utsedda revisorerna.

2. Bolaget må ej för å bolagsstämma utsedd styrelseledamot och suppleant bestämma högre ersättning än av Kungl. Maj:t fastställts för av Kungl. Maj:t utsedd styrelseledamot och suppleant.

Uti en vid betänkandet fogad reservation hade herr *Lithander* hemställt, att till paragrafen måtte fogas ett nytt mom. 3 så lydande:

Bolaget förbinder sig tillse, att avlönade uppdrag med undantag av revisorsuppdrag inom Aktiebolaget Svenska Tobaksmonopolet icke tilldelas riksdagens ledamöter.

Paragrafen föredrogs. Därvid anförde:

Herr *Lithander*: Herr talman! Jag skall be att få yrka bifall till den reservation, som är antecknad vid denna punkt å sid. 43 i betänkandet och som avgivits av mig med instämmande av herrar Bergman, Johansson i Östersund och Ljunggren.

Vidare yttrades ej. Herr talmannen gav propositioner dels på godkännande av förevarande paragraf enligt utskottets förslag, dels ock på godkännande av paragrafen med det av herr *Lithander* föreslagna tillägg däri; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Votering begärdes likväl av herr *Lithander*, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes samt anslogs:

Den, som vill, att kammaren godkänner § 11 i bevillningsutskottets föreliggande förslag till avtal angående utöandet av statens tobaksmonopol, röstar

*Ang.
statens tobaks-
monopol.
(Forts.)*

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren godkänt berörda paragraf med det av herr Lihthander föreslagna tillägg däri.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser samt voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning av upprensingsförfarandet; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren godkänt paragrafen enligt utskottets förslag.

§§ 12—14.

Godkändes.

§ 15 skulle enligt utskottets förslag lyda sålunda:

§ 15.

1. Bolaget må årligen avskrivna å byggnaders anskaffningsvärde högst två procent och å inventariers anskaffningsvärde högst femton procent. För ytterligare avskrivningar, som ej enligt lag skola ske, fordras Kungl. Maj:ts medgivande.

2. Skulle den till utdelning tillgängliga årsvinsten ej förslå till fem procent utdelning å bolagets preferensaktiekapital, skall staten vara förpliktad att av de enligt § 5 influtna skattemedel tillgodoföra bolaget så stort belopp, som erfordras för att utdelning å preferensaktierna av fem procent må kunna ske.

Sedan paragrafen föredragits, begärdes ordet av

Herr **Anderson** i Linköping, som yttrade: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag med den ändring, att i de två sista styckena orden »fem procent» utbytas mot orden »sex procent» på de ställen, där de återfinnas. Detta yrkande skulle hava framställts också vid föredragningen av bolagsordningen, men på grund av förbiseende har så icke blivit fallet. Men jag har övertygat mig om, att herr talmannen ändå kommer att upptaga det och att han anser det kunna framställas ävensom att de ändringar, som erfordras i händelse mitt yrkande bifalles, kunna komma att verkställas.

Vidare anfördes ej. Herr talmannen gav propositioner dels på godkännande av förevarande paragraf enligt utskottets förslag, dels ock på godkännande av paragrafen med den ändring däri, som under överläggningen påyrkats av herr Anderson i Linköping; och godkändes paragrafen enligt utskottets förslag.

Aterstående delar av förevarande avtalsförslag.

Godkändes.

Utskottets hemställen i punkten A) mom. 1) bifölls i vad den ej besvarats genom förenämnda beslut.

Ang.
statens tobaks-
monopol.
(Forts.)

Mom 2)—4).

Vad utskottet hemställt bifölls.

Vid härpå skedd föredragning av *punkten B*) yttrade

Herr **Kilbom**: Herr talman! Ehuru jag måhända borde hava gjort det under principdebatten om frågan, skall jag dock be att få framföra ett par synpunkter nu och ämnar jag icke taga kammarens tid i anspråk mer än högst några minuter.

Det är behandlingen av arbetarna, som äger rum vid tobaksmonopolet, som föranlett mig begära ordet. Jag måste för mitt vidkommande — och jag skulle tro, att den stora massan av arbetare där står bakom de synpunkterna — uttala en bestämd protest mot den behandling som delvis äger rum. Vid det sista avtalets uppgörande var en av huvudpunkterna från arbetarsidan krav på att erhålla en ordentlig semester. Detta avslogs emellertid, och arbetarna hava ännu en semester av blott 6 dagar.

Känner man något till arbetet och den arbetstakt, som råder på tobaksfabrikerna, måste man förstå, att detta är i högsta grad otillräckligt. Rationaliseringen är, såsom känt, genomförd i största omfattning med resultat, att det råder en bokstavig utsvettning av arbetarna. Detta medför också, att de gamla arbetarna sitta synnerligen löst och att man så fort som möjligt söker ersätta dem — icke med unga arbetare utan med ungdom. Det är exempelvis belysande, att tjuguåriga arbetare, som sökt anställning vid tobaksmonopolet, har man vägrat att taga in, alldenstund de förklarats vara för gamla för det arbete, om vilket det varit fråga.

När man nu tar in dessa ynglingar och unga flickor och de få utföra samma arbete som de äldre, borde de — och detta under alla förhållanden vid ackordssättningen — kunna erhålla samma inkomster som de äldre. Så är emellertid icke fallet. Icke nog med, att de hava lägre timpenning, utan då de unga flickorna exempelvis utföra ett ackord, för vilket priset ju borde vara detsamma för dem som för de äldre, så få de av ledningen ända till 40 procents avdrag på sina intjänta ackordslöner. Jag undrar egentligen, om ett dylikt förfaringssätt kan försiggå med riksdagens medgivande eller om riksdagen med andra ord finner detta riktigt, att man skall behandla arbetarna på det sättet ute vid tobaksmonopolet.

Jag har velat anföra dessa synpunkter, herr talman, på det att ändring måtte åstadkommas. Jag tror, att det är nödvändigt, att styrelsen för framtiden ser till, *att* det beredes ordentlig semester, *att* rationaliseringen icke så genomföres, att den går ut över arbetarna, *att* man allra minst låter de äldre arbetarna åka ut från fabrikerna, *att* man sålunda icke strävar efter att ersätta gamla arbetare med ännu icke vuxen ungdom, *samt att* man i varje fall, då de unga arbeta efter ackord och tjäna vissa belopp, låter dem få behålla dessa och man ej gör avdrag därå.

Jag kan icke annat än beteckna det av mig påtalade och vid tobaksmonopolet tillämpade förfaringssättet såsom i allra högsta grad upprörande.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 12.

Ang.
ändringar i
rusdrycks-
försäljnings-
förfordningen.

Slutligen upptogs till behandling bevillningsutskottets betänkande, nr 21, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om vissa ändringar i förordningen den 14 juni 1917 (nr 340) angående försäljning av rusdrycker, m. m., ävensom i ämnet väckta motioner.

I en den 28 februari 1930 dagtecknad, till bevillningsutskottet hänvisad proposition, nr 196, hade Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att

Ang.
ändringar i
rusdrycks-
försäljnings-
förelösnings-

(Forts.)

1:o antaga vid propositionen fogat förslag till förordning om vissa ändringar i förordningen den 14 juni 1917 (nr 340) angående försäljning av rusdrycker;

2:o medgiva, att Kungl. Maj:t finge för staten utfästa garanti för dels kapitalet av de preferensaktier i Aktiebolaget Vin- & Spritcentralen intill belopp av 14,600,000 kronor, som komma att tecknas för pensionsförsäkringsfonden, dels ock utdelning å preferensaktierna i Spritcentralen i enlighet med i ovannämnda statsrådsprotokoll angivna grunder; och

3:o besluta, att fullmäktige i riksgäldskontoret skulle i fall av behov tillhandahålla medel för såväl infriande av den enligt punkt 2:o utfästa garantiförbindelse, avseende kapitalet av de preferensaktier, som komme att tecknas för pensionsförsäkringsfonden, som även inlösen helt eller delvis av stamaktiekapitalet i Spritcentralen.

Genom förenämnda proposition hade Kungl. Maj:t tillika bragt till riksdagens kännedom förslag dels till avtal angående upplåtande åt Aktiebolaget Vin- & Spritcentralen av rätt att idka partihandel med rusdrycker ävensom till ändringar i bolagsordningen för Spritcentralen, dels ock till avtal angående stamaktiekapitalet i Spritcentralen.

Till utskottets behandling hade jämväl överlämnats följande i anledning av propositionen väckta motioner, nämligen:

de likalydande motionerna nr 313 i första kammaren av herr *Reuterskiöld* och nr 504 i andra kammaren av herr *Olsson* i Kullenbergstorp; samt

motionerna inom andra kammaren:

nr 495—497 av herr *Lithander*;

nr 506 av herr *Magnusson* i Kalmar; och

nr 508 av herr *Ljunggren*.

Utskottets hemställan innefattade,

I) att riksdagen måtte med avslag å motionen II: 495 bifalla Kungl. Maj:ts förevarande proposition;

II) att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla,

a) att Kungl. Maj:t ville å statens vägnar med Aktiebolaget Vin- & Spritcentralen träffa avtal angående upplåtande av rätt att idka partihandel med rusdrycker i huvudsaklig överensstämmelse med ett i momentet intaget förslag till avtal angående upplåtande åt Aktiebolaget Vin- & Spritcentralen av rätt att idka partihandel med rusdrycker;

b) att Kungl. Maj:t ville å statens vägnar med stamaktieägarna i Aktiebolaget Vin- & Spritcentralen träffa avtal angående stamaktiekapitalet i bolaget i huvudsaklig överensstämmelse med ett i momentet intaget förslag till avtal angående stamaktiekapitalet i Aktiebolaget Vin- & Spritcentralen; samt

III) att de i anledning av förevarande proposition väckta motionerna I: 313 samt II: 496, 497, 504, 506 och 508 måtte anses besvarade genom vad utskottet under II) hemställt samt i betänkandet anført.

Vid betänkandet voro fogade

dels reservation av herr *Bärg* utan angivet yrkande,

dels åtskilliga reservationer beträffande olika delar av utskottets förslag.

Ang.
ändringar i
rusdrycks-
försäljnings-
föreskriften.
(Forts.)

Sedan herr talmannen anmält ärendet till handläggning, begärdes ordet av

Herr andre vice talmannen **Nilsson**, som yttrade: Herr talman! I avseende å föredragningen av föreliggande betänkande får jag hemställa, att detsamma må företagas till avgörande punktvis samt vardera av punkterna II a) och II b) på det sätt, att först föredrages utskottets avtalsförslag paragrafvis med ingress och rubrik sist, varefter utskottets hemställda föredrages;

att näst före § 2 i det under punkten II a) framställda avtalsförslaget behandlas utskottets förslag till de i sagda paragraf avsedda ändringar i spritcentralens bolagsordning, vilket förslag föredrages paragrafvis, och där så erfordras, momentvis;

att vid behandling av den del av betänkandet, varom först uppstår överläggning, denna må omfatta betänkandet i dess helhet; samt

att förslagens text ej må behöva uppläsas i vidare mån, än sådant av någon kammarens ledamot begäres.

Denna hemställan bifölls.

Efter föredragning av *punkten I*) anförde:

Herr **Lithander**: Herr talman! Med åberopande av samma motivering som i debatten om det föregående betänkandet ber jag att få yrka bifall till min reservation rörande oktrotiden för Vin- & spritcentralen, så att den blir ett år.

I avseende å Vin- & spritcentralen vill jag även hemställa till vederbörande att hava sin uppmärksamhet riktad på särskilt de utländska inköpen och att tillse, att dessa ske genom fristående organ och icke genom organ, som på något vis stå i förbindelse särskilt med den förutvarande ledningen.

Herr **Olsson** i Gävle: Herr talman! Med hänvisning till vad som anförts i debatten i det föregående ärendet hemställer jag om bifall till utskottets förslag.

Herr **Lithander**: Talmannen har gjort mig uppmärksam på, att mitt yrkande gällde § 1. Jag ber alltså att få återtaga det yrkande, som nu gjorts, för att göra det vid § 1.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställda bifölls.

Punkten II).

Mom. a).

Det av utskottet i förevarande moment framlagda avtalsförslaget.

För § 1 hade utskottet i likhet med Kungl. Maj:t föreslagit följande lydelse:

§ 1.

Med föranledande av 12 § i förordningen den 14 juni 1917 (nr 340) angående försäljning av rusdrycker, sådant detta författningsrum lyder enligt förordningen den 1930 (nr), upplåter Kungl. Maj:t å statens vägnar härmed för en tid av sex år från och med den 1 januari 1931 till och med den 31 december 1936 åt Aktiebolaget Vin- & Spritcentralen (här nedan kallat Spritcentralen) rätt att såsom parthandelsbolag inom riket bedriva handel med rusdrycker med de rättigheter och skyldigheter, som därmed följa jämlikt lag och författning, samt på följande villkor i övrigt.

Kungl. Maj:t antager icke för tid, under vilken detta avtal är gällande, annat bolag till parthandelsbolag.

Beträffande oktrojtiden hade herr *Lithander* uti en vid betänkandet fogad reservation föreslagit, att, därest riksdagen bifölle Kungl. Maj:ts förevarande proposition, detta bifall måtte avse allenast ettårig oktroj.

*Ang.
ändringar i
rusdrycks-
försäljnings-
föreskriften.
(Forts.)*

Sedan paragrafen föredragits, yttrade

Herr **Lithander**: Herr talman! Med återopande av vad jag nyss sade ber jag att få yrka bifall till min reservation vid förevarande punkt.

Vidare anfördes ej. Herr talmannen gav propositioner dels på godkännande av utskottets förslag till förevarande paragraf, dels ock på godkännande av samma förslag med den av herr *Lithander* påyrkade ändringen däri; och godkändes paragrafen enligt utskottets förslag.

§ 2.

I enlighet med kammarens beslut i fråga om föredragnings sättet föredrogs först utskottets i paragrafen omförmälda, vid momentet såsom bilaga fogade *förslag till ändringar i bolagsordningen för Aktiebolaget Vin- & Spritcentralen*; och blev berörda förslag av kammaren godkänt.

§ 2 i avtalsförslaget, som nu föredrogs, godkändes.

Aterstående delar av avtalsförslaget.

Godkändes.

Utskottets hemställan i punkten II) mom. a) bifölls i vad den ej besvarats genom förenämnda beslut.

Mom. b).

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten III).

Utskottets hemställan bifölls.

§ 13.

Till bordläggning anmäldes:

konstitutionsutskottets utlåtande, nr 27, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition om godkännande av en konvention angående internationella utställningar;

statsutskottets utlåtanden och memorial:

nr 132, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under fjärde huvudtiteln, punkt 27, gjorda framställning i fråga om anslaget till arméns mathållning;

nr 133, i anledning av väckta motioner angående utbetalande till förre detektivkonstapeln E. A. Clementz av viss ersättning;

nr 134, i anledning av kamrarnas återremiss av statsutskottets utlåtande nr 88 angående anslag till förnyelse av kustfästningarnas båtmaterial; och

nr 135, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till uppförande eller inrättande av tuberkulossjukvårdsanstalter m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

bankoutskottets utlåtande, nr 39, i anledning av Kungl. Maj:ts propositioner dels med förslag till lag om vissa ändringar i lagen den 12 maj 1897 (nr

Andra kammarens protokoll 1930. Nr 31.

27) för Sveriges riksbank, dels ock med förslag till lag, innefattande tillägg till 12 § i samma lag, m. m.;

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 30, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i vissa delar av lagen den 2 juli 1915 (nr 261) angående anskaffande av hästar och fordon för krigsmaktens ställande på krigsfot (hästutskrivningslagen); och

nr 31, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av vissa ändringar i den internationella luftfartskonventionen; samt

jordbruksutskottets utlåtanden och memorial:

nr 56, i anledning av väckta motioner angående bestämmelser om märkning av importerad havre medelst färgning;

nr 57, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av ett kronan tillhörigt och av lotsverket disponerat markområde vid Oxelösund;

nr 58, i anledning av väckta motioner angående vissa föreskrifter beträffande importerade lantmanna- och trädgårdsprodukter;

nr 59, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av allmänna arvsfonden tillfallna lägenheten Åsumtorp 3⁴¹ i Norra Åsums socken av Kristianstads län;

nr 60, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av visst område av kronoegendomen 1 mantal Spenshult nr 1 i Hallands län m. m.;

nr 61, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående befrielse för Anna Jonsson från erläggande av viss arrendeavgäld;

nr 62, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående överlåtelse till staten av viss fastighet för anordnande av trädgårdsskola för norra Sverige m. m.; och

nr 63, med överlämnande till riksdagen av förteckning över av domänstyrelsen under år 1929 försålda kronoegendomar m. m.

§ 14.

Justerades protokollsutdrag.

§ 15.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr <i>Pettersson</i> i Hällbacken	under	3 dagar fr. o. m.	den	5 maj,	
› <i>Hansson</i> i Stockholm	›	9	›	›	6
› <i>Laurén</i>	›	4	›	›	7
› <i>Jönsson</i> i Boa	›	4	›	›	4
› <i>Vahlstedt</i>	›	6	›	›	5
› <i>Johansson</i> i Krogstorp	›	5	›	›	5
› <i>Johanson</i> i Huskvarna	›	3	›	›	5
› <i>Olsson</i> i Ramsta	›	3	›	›	4

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 5,3 e. m.

In fidem
Per Cronvall.